

2016 YILI HOLLANDA İNSAN HAKLARI RAPORU

2016 YILI
HOLLANDA
İNSAN HAKLARI
RAPORU

**2016 YILI
HOLLANDA
İNSAN HAKLARI
RAPORU**

1. Baskı

İstanbul 2017

Istanbul Zaim ^{Sabahattin} Üniversitesi

ISBN: 978-605-66079-8-1

İZÜ Yayın No: 21

Kitabın Adı

2016 YILI HOLLANDA İNSAN HAKLARI RAPORU

Hazırlayanlar

Yrd. Doç. Dr. Ali Emrah Bozbayındır (Proje Koordinatörü)

Prof. Dr. Kadir Canatan (Bölüm Yazarı)

Prof. Dr. Özcan Hıdır (Bölüm Yazarı)

Yrd. Doç. Dr. Gülşah Bostancı Bozbayındır (Bölüm Yazarı)

Dr. Hasan Yar (Bölüm Yazarı)

Ertuğrul Gökçekuyu (Bölüm Yazarı)

Leyla Yıldırım (Medya taramaları ve Asistanlık)

Sayfa ve Kapak Tasarımı

İbrahim YILMAZ

Baskı: Elma Matbaası

Tevfikbey Mah. Halkalı Cd. No:162/7

Sefaköy-Küçükçekmece / İSTANBUL

Tel: 0212 697 30 30

1. Baskı

Ekim 2017, İstanbul

İsteme Adresi

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Halkalı Cad. Halkalı, 34303 Küçükçekmece / İSTANBUL

Tel: 0212 692 96 00 Faks: 0212 693 82 29

www.izu.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz	IV
I. Giriş	1
II. Metodoloji	5
III. Hukuk Sistemi	7
A. Genel Çerçeve.....	7
B. İnsan Hakları Hukuku ve Hollanda Mevzuatı.....	8
C. Hollanda Hakkında Öne Çıkan AİHS Kararları.....	14
IV. Ayrımcılık	17
A. Giriş.....	17
B. Irkçılık.....	19
C. İslamofobi.....	21
V. Medeni ve Siyasal Haklar	57
A. Hayat Hakkı.....	57
B. Kayıplar ve İşkence ve Kötü Muamele Yasası.....	58
C. İfade Hürriyeti.....	60
D. Din ve Vicdan Hürriyeti.....	62
VI. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar	67
A. Genel Olarak.....	67
B. İhlaller.....	68
C. Eğitim Hakkı.....	75
D. Diğer Sosyal ve Ekonomik Haklar.....	82
VII. Özellikle Kırılgan Grupların Hakları	85
A. Çocuk Hakları.....	85
B. Mülteci Hakları.....	89
VIII. Sonuçlar	99
IX. Kaynakça	111

ÖNSÖZ

Üniversiteler eğitim-öğretim yanında ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirdikleri araştırmalarıyla toplumu ve dünya insanlığını bilgilendirir ve karşılaşılan sorunlara çözüm önerilerinde bulunurlar.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi olarak iki yıl önce yayınladığımız **2014 Yılı Hollanda İnsan Hakları Raporu** ile ilgili bir araştırma grubuyla önemli bulgulara ulaşmış ve bunları hem ulusal ve hem de uluslararası düzeydeki kamuoyu ile üç farklı dilde (Türkçe, Felemenkçe ve İngilizce) paylaşmıştık. Söz konusu raporu basın ve kamuoyuyla paylaşırken, bu çalışmayı sonraki yıllarda da sürdüreceğimize dair de söz vermiştik. 2015 yılından sonra bu kez **2016 Yılı Hollanda İnsan Hakları Raporu**'yla yeniden kamuoyunun karşısındayız.

Son iki yılı değerlendirdiğimizde, bazı olumlu gelişmeler olmakla birlikte genelde Avrupa'da özeldi ise Hollanda'da insan hakları sorun olmaya devam ediyor. Raporun içeriğinden de göreceğiniz üzere başta ırkçılık ve İslamofobi olmak üzere, medeni ve siyasal haklar, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar alanında insan hakları ihlalleri sürmektedir. Bu yılın ilk aylarında Hollanda ile yaşadığımız kriz, iki ülke arasında gerilimleri artırmakla kalmadı, hak ihlallerine de yol açtı.

Hollanda’da özellikle göçmenler, çocuklar ve mülteciler gibi kırılgan grupların durumunda gün be gün kötüleşmeler yaşanmakta ve Hollanda, insan hakları alanında aktif olan kuruluşların ilgilendiği bir ülke olmaya devam etmektedir.

Üniversitemizin Yerel ve Bölgesel Politikalar Araştırma ve Uygulama Merkezi gerçekleştirdiği çalışmalarla yerel ve uluslararası alandaki önemli sorunlara çözüm önerileri gerçekleştirmektedir. Geçtiğimiz senelerde Merkez’in müdürü olarak Prof. Dr. Kadir Canatan’ın başlattığı Hollanda insan hakları çalışması, daha güçlü bir araştırma ekibiyle devam ettirilmiştir. Başta projenin yürütücüsü Yard. Doç. Dr. Ali Emrah Bozbayındır olmak üzere araştırma ekibinde yer alan tüm akademisyenlere yaptıkları bu özverili çalışmadan dolayı teşekkür ediyorum ve çalışmalarının devamını diliyorum.

Prof. Dr. Mehmet BULUT
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Rektörü

I. Giriş

İnsan Hakları, insanın doğuştan sahip olduğu haklardır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada birçok uluslararası anlaşmaya konu olan insan hakları giderek ülkelerin iç hukukunun parçası haline gelmiştir. 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi de insan haklarının, toplumsal ve bireysel hayat bakımından taşıdığı önemi vurgulamaktadır. Hollanda'nın da tarafı olduğu 1951 tarihli İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin dibacesi de barış ve adaletin ancak etkin bir demokrasi ve insan haklarına saygı gösterilmesi şartına bağlı olduğunu açıkça ifade etmektedir. Şüphesiz bu haklara azınlıklara mensup kişiler de sahiptir.

Ulusal ve uluslararası mevzuatta korunan insan hakları, toplumda yaşayan kişilerin adalet ve güven içinde yaşamaları, ayrımcılığa maruz kalmadan eşit bir tarzda toplumsal hayata katılmalarını sağlama amaçlarını gütmektedir. Hollanda'nın en önemli insan hakları kuruluşu Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü de temel hakların hürriyet, kanun önünde eşitlik, sosyal güvenlik ve kapsayıcılığı garanti ettiğini vurgulayarak; tüm bunların insan onurunun bir bileşeni olduğunu ifade etmektedir. Hollanda hükümeti de bu değerlerin arkasında durduğunu dile getirmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni imzalayan bütün devletler gibi Hollanda da kişi haklarının korunması için düzenlemelerde bulunmuş, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde sayılan haklar, Hollanda Anayasası'nda tanımlanmak suretiyle güçlü bir şekilde kendine yer bulmuştur. Hollanda, insan hakları ile ilgili tüm temel metinleri imzalamış ve metinlerin uygulanması hususunda da ulusal ya da uluslararası çapta etkin bir rol üstlenmiştir. Ancak tüm bu olumlu gelişmelere rağmen Hollanda da gerek ülke içinden gerekse ülke dışından çok sayıda devlet ve sivil toplum kuruluşu tarafından insan hakları ihlallerine sebep olma veya bu ihlallere karşı etkin önlem almama gibi nedenlerle eleştirilere maruz kalmaktadır.

Elbette bir hukuk devletinde bu hakların sadece garanti edilmesi yeterli olmamakta, hayata geçirilmeleri de gerekmektedir. Bu rapor da Hollanda'da 2016 senesinde yaşanan somut olayları izleyerek, uzun dönemli sorun

alanlarını tespit etmekte ve yeri geldikçe çözüm önerileri ve tavsiyelerde bulunmaktadıdır.

Hollanda'da 2016 senesine damgasını vuran insan hakları ihlalleri umumiyetle ayrımcılık ve özellikle İslamofobi ile ilgili olmuştur. Bu döneme ilişkin diğer insan hakları raporlarında da yer aldığı üzere bilhassa Kuzey Afrika, Türkiye ve diğer ülkelerden gelen Müslüman göçmenlere karşı düşmanlık ve ayrımcılık Hollanda'nın en mühim insan hakları sorununu oluşturmuştur. Hollanda'da diğer gruplara karşı hak ihlalleri yaşansa da yakıcı ve kesif boyutlara varan Müslüman ve kimi zaman Türk düşmanlığının yol açtığı insan hakları ihlalleri elinizdeki raporun ağırlık noktasını oluşturmaktadır. 2015-2016 yılında ırkçı ve yabancı düşmanı ifadelerin odağında mülteciler ve maalesef Türkler yer almıştır. 17 milyonluk nüfusa sahip Hollanda'da 900.000 Müslümanın yaşadığı gerçeği de göz önüne alındığında konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır. Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya ve İspanya'nın ardından Hollanda Avrupa'da en çok Müslüman nüfusa sahip olan altıncı ülkedir. Yine Müslümanlar, bu ülkede geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren 450'den fazla camii ve mescit inşa etmiştir.¹ 2016 yılı Müslüman-Gayri Müslim (%73), Hollanda'nın yerlisi ve göçmenler (% 70), varlıklı ve yoksul (%71) gibi ayrımların keskinleştiği bir yıl olmuştur. Hollandalıların onda biri, Müslümanlara eşit muamele (unequaltreatment) yapılmamasından yanadır. Keza, Hollandalıların %73'ü Müslümanların Hollanda tarz-ı hayatına uyum sağlaması gerektiği görüşündedir. Hollandalıların sadece %55'i ülkedeki tüm camilerin kapanmasına karşıdır.² Raporda benzer istatistik, yapılan birebir görüşmeler, raporlar ve bilimsel çalışmalar ışığında bu vahim durumun ortaya çıkardığı insan hakları sorunları ve ihlalleri ele alınacaktır.

Hollanda'nın 2016 yılında ön plana çıkan bir diğer insan hakları sorunu da mülteci ve göçmenlerin durumu olmuştur. Ülke adeta Suriye ve Eritre'den gelen mültecileri kabul etme konusunda ikiye bölünmüştür. Kimileri buna olumlu bakarken, toplumun ve siyasilerin belli bir kesimi buna kıyasıya

1 Bkz. Ineke van der Valk, "Islamophobia in Netherlands: National Report 2016" in Enes Bayraklı ve Farid Hafez (eds) European Islamophobia Report 2016 (Istanbul: SETA 2017), s. 392.

2 Ibid.

karşı çıkmaktadır. Bu durum aşırı sağ grupların adeta merkeze yerleşmelerine ve görüşlerini eskiye kıyasla oldukça aktif bir şekilde savunma imkânı bulmalarına neden olmuştur. Bunun yanı sıra başvurusu reddedilen ve sınır dışı edilmeyi bekleyen mültecilerin uzun müddet hürriyetinden yoksun bırakılmaları da önemli bir sorun teşkil etmektedir. 2016 yılında Müslümanlara yönelik saldırı ve ayrımcı muamelelerin bir uzantısı olarak polisin etnik profileme olgusu, işgücü piyasasında ayrımcılık da önemli insan hakları sorunları arasında yer almış ve elinizde bulundurduğunuz bu raporda ele alınmıştır.

Hollanda'nın uluslararası ilişkilerde ve diplomaside başka ülkelerdeki uygulamaları tenkit etmek amacıyla insan haklarına sıklıkla müracaat ettiği bilinmektedir. Buna karşılık önde gelen Hollandalı insan hakları hukuku alanında uzmanlaşmış bir bilim insanına göre Hollandalılar, insan hakları kurallarını kendileri için geçerli ve uygulanması gereken kurallar bütünü olarak değil ancak kendileri dışındakilere yani ötekilere uygulanan veya sadece onlar için geçerli olan kurallar manzumesi olarak gördüklerini çarpıcı bir şekilde ifade etmektedir. Aynı yazar, bu nedenle insan haklarının artık Hollanda'ya getirilmesi ve Hollanda'da da uygulanması gerektiğini ve adeta Hollanda'ya "insan haklarının eve getirilmesi" gerektiğini ifade etmiştir.³ Bir başka deyişle, insan hakları söylemi Hollanda dış politikasında başköşede duran bir mihenk taşıyken, iç siyasette böyle bir yerde görülmemektedir.⁴ Bu paradoksal durum karşısında, bu raporun amacı Hollanda'da insan haklarının eve getirilmesi çalışmalarına mütevazı bir katkı sağlamaktır.

Raporda ilk olarak kullanılan metotlar izah edilmiştir (II). Daha sonra sırasıyla Hollanda hukuk sistemi hakkında genel bilgi verilmiştir (III.A.). Akabinde Hollanda insan hakları mevzuatı ana hatlarıyla izah edilmiştir (III.B.). Aynı bölümde, 2017 seçimleri öncesinde seçime katılan 13 siyasi partinin seçim programlarında vaat ettikleri insan hakları ihlallerine örnekler verilmiştir (III.B.). Raporda mevzuatın yanı sıra Hollanda hakkında son yıllarda verilmiş olan önemli İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi kararları hakkında malumat yer almaktadır (III.C.). Bu Mahkeme'den Hollanda'nın çıkması ge-

3 Barbara Oomen, Rights for Others: The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands (Cambridge: Cambridge University Press, 2014) passim.

4 Oomen, The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands, s. 1-2.

rektiğini ileri süren görüşler ele alınmıştır (III.C.). Raporunda hak ihlallerinin en çok yoğunlaştığı alan olduğu için hak ihlalleriyle ilgili tahlillere ayrımcılık başlığı ile başlanmıştır.

Bu genel analizlerden sonra raporun ağırlık noktası olan ayrımcılık ve ayrımcılığın farklı görünüm biçimleri üzerinde durulmuştur (IV). Bu başlık altında sırasıyla ırkçılık (IV. B.), İslamofobi (IV. C.), nefret suçları (IV. D.), iş gücü piyasasındaki ayrımcılık (IV. E.) ve polis ve etnik profilleme (IV. F.) konularındaki insan hakları ihlalleri tahlil edilmiştir. Bu konular arasında bil-hassa İslamofobi kavramının teorik temelleri, Hollanda İslamofobisi ve 2016 yılında yaşanan İslamofobik insan hakları ihlalleri üzerinde durulmuştur. Raporunda daha sonra medeni siyasal haklara ilişkin insan hakları ihlalleri (V), ekonomik, sosyal ve kültürel haklara (VI) ilişkin ihlaller ele alınmıştır. Nihayet raporun son bölümünde özellikle kırılgan grupların hakları başlığı altında (VII) çocuk hakları ve mülteci hakları konusundaki ihlaller tahlil edilmiştir. Rapor, raporun genelinde ortaya çıkan bilgi, bulgu ve tespitler ışığında yapılan tavsiyelerle sona ermektedir (VIII).

II. Metodoloji

Raporda Hollanda'ya ilişkin genel bilgiler sınırlı tutulmuştur. Zira daha önce hazırlanan 2014 Hollanda İnsan Hakları Raporu, ülkenin kültürel ve sosyal ekonomik yapısı hakkında detaylı bilgiler ihtiva etmektedir. Bununla birlikte Hollanda hukuk sistemi ve mevzuatı hakkında bilgilerin yanı sıra sosyolojik yapıya ilişkin bilgilere rapordaki tespitlerin bağlamına oturtulması bakımından yeri geldikçe değinilmiştir.

Raporun hazırlanması sırasında bir dizi danışma toplantıları yapılmıştır. Raporu akademik çalışmalar vesivile toplum kuruluşlarının raporlarına ilave olarak resmi insan hakları kurumları tarafından hazırlanmış olan insan hakları raporlarından yararlanılmıştır. Basılı eserlere ek olarak Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da düzenlenen çalışmaya Hollanda Türk toplumunun temsilcileri davet edilmiş, başlıca sorun alanları ve çözüm önerileri tespit edilmiştir.⁵

Bu toplantıya ilave olarak Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü⁶ ve SPIOR (Stichting Platform Islamitische Organisaties)⁷ gibi önemli insan hakları kuruluşları ziyaret edilmiş; bilgi ve tecrübe paylaşımı gerçekleştirilmiştir. Ziyaretlerde bu kuruluşların çalışmaları hakkında bilgi edinmenin yanında güncel sorunlara ilişkin görüş alışverişinde bulunulmuştur. Temaslar bu kurumlarla sınırlı tutulmamış Türkiye Cumhuriyeti Rotterdam Konsolosluğu'na da bir ziyaret gerçekleştirilmiştir.⁸ Ayrıca Hollanda'da insan hakları alanında ve bilhassa azınlıklarla ilgili çalışmalar yürüten Inekevan der Valk⁹ ve Martijn de Koning¹⁰ gibi önemli akademisyenlerle görüşülmüş, çalışma ve güncel meseleler hakkındaki fikirlerinden istifade edilmiştir.

Bu bağlamda çalışmada hem rapor ve basılı eserlerden istifade edilmiş hem de raporu hazırlayan heyet Hollanda'da yaptığı çalışmalarda birinci elden

5 Çalıştay 4 Nisan 2017 tarihi, saat 13:00-17:00 saatleri arasında gerçekleştirilmiştir.

6 Ziyaret 3 Nisan 2017 tarihi, saat 15:00'de gerçekleştirilmiştir.

7 Ziyaret 3 Nisan 2017 tarihi, saat 10:00'da gerçekleştirilmiştir.

8 Ziyaret 4 Nisan 2017 tarihi, saat 11:00'da gerçekleştirilmiştir.

9 Görüşme 5 Nisan 2017 tarihi, saat 15:30'de gerçekleştirilmiştir.

10 Görüşme 5 Nisan 2017 tarihi, saat 13:00'de gerçekleştirilmiştir.

bilgi edinme ve gözlemlerde bulunma fırsatı elde etmiştir. Bunun yanında, bilhassa Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Her Türlü Irkçılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi kapsamında Hollanda hakkında hazırlanan raporlardan da istifade edilmiştir.

III. Hukuk Sistemi

A. Genel Çerçeve

Hollanda Krallığı anayasal bir monarşidir. 2010 senesinde Hollanda Krallığı'nda birtakım anayasal reformlar yapılmıştır. Günümüzde Hollanda Krallığı dört eşit otonom ülkeden müteşekkildir. Bunlar: Hollanda, Aruba, Curacao ve Sint Maarten'dir. Krallık dış siyaset, savunma ve diğer "krallık mevzularında" yetkiyi elinde bulundurmaktadır. İki meclisli bir parlamenter sistem söz konusudur. Bu ülkeler arasında insan hakları bakımından işbirliği olsa da bunlar artık ayrı ülkeler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle raporumuzda sadece Hollanda (the Netherlands) değerlendirilecektir.

Hollanda kendisini bir hukuk devleti olarak tanımlamaktadır. Hollandalı hukukçu Kortmann Hollanda hukuk devletinin şu altı unsurdan müteşekkil olduğunu ifade etmektedir:

1. Kanunilik ilkesi (legaliteitsbeginsel). Bu ilkeye göre devletin tüm eylem ve işlemleri kanunlara istinat etmelidir.
2. Kanunların geriye yürümezliği ilkesi (voorafgaande algemene regel)
3. Kuvvetler ayrılığı
4. İnsan haklarına dayalı bir demokrasi
5. Bağımsız bir yargı (onafhankelijke rechter)
6. Temel hakların korunması (grondrechten)¹¹
7. Hollanda hukuk sisteminde temel hak ve hürriyetlerin korunmasını düzenleyen hükümler farklı kaynaklarda toplanmaktadır. Bu hususta başlıca hukuk kaynakları şunlardır:
8. Anayasa'nın birinci bölümünün başlığı temel haklar olup, klasik ve sosyal hakları ihtiva eden 23 maddeden müteşekkildir.
9. Bu hususta ikinci ana kaynak Avrupa Birliği Hukuku'nun birincil ve ikincil mevzuatıdır. Ulusalüstü niteliği (supranationalcharac-

11 Bkz. C.A.J.M. Kortmann, ConstitutioneelRecht (Kluwer, 2001) s. 50 vd.

ter) itibarıyla AB hukuku otomatik olarak Hollanda iç hukukunun bir parçasıdır. Bu nedenle AB insan hakları hukuku mevzuatı da Hollanda'da doğrudan uygulanabilmektedir.

10. Üçüncü kaynak ise çeşitli uluslararası anlaşmalardır.

B. İnsan Hakları Hukuku ve Hollanda Mevzuatı

Klasik ya da negatif haklar olarak tabir edilen ifade hürriyeti, din hürriyeti gibi haklar öncelikle devlet müdahalesinden beri olmayı ifade etmektedir. Buna karşılık sosyal ve ekonomik haklar ise devletin ilgili alanda doğrudan yatırım yapmasını gerektirmektedir. Bu nedenle bu haklar pozitif haklar olarak da tabir edilmektedir.

Zaman geçtikçe negatif hakların da sadece ilgili alana müdahale etmemesini değil aynı zamanda hükümetin pozitif katkısını gerektirdiği ortaya çıkmıştır. Örneğin, yaşam hakkı zamanla devletin aktif olarak koruması gereken bir hak olarak ortaya çıkmıştır. Hükümetin pozitif yükümlülükleri bakımından eğitim hakkı da karma nitelikli bir haktır. Bu bağlamda devletin insan haklarıyla ilgili yükümlülükleri: Saygı gösterme, koruma ve uygulama olarak ortaya çıkmaktadır.

Elbette insan hakları sınırsız değildir. Meşru sınırlama sebeplerine müracaat edilerek sınırlandırılabilirler. Tüm insan hakları hukuku uygulaması da haklar ve sınırlamaları arasında adil bir denge sağlanması amacıyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda tüm olaylara uygulanabilecek hazır reçeteler yoktur. Her vaka kendi şartları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu da sürekli izleme ve raporlamayı gerekli kılmaktadır. Zira tüm insan hakları ihlalleri mahkemelere veya idari mercilere yansımamaktadır. Hollanda İnsan Hakları alanında uygulamaları geliştirmek için Aralık 2013 senesinde Ulusal İnsan Hakları Eylem Planı'nı açıklamıştır.

Hollanda İnsan Hakları mevzuatına bakıldığında insan hakları hukukuyla ilgili merkezi hükmün Hollanda Anayasası'nın 90. maddesinde yer aldığı görülmektedir. Tek tümceden oluşan bu madde şöyledir: "Hollanda hükümeti, uluslararası hukuk düzeninin gelişmesini destekleyecektir." Bu

hükme göre Hollanda devleti insan haklarına saygı göstermekle kalmayacak aynı zamanda onu geliştirecektir. Bu madde kamuoyundaki tartışmalarda önemli bir rol oynamaktadır.¹²

Uluslararası anlaşmaların iç hukuktaki yeri bakımından Hollanda monist bir sisteme sahiptir. Bu, yazılı veya yazısız tüm uluslararası hukuk kurallarının Hollanda iç hukukunun parçası olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle uluslararası anlaşmaların iç hukukun parçası haline gelmeleri için ayrı bir kanun çıkarılmasına lüzum yoktur.¹³ Anayasa'nın 93. maddesi herkesi bağlayan anlaşmaların yayımlandıkları tarihten itibaren sonuç doğuracağı yolunda bir hüküm ihtiva etmektedir. Keza, Anayasa'nın 94. maddesi herkesi bağlayan uluslararası anlaşmaların hükümleriyle meri kanunların çatışması halinde uluslararası anlaşmalara üstünlük tanımaktadır. Böylece, uluslararası ve bölgesel insan hakları anlaşmaları Hollanda hukuk sisteminde kanunların ve hatta Anayasa'nın da üzerindedir. Kişiler Hollanda mahkemeleri önünde doğrudan bu uluslararası anlaşma hükümlerine istinat ederek müracaatta bulunabilir ve şayet söze konu anlaşma herkesi bağlayıcı nitelikteyse (binding on allpersons) mahkeme ilgili anlaşma hükmünü uygulamak zorundadır.¹⁴

Hollanda anayasal düzeninde uluslararası insan haklarının bu denli önem taşımasının nedeni iç hukukta haklar katalogunun (Bill of Rights) yetersiz olması gösterilmektedir.¹⁵ Bir anlamda Hollanda iç hukuktaki açığını uluslararası normlarla kapatmaktadır. İki yüzyıllık bir anayasal gelişme sonucunda mevcut Hollanda Anayasası aşağıdaki haklara yer vermektedir:

1. Eşitlik ilkesi (m. 1)
2. Oy verme hakkı (m. 4)
3. Dilekçe hakkı (m. 5)

12 Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 31.

13 Bkz. Paul P. T. Bovend'eert and Constantin A.J.M. Kortmann, *Constitutional Law in the Netherlands* (Wolters Kluwer, 2nd ed, 2012) s. 143

14 Wolfgang Mincke, *Einführung in das niederländische Recht* (München: Verlag C. H. Beck, 2002), s. 22-23.

15 Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 27 vd.

4. Din ve vidan hürriyeti (m. 7)
5. Örgütlenme hürriyeti (m. 8)
6. Toplanma hürriyeti (m. 9)
7. Mahremiyet hakkı (m. 10)
8. Kişi dokunulmazlığı (m. 11)
9. Konut dokunulmazlığı hakkı (m. 12)
10. Haberleşmenin gizliliği (m. 13)
11. Kişi özgürlüğü ve güvenliği (m. 15)
12. Çalışma hakkı (m. 19)
13. Refahın yayılması sorumluluğu (m. 20)
14. Eğitim hakkı (m. 23)

Oomen, bu katalogun ve uluslararası insan haklarının ayrıcalıklı konumunun Hollandalılar tarafından pek bilinmediğini ifade etmektedir.¹⁶ Bu nedenle insan haklarının hukuktaki yeri ile toplumsal ve siyasal söylemdeki yerleri arasında önemli bir tezat ortaya çıkmaktadır. Siyasiler ise bu haklar hakkında adeta bir Hollandalı anlayışı geliştirmiştir (a Dutch self-understanding). Buna göre siyasilerin kendilerine göre bir ifade hürriyeti, din hürriyeti, eğitim hürriyeti ve eşit muamele anlayışı söz konusudur.¹⁷

Elbette insan hakları hukuku, uluslararası hukuk düzeninin (international legal order) önemli bir parçasıdır. Bu çerçevede Hollanda, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulmuş olan anlaşmaların birçoğuna taraftır. Hollanda Avrupa Konseyi sistemi için de şu anlaşmalara taraftır:

1. İnsan Hakları ve Temel Hürriyetlerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi;

16 Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 52

17 Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 53 vd.

2. Avrupa Sosyal Şartı
3. İşkence ve Gayri İnsani ve Kötü Muamelenin Önlenmesi Avrupa Sözleşmesi
4. Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme
5. Birleşmiş Milletler sistemi içinde de Hollanda şu anlaşmalara taraftır:
6. Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi
7. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
8. Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşme
9. Her Tür Irksal Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme
10. Kadınlara Yönelik Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme
11. İşkence ve diğer İnsanlık dışı ya da Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme
12. Çocuk Hakları Sözleşmesi
13. Buna karşılık Hollanda bazı anlaşmaları hala ya imzalamamış yada onaylamamıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:
14. Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme
15. Engelli Kişilerin Haklarının Korunması Sözleşmesi

Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler yanında Hollanda aynı zamanda bir Avrupa Birliği ülkesidir. AB mevzuatı da insan haklarının korunmasına ilişkin düzenlemeler ihtiva etmektedir. AB, insan haklarının korunması ve savunulmasını bir vecibe ve Avrupa kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. AB Temel Haklar Şartı bunun en açık örneğidir. Bu şart klasik insan haklarının yanında temel sosyal hakları da ihtiva etmektedir. Ayrı-

ca, Avrupa Birliği Anlaşması (The Treaty on European Union) 6. maddesinde AİHS’de yer alan hakların ve üye devletlerin anayasalarında mündemiç temel hakların AB hukukunun bir cüzü olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, Hollanda’nın AB ayrımcılık karşıtı mevzuatının (anti-discrimination Directives) da tarafı olduğu vurgulanmalıdır. Ayrımcılık bahsinde detaylı olarak ele alınacak olan bu mevzuat, tüm Avrupa ülkelerinde değişen ölçülerde bir sorun olmaya devam eden ayrımcılığın her türlüünü yasaklamaktadır. Hollanda’nın uluslararası toplumdaki bu konumu, O’nu bu farklı insan hakları rejimlerinin hazırladığı insan hakları raporlarının konusu yapmaktadır. Yeri geldikçe bu raporlara da değinilecektir.

Bu noktada vurgulanması gereken husus Hollanda’nın insan haklarına ve uluslararası hukuka saygılı bir hukuk devleti olma hüviyetinin son zamanlarda siyasi partiler tarafından tartışmaya açılmış olmasıdır. Örneğin, Hollanda Barolar Birliği tarafından (Nederlandse Orde van Advocaten) 14 Şubat 2017 tarihinde, Hollanda’daki 15 Mart 2017 tarihinde yapılacak seçimlere katılacak 13 siyasi partinin programlarını hukuki değerlendirmeye tabi tuttuğu bir rapor yayınlamıştır.¹⁸ Bu rapora göre ülkenin en çok oy alan Mark Rutte’nin başında olduğu Liberal Parti (VVD) programında “Uluslararası Anlaşmalar, Hollanda için Bağlayıcı Olmasın” ifadesi yer almaktadır. Bu parti, iç hukuku uluslararası hukuka üstün kılmak istemektedir. Bu durum, Hollanda’daki temel insan hakları için önemli bir tehdit niteliği arz etmektedir. Zira yukarıda da izah edildiği gibi insan haklarının korunması noktasında uluslararası anlaşmalar hayati bir rol oynamaktadır. Hollanda’da anayasa yargısının olmadığı ve mahkemelerin sadece kanunların uluslararası anlaşmalarda belirtilen temel haklarla uyumlu olup olmadığını denetleyebildiği göz önüne alındığında uluslararası anlaşmaların bağlayıcılığının kaldırılması, insan haklarının siyasi iktidara karşı korunmasındaki tek imkânın da ortadan kaldırılması sonucunu doğuracaktır.¹⁹ Aslında merkezde yer aldığı iddia edilen bir

18 Hollanda Barolar Birliği’nin (NOVA) ‘Rechtstatelijkheid in verkiezingsprogramma’s’ isimli komisyona hazırladığı rapor: De partijprogramma’s voor de verkiezingen 2017 rechtsstatelijk? (14 Şubat 2017) <http://www.nederlandrechtsstaat.nl/public/nlrs/media/file/rapport%20rechtsstaat%20DEF.PDF>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

19 De partijprogramma’s voor de verkiezingen 2017 rechtsstatelijk? (14 Şubat 2017) s. 30 <http://www.nederlandrechtsstaat.nl/public/nlrs/media/file/rapport%20rechtsstaat%20DEF>.

partinin programındaki bu durum popülizmin Hollanda’da ulaştığı seviyeyi göstermek bakımından kâfidir ancak aşağıda diğer partilerin programlarında yer alan uluslararası insan haklarıyla bağdaşmayan seçim vaatlerine verilecek şu örnekler resmin ortaya konulması açısından faydalı olabilir:

- “Mültecilere ve Müslüman Ülkelerden Gelen Göçmenlere Sınırlar Kapatılsın, Oturma İzinleri İptal Edilsin, Mülteci Barınma Merkezleri Kapatılsın.” (Özgürlük Partisi, PVV); Hollanda Barolar Birliği’nin de ifade ettiği üzere bu vaat, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Uluslararası Sözleşme (1951 Cenevre Sözleşmesi) başta olmak üzere uluslararası hukuka ve eşitlik ilkesine aykırıdır.²⁰

- “Başörtüsü ve Diğer İslami Semboller Kamusal Alanda Yasaklansın.” (Özgürlük Partisi, PVV) Bu vaat başlı başına din ve inanç özgürlüğü ve eşitlik ilkesinin ihlali niteliğindedir.

- “İslam Okulları Kapatılsın; Kur’an Yasaklansın; Radikal Müslümanlar Önlem Amaçlı Nezarete Tutulsun.” (Özgürlük Partisi, PVV) Bu vaatler de eğitim, din ve inanç özgürlüğü, adil yargılanma hakkının, kişi ve özgürlüğü ve güvenliği hakkının yanında genel olarak eşitlik ilkesinin ihlalidir.²¹

- “Camilere Verilen Finansal Destek Kesilsin.” Hıristiyan Demokrat Parti (CDA) Göç Vakfı raporlarına göre bu parti, daha önce de Türkiye’deki siyasi gelişmeleri ileri sürerek Hollanda’daki Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı camilere karşı girişim başlatmıştır. Partinin zikredilen vaadi de doğrudan ayrımcılık niteliğinde bir hak ihlalidir.²²

PDF, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

20 De partijprogramma’s voor de verkiezingen 2017 rechtsstatelijk? (14 Şubat 2017) s. 26 <http://www.nederlandrechtsstaat.nl/public/nlrs/media/file/rapport%20rechtsstaat%20DEF>. PDF, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

21 De partijprogramma’s voor de verkiezingen 2017 rechtsstatelijk? (14 Şubat 2017) s. 26-27 <http://www.nederlandrechtsstaat.nl/public/nlrs/media/file/rapport%20rechtsstaat%20DE> PDF, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

22 De partijprogramma’s voor de verkiezingen 2017 rechtsstatelijk? (14 Şubat 2017) s. 22 <http://www.nederlandrechtsstaat.nl/public/nlrs/media/file/rapport%20rechtsstaat%20DE> PDF, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

C. Hollanda Hakkında Öne Çıkan AİHS Kararları

Hollanda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS) 1954 senesinde onaylamıştır. Şu anda Hollanda'nın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) hâkimi Jolien Schukking'dir. 2017 yılı itibarıyla Mahkeme'nin bütçesi yaklaşık 71 milyon Avro'dur. Bu bütçe üye devletler tarafından nüfus ve gayri safi milli hasıllarına göre finanse edilmektedir. 2017 yılında Hollanda'nın Mahkeme'ye katkısı 10, 695, 355 Avro olmuştur. Mahkeme, 2016 senesinde Hollanda'dan gelen 511 başvuruyu almıştır. Bu başvurulardan 500'ünün kabul edilmez (inadmissible) olduğuna karar vermiştir. 11 başvuru ile alakalı olarak da karar vermiştir. Bunlardan 3'ünde AİHS'in en az bir ihlalinin varlığını tespit etmiştir.²³

Geçmişten bugüne Hollanda aleyhinde AİHS'in verdiği belli başlı kararlardan bazıları şunlardır:

Yaşam Hakkı Hakkındaki Kararlar (m. 2):

- Jaloud v. the Netherlands²⁴: Bu vakada bir Iraklı sivilin 2004 senesinde Irak'ta vurularak öldürülmesiyle alakalıdır. Bu ölüm olayına Hollanda Kralliyet Ordusu mensupları da dâhil olmuştur. Bu vakada AİHM Büyük Dairesi Hollanda'nın Sözleşme'nin 2. maddesinde düzenlenmiş olan yaşam hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir. İhlal kararının gerçekçisine bakıldığında Hollanda hükümetinin bay Jaloud'un oğlunun ölüm vakasıyla ilgili yeterli soruşturma yapamamış olmasının ihlal kararının dayanağını teşkil ettiği görülmektedir. Mahkeme Hollanda'nın Sabah Jaloud'a 25,000 avro manevi ödemesine karar vermiştir.

- Ramsahai and Others v. the Netherlands²⁵ vakasında da Büyük Daire yeterli ve bağımsız soruşturma yapılmadığı gerekçesiyle yaşam hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir.

23 ECHR, Press Country Profile: The Netherlands, Last updated: April 2017, http://www.echr.coe.int/Documents/CP_Netherlands_ENG.pdf last accessed on 9 July 2017.

24 No. 47708/08, 20.11.2014.

25 No. 52391/99, 15.05.2007.

İşkence ve Kötü Muamele Yasağı Hakkındaki Kararlar (m. 3):

- A. v. the Netherlands²⁶: Mahkeme bu vakada beraat etmiş bir terör suçuşüphelisinin Libya'ya iadesi kararının AIHS m. 3'ün bir ihlali olduğuna hükmetmiştir.

- Salah Sheekh v. the Netherlands²⁷Bu vakada da Somali'ye sınır dışı edilmesi halinde Salah Sheekh'in işkence ve kötü muameleye uğraması riski olduğundan Hollanda'nın AIHS m. 3 ihlal ettiğine karar vermiştir.

Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkındaki Kararlar (m. 5):

- S.T.S. v. the Netherlands²⁸ Bu vakada Mahkeme başvuruçunun gö-zaltı kararına karşı başvuru sürecinin uzunluğu ve etkisizliği nedeniyle AIHS m. 5 paragraf 4 hükmünün iki ihlalinin mevcut olduğuna karar vermiştir.

- Nelissen v. the Netherlands²⁹şizofren hastası olan başvuruçunun cezasının infazı tamamlanmasına rağmen cezaevinde tutulmasının kişi özgürlüğünün ihlali olduğuna karar vermiştir.

Özel hayat ve Aile Hayatı Hakkındaki Kararlar (m. 8):

- Jeunesse v. the Netherlands³⁰ Bu vakada Büyük Daire, bir Hollanda vatandaşıyla evli olan ve bu evlilikten üç çocuğu olan Surinamlı bir kadının yetkililer tarafından Hollanda'da ikamet talebinin reddini, bu ülkedeki aile hayatı nedeniyle aile hayatı hakkının ihlali saymıştır.

Burada kaydedilmesi gereken bir husus da Hollanda'nın AIHM'in kurucularından olmasına karşın, bu ülkede Mahkeme'nin meşruiyetini sorgulayan ve Mahkeme'den ayrılmayı destekleyen görüşlerin hararetle ileri sürülüyor olmasıdır.³¹Örneğin Hollanda'nın ciddi gazetelerinden birinde bir

26 No. 4900/06, 20.07.2010

27 No. 1948/04, 11.01.2007

28 No. 277/05, 07.06.2011.

29 No. 65051/07, 05.04.2011.

30 No. 12738/10, 03.10.2014.

31 B. M. Oomen, "A Serious case of Strasbourg-bashing? An evaluation of the debates on the legitimacy of the European Court of Human Rights in the Netherlands" (2016) 20 The

hukuk doktora öğrencisi Thierry Baudet “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Demokrasiye Ciddi bir Tehdittir” başlıklı bir yazı kaleme almış ve bu yazıda Baudet AİHS’i “meşruiyeti olmayan bir canavara benzetmiştir.”³² Bu makale, Hollanda’da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin meşruiyeti ile ilgili tartışmaların fitilini ateşlemiş ve bu konuda bir dizi yazı yazılmasına, konferanslar düzenlenmesine neden olmuştur.³³ Akademisyenler Baudet’in görüşlerini reddetseler de O’nun görüşleri siyasilerin bu konudaki görüşleriyle örtüşüyordu.³⁴ Şimdiki başbakan Rutte de zaman zaman AİHM’i bilhassa kendilerini mülteci kabulüne ve Hollanda sosyal güvenlik sisteminden bu insanların yararlanmasını sağlayan kararları nedeniyle eleştirmekten geri durmamıştır.

Hollandalı siyasilerin Avrupa kurumlarına yönelik eleştirileri AİHM ile sınırlı değildir. Örneğin, 2014 senesinde Avrupa Sosyal Haklar Komitesi (the European Committee of Social Rights), Hollanda’nın kayıt dışı göçmenlere kalacak yer sağlaması gerektiğine karar vermiş ve Hollanda hükümeti buna şiddetle karşı çıkmıştır.³⁵ Genel olarak, Hollanda hükümetinin 2010 senesinden itibaren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne olan desteğinin hızlı bir düşüş gösterdiği ifade edilmektedir.³⁶

International Journal of Human Rights, 407, 413 vd.

32 Thierry Baudet, “Hat Europees Hof voor de Rechten van den Mensvormteernstigeinbreukop de democratie“, NRC Handelsblad, 20 Kasım 2010.

33 Bkz. Oomen, Serious case of Strasbourg-bashing?, s. 414

34 Bkz. Oomen, Serious case of Strasbourg-bashing?, s. 415

35 Referanslar için bkz. Bkz. Oomen, Serious case of Strasbourg-bashing?, s. 416

36 Oomen, Serious case of Strasbourg-bashing?, s. 416

IV. Ayrımcılık

A. Giriş

Ayrımcılık Hollanda toplumsal hayatının en çok öne çıkan olgularından biri olma niteliğini taşımaktadır. Ayrımcılık, bir ferdin doğrudan varlığına yönelik bir müdahale olduğundan kişileri içinde buldukları topluma yabancılaştırmaktadır. Ayrımcılık olgusu kişilerin toplumsal hayata katılmalarını ve yatırım yapmalarını engellemektedir. Ayrımcılık yasağı ve eşit muamele hakkı Hollanda Anayasası'nın 1. maddesinde düzenlenmiştir: "Hollanda'da herkes eşit şartlarda eşit muameleye tabi tutulacaktır. Din, inanç, siyasi görüş, ırk veya cinsiyet ve diğer başka bir nedenle yapılacak olan ayrımcılığa müsaade edilmez."

Ayrımcılık çok farklı tezahür biçimleri olan bir olgudur. Genellikle ayrımcılıkla beraber önyargı, sterotip, ırkçılık, grup temelli insan düşmanlığı, nefret söylemi ve nefret suçu gibi kavramlar da gündeme gelmektedir. Ayrımcılık, bir hususiyeti nedeniyle öteki olarak tanımlanan (otheringprocess) bir grubun üye veya üyelerine karşı ayrımcı saiklerle girilen davranışlardır. Cinsiyet, etnik köken, dini inanç, ten rengi, engellilik en sık rastlanan ayrımcılık türleridir.³⁷ Hollanda'da bazı ayrımcılık türleri bilhassa göze çarpmakta, zaman zaman toplumsal barışı da zedelemektedir. Doğrudan ayrımcılık ve dolaylı ayrımcılık kol kola gitmektedir. Doğrudan ayrımcılık, bir bireyin benzer durumda olan bir başkasına nazaran daha az tercih edilir bir muameleye tabi tutulması demektir. Dolaylı ayrımcılık ise görünüşte tarafsız görünen kanun, siyaset ve uygulamaların aslında belli bir grubun haklarına orantısız menfi tesirde bulunması halidir.

Ayrımcılık süreçleri gözlemlendiğinde genellikle belli aşamalar izlenebilmektedir. Birinci aşamada, biz ve onlar (outgroup) sınıflandırması yapılması; ikinci aşamada, öteki olarak sınıflandırılan grup dışlanırken, biz olarak tanımlanan grubun güç/hiyerarşi vb. yönlerden daha üst bir yere oturtulması; üçüncü aşamada da öteki olarak tanımlanan grubun stigmatize edilmesi ve hakaret edilmesidir.

37 Ineke van der Valk, *Islamophobia in the Netherlands*, Amsterdam: University Press, Amsterdam, 2012, s. 74-75.

Artık son aşamada ise eylem aşamasına geçilmekte, nefret söylemi ve nefret suçlarına varan bir dizi ayrımcı fiil gündeme gelmektedir. Bunların başında şüphesiz azınlık gruplara uygulanan ırk ve din ayrımcılığı gelmektedir. Kimi zaman da bu ayrımcılık türleri birbirine karışmaktadır. Bu ana ayrımcılık damarları olan toplumsal hayatın koridorları mercek altına alındığında Hollanda'da iki önemli alt ayrımcılık olgusu gün yüzüne çıkmaktadır.³⁸ Bunlar şunlardır:

- İşgücü piyasasında ayrımcılık
- Polis ve etnik profilleme

Son dönemlerde ayrımcılıkla mücadelede bazı adımlar da atılmaktadır. Örneğin, Belediye anti-ayrımcılık hizmetleri yasası (the Municipal Anti-Discrimination Services Act) 2009 senesinden bu yana vatandaşlara yerel birimlere ayrımcılıkla ilgili şikâyetlerini bildirme imkânı vermektedir.³⁹ Bu kapsamda yerel anti ayrımcılık büroları, ayrımcılık mağdurlarına danışma hizmeti ve destek sağlamaktadır. Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü de Hollanda'da ayrımcılık vakaları hakkında uzman görüşleri sağlayabilmektedir. Ayrıca Hollanda resmi makamları tarafından ayrımcılığın, polise şikâyet edilebileceği ve savcılık (the Public Prosecution Office) tarafından soruşturulabileceği ifade edilmektedir.

Ayrımcılık konusunda ciddi sorunlar yaşayan ve eleştirilere maruz kalan Hollanda hükümeti, 22 Ocak 2016 tarihinde yeni bir ayrımcılıkla mücadele ulusal eylem planı (National Action Programme to combat discrimination) açıklamıştır. Bu programın amacı, hükümetin bu konudaki siyasetine ahenk getirmektir.

Dini, ırki ve etnik azınlıklar Hollanda toplumunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Müslüman toplumun nüfusu yaklaşık bir milyon civarın-

38 Bkz. Ministry of the Interior and Kingdom Relations, National Action Plan on Human Rights: The Protection and promotion of human rights within the Netherlands (2014) s. 31 vd.

39 Bkz. Inekevan der Valk, MonitorMoslemDiscriminatie, Derde rapportage, Maart 2017, <http://imes.uva.nl/shared/subsites/institute-for-migration--ethnic-studies/nl/nieuws/2017/03/derde-monitor-moslim-discriminatie.html>, son erişim tarihi 7 Ekim 2017.

da olup, bu sayı nüfusun yaklaşık olarak %6'sına tekabül etmektedir. Müslüman toplum içinde Türklerin oranı % 37 civarındadır. Türklerden sonra en kalabalık Müslüman toplumunu ise Faslılar oluşturmaktadır. Hollanda'nın yerlilerinden İslam dinine intisap edenlerin sayısı da yaklaşık 15.000'dir.

B. Irkçılık

İrk ayrımcılığı, Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesiyle yasaklanmıştır. Bu Sözleşme, Devletlere vatandaşlar arasında ırk ayrımcılığını önleme vazifesi yüklemektedir. Bu sözleşmeye taraf olan devletler, her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına dair acil ve müspet önlemleri almakla mükelleftir. Daha da çarpıcı biçimde bir irki gruba mensup olan toplum üyelerinin bir başka grup aleyhine kısıktırılması ve tahrik edilmesinin önüne geçilmesi mükellefiyeti sözleşmeciler devletlere yüklenmektedir. Böyle bir ırk nefretini ve ayrımcılığı haklı çıkarmaya teşebbüs edilmesinin önüne geçilmesini de emretmektedir (m. 4).

Hollanda kanun koyucusu, bu çerçevede ceza kanunlarına yeni suç tipleri eklemiştir. Bu kapsamda Ceza Kanunu'na eklenen başlıca suçlar şunlardır:

- Gruba hakaret suçu (m. 137c)
- Nefrete ve ayrımcılığa teşvik (m. 137d)
- Saldırgan ve nefrete teşvik eden ifadelerin basılması, gönderilmesi ve yayılması (m. 137e)

Tatbikatta ise bu maddelerin ifade hürriyetine öncelik verilerek dar yorumlandığı vurgulanması gereken bir husustur.⁴⁰

İrkçılık bir ayrımcılık türü olarak, bir grubun özelliklerine dayanarak o gruba mensup bireylere karşı kasıtlı ayrımcılığı teşvik eder. İrkçılık, birey ve insan ilişkilerinin ötesine uzanmaktadır. Bu sosyal eşitsizlik ve güç ilişkileri-

40 Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 113.

ne şekil veren karmaşık ve çok yönlü sosyal bir olgudur. Cinsiyetçi ve sosyal sınıfa dayalı kadın-erkek ayrımcılığı da ayrımcılığı barındırır ancak ırkçılıkta, merkezde bir kişinin kökeni ve kültürü yer alır. Irkçılığın birçok yüzü vardır. Bu nedenle aslında ırkçılıktan bahsedildiğinde genellikle birden çok ırkçılıktan bahsedilmiş olur. Irkçılığı sadece derinin rengine veya saç, gözler ve benzeri gibi diğer biyolojik özelliklere bağlamak yanlıştır. Günümüzde kültürel ırkçılığın biyolojik ırkçılığın yerini aldığı da söylenmektedir. Günümüzde sadece 'yerli' olmayan bir isim bile ırk ayrımcılığının sürecini tetiklemek için yeterli olmaktadır.

Hollanda'da ırk ayrımcılığının bir türü olarak da görülen İslamofobi olgusunu ve yol açtığı insan hakları ihlallerini ele alacağız. Bundan evvel ırkçılığın bir yan neticesi olarak göçmen kökenlilerin güvensizlik hissi sorunu üzerinde de durmak gerekiyor. Bu kapsamda Hollanda İstatistik Merkez Bürosu (CBS) Nisan 2017'de bir rapor yayınlamıştır. Raporu göçmen kökenlilerin kendilerini ne derece güvende hissedip hissetmedikleri konusu ele alınmaktadır.⁴¹ Bu kısa raporda, göçmen kökenliler Hollandalılara kıyasla kendilerini daha az güvende hissettiğini ortaya koymuş ve bunların başında da Batılı ülkelerden gelmeyen göçmen kökenliler yer almıştır. Araştırmaya göre, kendilerini bazen güvende hissetmeyen Hollandalıların oranı %36 iken, Batılı ülkelerden gelmeyen göçmen kökenlilerde bu oran ortalama %40'tır. Kendini en az güvende hisseden birinci grup Surinamlılar, ikinci grup ise Türklerdir. Aynı gruplarda kendilerini sıklıkla güvende hissetmeyenlerin oranı da Hollandalılara nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Keza, başta Fas ve Türk kökenliler olmak üzere Batılı ülkelerden gelmeyen göçmen kökenlilerin %30'u sokakta tanımadıkları bir kişi tarafından saygısız bir davranışla karşı karşıya kalmış, ayrıca Türklerin %34'ü bazen yaşadıkları semtte kendilerini güvende hissetmemektedir.⁴²

41 Rianne Kloosterman ve Elke Moons, Centraal Bureau voor de Statistiek, Socio-economische trends, Veiligheidsbeleving van herkomstgroepen Veiligheidsbeleving (Nisan 2017), s. 5-9. https://www.cbs.nl/-/media/_pdf/2017/17/veiligheidsbeleving-van-herkomstgroepen.pdf, son erişim tarihi 7 Ekim 2017.

42 Kloosterman ve Moons, ibid., s. 9-11.

C. İslamofobi

1. Genel Giriş

İslamofobi tarihsel olarak gelişmiş bir ideoloji ve ırkçılığın tezahürlerinden biridir ve görüntülerle, metinlerle ve davranışlarla 'İslam'a' sistematik ve tutarlı bir negatif anlam yüklenmesidir. İnsanların tutum ve davranışlarını etkileyerek Müslümanların kültürel, sosyal, ekonomik ve politik olarak dışlanmalarını ve eşitsiz muamele görmelerine sebep olmaktadır. Müslümanlar sadece din temelli ayrımcılığa tabi tutulmamakta aynı zamanda ırk ve etnik ırkçılığa maruz kalmaktadır. Dolayısıyla bu kavram altında aslında hukuken din ayrımcılığı, ırk ayrımcılığı ve etnik ayrımcılıktan söz etmiş olmaktadır. İslamofobik bir eylemde veya suçta genellikle bu ayrımcılık nedenlerinden birinden fazlası bir arada bulunmaktadır. İslamofobi birçok uzmana göre aslında bir İslam karşıtı ırkçılıktır.

İslamofobi yeni bir ifade değildir. İlk olarak 1918'de Fransızca olarak (Islamophobie) ressam Etienne Dinet'in yazdığı bir kitapta kullanılmıştır. Buna karşılık, bu kavramın muhtevasını oluşturan Müslüman nefreti ve korkusunun kökenleri İslamiyet'in doğuşuna kadar gitmektedir.⁴³ Yeniçağla birlikte Türklerin yükselişi karşısında aslında Avrupa muhayyilesinde Türk ile Müslüman eş anlamlı kullanılmıştır.⁴⁴ Daha Haçlı Seferleri döneminde Türk tehdidi (the Turkish threat) kavramı bu seferlere destek sağlamak için kullanılmış; Türk kavramı siyasi, dini ve etnik bir muhteva kazanmıştır.⁴⁵ Örneğin, Martin Luther Türklerle Savaş Hakkında (1528) isimli kitabında Türklerle savaşın meşru gerekçesini bulmak için bir İslam değerlendirmesi yapmaya girişmiştir.⁴⁶ İslam hakkındaki menfi görüşler Aydınlanma dönemi de dahil olmak üzere bilhassa müsteşrikler vasıtasıyla günümüze kadar taşınmıştır. İşin ilginç tarafı, bir zamanlar Haçlı Seferlerini meşrulaştırmakta kullanılan İslam nefreti sonraları sömürgecilik faaliyetlerinin meşrulaştırmasında kullanılmıştır.⁴⁷

43 Todd H. Green, *The Fear of Islam: An Introduction to Islamophobia in the West* (Minneapolis: Fortress Press, 2015), s. 36 vd.

44 Green, s. 52 vd.

45 Green, s. 55-56 vd.

46 Green, s. 58 vd.

47 Krşl. Green, s. 61 vd., 65.

Günümüzde ise özellikle 1990lı yıllardan itibaren sıkça kullanılan bu kavram, İslam ve Müslümanlara karşı nefret ve korkunun yanında Müslümanlara karşı girişilen ayrımcı uygulamaları kapsamaktadır. Kavramın siyasi ve kamusal tartışmaların yerleşik bir unsuru haline gelmesi ise Runnymede Vakfı isimli bir İngiliz düşünce kuruluşu tarafından 1997 senesinde hazırlanan rapordan sonra gerçekleşmiştir. Bu düşünce kuruluşunun raporu da kavramı, İslam korkusu veya nefreti olarak tanımlamaktadır.⁴⁸ Kavramın etimolojisinde korku yer alsa da bugün hiç şüphesiz İslam düşmanlığı ve Müslümanların ana akım sosyal ve siyasi hayattan dışlanmalarını ifade etmektedir.⁴⁹

İrkçilik ve din ayrımcılığının karma bir görünümü olan İslamofobiye bir anlamda kültürel ırkçılıktır da denebilir. Kültürel ırkçılık, diğerlerine karşı dini inançları, kültürel gelenekleri ve etnik kökenleri nedeniyle nefret ve düşmanlık beslemek demektir.⁵⁰ Bilhassa 1980li yıllardan bu tarafa kültürel ırkçılığın, biyolojik ırkçılığın önüne geçtiği literatürde ileri sürülmekte ve bu olgu yeni ırkçılık (newracism) olarak tavsif edilmektedir.⁵¹ Hollanda'da Müslüman kadınların iş ve staj yeri bulma güçlükleri düşünüldüğünde aslında İslamofobi Müslüman kadın için bir cinsiyet ayrımcılığı anlamına da gelmektedir.

İslamofobi ile alakalı sadece saldırıların yaşandığı Birleşik Devletler'de değil Avrupa'da da 11 Eylül 2001 bir dönüm noktası olmuştur. 11 Eylül sonrasında Avrupa'da yaşanan Hollandalı yönetmen Theo van Gogh (2004) cinayeti, aynı yıl vuku bulan Madrid bombalamaları, Londra bombalamaları (2005) ve Danimarka karikatür krizi (2006) gibi hadiseler adeta Müslümanların içerideki düşmanlar olarak görülmelerine neden olmuştur.⁵²

Bu tehdit algısında Avrupa'daki Müslüman sayısındaki artışın da etkili olduğu söylenmektedir. 1950 yılında 300.000 civarında olan Avrupa'da-

48 Commission on British Muslims and Islamophobia, *Islamophobia: A Challenge for Us All* (London: Runnymede Trust, 1997), s. 1, 4; ayrıca bkz. Bkz. Ineke van der Valk, *Dutch Islamophobia* (Wien: LIT Verlag, 2015), 11 vd.

49 Bkz. Green, s. 9-10.

50 Green, s. 27; Valk, *Dutch Islamophobia*, s. 17.

51 Valk, *Dutch Islamophobia*, s. 18.

52 Green, s. 152 vd.

ki Müslüman nüfusu 18.2 milyona ulaşmıştır. Bu da Avrupa nüfusunun % 4.5'una tekabül etmektedir. Pew'in araştırmalarına göre 2030 senesinde Avrupa'da Müslüman nüfusun sayısının 29.8 milyona ulaşması beklenmektedir.⁵³

Bu durum da gerilimlere neden olmakta Wilders gibi nevezur liderlere toplumsal destek zemini sağlamaktadır. Hollanda özelinde meseleye bakıldığında siyasi alanda Pim Fortuyn anti İslamcılığın fitilini ateşlemiştir denebilir. 1997 senesinde yazdığı “Kültürümüzün İslamlaşmasına Karşı: Bir Temel Olarak Hollanda Kimliği”⁵⁴ isimli kitabı Hollanda çok kültürlülük siyasetinin bir eleştirisiydi. Daha sonraları kariyerini büyük ölçüde İslam tenkidi mesleğine (?) borçlu olan Ayaan Hirsi Ali gibi isimler ortaya çıkmış ve Hollanda toplumunda İslam karşıtı duygu ve düşüncelerin yeşermesine hizmet etmişlerdir.⁵⁵

İslamofobik propaganda ve siyaset ile kanlı terör olaylarının yarattığı hava, Müslümanların sürekli gözlem altında tutulmaları ve nefret suçları gibi elim hadiselerle neden olmaktadır. Müslümanların sıradan hayatlar sürmesine dahi mani olur hale gelmektedir. Avrupa Birliği Azınlıklar ve Ayrımcılık araştırması (The European Union Minorities and Discrimination Survey), AB ülkelerinde yaşayan on Müslümandan birinin şahsi olarak fiziki saldırı, sözlü saldırı vb. gibi bir nefret suçuna bizzat maruz kaldığını ortaya koymuştur.⁵⁶ Yine bu çalışma Müslüman karşıtı nefret suçlarıyla ilgili kriminolojide siyah sayılar olarak ifade edilen önemli bir gerçeği ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre, Müslüman karşıtı nefret suçlarının %53 ile %98 arasında değişen bir oranla büyük bir kısmı mağdurlar tarafından polise şikâyet edilmemektedir.⁵⁷

53 Bkz. Green, s. 155.

54 Pim Fortuyn, Tegen de islamisering van onzecultuur: Nederlandseidentiteit als fundament (Utrecht: A. W. Bruna, 1997) passim.

55 Bkz. Green, 171 vd.

56 Bkz. Green, s. 284.

57 Bkz. Green, s. 284.

2. Hollanda’da İslamofobi (Dutch-Islamophobia)

Hollanda’da da İslamofobi genellikle yukarıda izah edilen teorik çerçeveye uymakta ve benzer özellikler arz etmektedir. Buna mukabil Hollanda İslamofobisinin kendisine has bazı hususiyetleri de mevcuttur. Yakın zamanlara kadar Hollandalılar tarafından pek de bilinmeyen İslam, Hollanda’nın ana meselelerinden bir haline gelmiş, kamusal ve özel tartışmalara konu edilir olmuştur. Çok az Hollandalı İslam hakkında yeterli bilgiye sahipken herkesin İslam hakkında bir fikri vardır. Bu fikirlerin internette ve sosyal medyada ifade edilmesi İslamofobik eylem ve söylemlerin hızla yayılmasına sebebiyet vermektedir. Özellikle Avrupa’yı sarsan elim terör hadiseleri de İslamofobik yangına odun taşımaktadır. Örneğin, 2015 senesinde PVV partisini destekle ‘Steun de PVV’ ve ‘Mosknee’ isimli facebook hesaplarından Hollanda camilerinin yakılması çağrılarını yayınlamıştır. Daha evvel de böyle çağrılar yapılmasına rağmen bu çağrının terör saldırılarının arkasından yapılması çağrının Hollanda medyası ve siyasetten büyük alaka görmesine neden olmuştur. Hollanda’da Müslüman örgütler artan baskı ve tehditler nedeniyle hükümete mektup yazmış daha fazla destek ve güvenlik hizmeti talep etmiştir.⁵⁸ Hollanda’da İslamofobi ile alakalı bir husus da İslamofobi kavramının kendisine medya ve siyasette büyük direnç gösterilmesidir.⁵⁹ Hollanda’da İslam hakkındaki menfi görüşler Hollanda toplumunda eskiden beri var olan olumsuz görüş ve önyargılarla modern İslamofobinin bir karması niteliğindedir.⁶⁰ Yapılan araştırmalara göre Hollanda toplumunun %50’si İslam hakkında menfi görüşlere sahiptir.⁶¹ Azınlık gruplardan gelen gençler arasında yapılan geniş kapsamlı araştırmalar da örneğin Türk gençlerin %40’ı kendilerinin zaman zaman ten renkleri, geldikleri ülke ve kültürel arka planları nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarını hissettiklerini ortaya koymaktadır.⁶² Farklı etnik gruplardan 2701 gencin katıldığı söz konusu ankete katılan gençlerin %85’i Müslü-

58 Bkz. Valk, Dutch Islamophobia, s. 5.

59 Bkz. Valk, Dutch Islamophobia, s. 10.

60 Bkz. Valk, Dutch Islamophobia, s. 41 vd.

61 Bkz. Valk, Dutch Islamophobia, s. 44, 48.

62 A. J. Gielen, R. van Wonderen & N. Hermens, Ongelijkwaardigheid, resultaten van eenverkenningonderzoek in de regio Utrecht (Utrecht: A.G. Advises & Verwey-Jonker Instituut, 2012); Valk, Dutch Islamophobia, s. 49.

manların Hollanda’da ayrımcılığa uğradığını ve %78’i de bir Müslüman daha liyakatli olsa da Müslüman olmayan adayın işe alınacağını beyan etmiştir.⁶³ Yine gençlerin %69’u tartışmalarda İslam’ın çok menfi sunulduğunu ifade etmiştir.⁶⁴ Hollanda’da İslamofobi konusunda önde gelen uzmanlardan olan Amsterdam Üniversitesi öğretim üyesi Martijn de Koning Hollanda’da İslamofobi’nin şu üç hususiyeti taşıdığını ifade etmiştir:

- İslam yabancıdır;
- İslam bir problemdir ve buna karşı bir şeyler yapılmalıdır;
- Hollanda İslam’ın kendisini değiştirerek, kendi anlayışına uygun bir reforma tabi tutmaya çalışmaktadır.

Buna ilave olarak 2017 yılındaki gelişmelerin de teyit ettiği bir husus Amsterdam çalıştayına katılanlar tarafından dile getirilmiştir. Buna göre, Hollanda’da İslamofobinin yanında Türkofobiye doğru gidiş söz konusudur. Bilhassa, Hollandalılar’ın 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe teşebbüsünün Türkler üzerinde yarattığı travma etkisini anlamaktan uzak olmaları, Türkler üzerindeki siyasi ve psikolojik baskıyı artırmaları önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu anlamda özellikle 11 Mart 2017’de Aile Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya’nın Hollanda ziyareti sırasında diplomatik temüllere uymayan muamele ve polislerin Türkiye Başkonsolosluğu yakınlarında toplananlara orantısız güç kullanımı uzun süre tamir edilemeyecek yaralar açmıştır. Bu talihsiz olaylar dizisi Türk toplumunun demokratik haklarına ve onuruna yönelik bir saldırı olmuştur.

Kendi kimliğini mümkün olduğunca İslam karşıtlığı ve ötekileştirme üzerinden kuran siyasi söylemin Hollanda Türk toplumunu Hollanda’ya sadakata çağırması ve Amsterdam çalıştayına katılanların ifade ettiği gibi Hollanda Türk toplumunun siyasi tercihlerini sorgulaması düşünce ve kanaat hürriyetinin ihlali niteliğe, kaygı verici gelişmelerdir.

Hiç şüphesiz Hollanda İslamofobi konusunda sık gündeme gelen ülkelerin başında gelmektedir. Bilhassa birçok Batı ülkesinde olduğu gibi Hol-

63 Bkz. Valk, Dutch Islamophobia, s. 50.

64 Bkz. Valk, Dutch Islamophobia, s. 50.

landa'da da İslamofobide hatırı sayılır bir artış gözlenmiştir.⁶⁵ İslamofobinin Hollanda'da belli başlı tezahür biçimleri nefret söylemi, camii kundaklamak, okullarda ve işyerlerinde artan ayrımcılık olarak kendisini göstermektedir. Bunda başrolü Geert Wilders gibi siyasilerin nefret söylemleri oynamaktadır. Örneğin Wilders'in Kuran-ı Kerim'i Hitler'in "Kavgam" (Mein Kampf) kitabına benzetmesi, bir İslamlaşma tsunamisinden bahsetmesi ve nice örnek Hollanda'da sürekli medyada gündeme gelmektedir. Bu ve benzeri ifadelerinden dolayı yargılanıp beraat eden Wilders, beraat ettiği dava sonunda "Bu sadece benim değil, aynı zamanda ifade hürriyetinin de zaferidir"⁶⁶ demiştir. Bu da yukarıda zikrettiğimiz siyasilerin kendilerine göre insan haklarını ve sınırlarını tanımlamalarına bir örneklik teşkil etmektedir.

3. Hukuki Çerçeve

İslamofobi bir ideoloji olarak eşitsiz muamele ve dışlama sonucunu doğurmaktadır. Hollanda'da ayrımcılık kavramı da tıpkı ırkçılıkta olduğu gibi siyasi muhtevayla yüklü bulunmakta bu nedenle ayrımcılık yerine eşit olmayan muamele (unequal treatment) tabiri kullanılmaktadır. Anayasa da eşit muamele tabiri kullanılmaktadır.⁶⁷ Diğer mevzuatta da eşit muamele terimi tercih edildiği görülmektedir. Örneğin, ayrımcılıkla ilgili en önemli kanun olan 2004 tarihli Genel Eşit Muamele Kanunu da bu tercihin bir sonucudur. Bu kanun, meslek, istihdam (m. 5), eğitim ile mal ve hizmetlere erişimde (m. 7) her türlü ayrımcılığı yasaklamaktadır. Bu kanun, AB mevzuatının 2000/43/EC (Irk ayrımcılığı direktifi) ile 2000/78/EC (Çerçeve İstihdam Direktifi) sayılı direktiflerini Hollanda iç hukukunun parçası haline getirmiştir. 2009 yılında da AB mevzuatına uyum sağlamak amacıyla yeniden ayrımcılık terimi kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁸ 8 Kasım 2011 tarihli bir kanunla eşit muamele kanunu AB Komisyonu tenkitleri çerçevesinde tadil edilmiştir. Bu kanunla bir de eşit muamele komisyonu kurulmuştur. Komisyon'un

65 Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 126.

66 Daha fazla bilgi için bkz. Oomen, s. 105 vd.

67 Valk, *Dutch Islamophobia*, s. 29.

68 Valk, *Dutch Islamophobia*, s. 29-30.

görevi kanunun uygulanmasını sağlamaktır. Komisyon bireysel müracaatları kabul etmektedir. İş hukuku dışında ceza kanunu da ayrımcılığı suç olarak tanımlamaktadır. 2010 senesinde de yerel anti ayrımcılık hizmetleri kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla her belediyeye anti-ayrımcılık hizmetlerine erişim imkânı sağlama zorunluluğu getirilmiştir.

4. 2015-2016 İslamofobik Vakalar

2015-2016 dönemindeki İslamofobi ile alakalı vakalara geçmeden evvel Wilders tarafından bolca sergilenen örneklerle konuya ilişkin bir ön anlayış temin edilmesine çalışacağız. Wilders'in bazı ifadeleri şöyle:

- "Hollanda'da artık Kuran'dan sıkıldım. Faşist kitabı yasaklayın."

- "Müslümanlarla büyük bir problemimiz var. Bu bir felaket ve hiç kullanışlı olmayan politikalar güdüyoruz."

- "İstedığımız şey Hollanda sınırlarının kapatılmasıdır. Artık Hollanda'ya daha fazla Müslüman istemiyoruz."⁶⁹

Bunlara ek olarak şu vakalar da Hollanda'da vuku bulan tipik İslamofobik vakalarından bazılarıdır:

- Genç bir Müslüman hanımın başörtüsü nedeniyle staja veya işe alınmaması;

- Bir Müslüman ailenin posta kutusuna bir kurşun bırakılması;

- Camilere yumurta fırlatılması;

- Camilerin önüne domuz başı konulması;

- Camilere girilerek yangın söndürme tüplerinin boşaltılması.

- Camilere nefret mektupları atılması.

- Camilerin camlarının kırılması, boya bombası atılması veya camilerin grafiti ile boyanması vb.⁷⁰

69 Oomen, *The Slow Home-Comeing of Human Rights in the Netherlands*, s. 107.

70 Bkz. Valk, *Dutch Islamophobia*, s. 5-6.

Bu gibi ve benzeri ifadeler ve medyanın tutumu Hollanda’da İslam düşmanlığının artmasına neden olmakta ve bu ülkede İslam aleyhine esen rüzgâra örnek teşkil etmektedir. Wilders’in beraat ettiği davada müşteki sıfatıyla söz alan bayan bir Müslüman hukuk öğrencisi şu sözleri söylemiştir: “Ben faşist değilim. Ben Nazi değilim. Ben terörist değilim. Ben fail değilim. Ben şiddete başvurmuş değilim. Mamafih, Hollandalı hemşerilerim beni Bay Wilders’in İslam ve Müslümanlara atfettiği şeyler nedeniyle sorumlu tutuyor.”⁷¹ Bu öğrenci hayatındaki bir dizi değişiklikten şu birkaçına değinmiştir: Bir iş başvurusunda el sıkılmaktan imtina edip etmediği sorulduğunu ve başörtülü hukuk talebeleri üniversitede yol sorduklarında doğrudan temizlik dolabına yönlendirildiklerini ifade etmiştir. Bu öğrenci, yeğenin nasıl iş bulamadığından, camiden çıkan bayanlara nasıl bira şişeleri fırlatıldığından ve her gün ne kadar çok Müslümanın Hollanda’yı terk ettiğinden bahsetmiştir.⁷²

Wilders davası aslında insan hakları bakımından hak çatışması olarak adlandırığımız konunun bir örneği niteliğindedir. Zira burada ifade hürriyeti, din hürriyeti ve ayrımcılığa uğramama haklarının bir çatışması söz konusu olmuştur. Bu konuda hemen her vakada böyle bir çatışma söz konusudur. Mesele bunlardan hangisine somut vakada ağırlık verileceğidir. Wilders davasında Temyiz Mahkemesi, Wilders’in Avrupa hukukuna göre cezai sorumluluğu olması gerektiğini vurgulamıştır.⁷³ Buna karşılık savcı, Wilders’in yanında yer almayı tercih etmiş ve beraat kararı verilmesini talep etmiştir. Medyanın adeta tarafı olduğu ve bir şova dönüşen bu dava ifade hürriyetinin zaferi olmuş mudur bilinmez ama Hollanda’da Wilders gibilerin daha pervasızca İslam düşmanlığı yapmalarının önünü açmıştır denebilir.

Bu bağlamda 2016 yılının en önemli vakalarından biri Wilders’in bir gruba hakaret ve ırk ayrımcılığına tahrik suçlarından suçlu bulunmuş olmasıdır. Bu noktada Wilders, 2014 seçimleri sonrasında Hollanda’nın Faslı vatandaşları hakkında sarf ettiği nefret içerikli sözler ve “Hollanda’da daha az Faslı(minder Marokkanen)” çağrısından dolayı Aralık 2016’da verilen bir

71 Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 110.

72 Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*,s. 110.

73 Bkz.Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 126.

kararla suçlu bulunmuştur. Yargılamaya konu olan vakada Wilders taraftarlarına yaptığı propaganda konuşmasında daha az Faslı isteyip istemediklerini sormuş, coşkulu kalabalık da hep bir ağızdan “daha az, daha az, daha az” diye bağırmıştır. Wilders da coşkun kalabalığa “bu sorunu halledeceğiz demmiştir.” Bunun üzerine polise 6.500 şikâyet dilekçesi verilmiştir. Wilders’in suçlu bulunmasına rağmen, Amsterdam mahkemesi heyeti Hürriyet Partisi (PVV) liderini hapis veya para cezasına çarptırmamıştır. Mahkeme, suçlu bulunmanın Wilders konumundaki bir siyasetçi için kâfi olduğuna hükmetmiştir.⁷⁴ Buna göre mahkeme, örneğine nadir rastlanılan bir kararla, Wilders’in ilgili sözlerle ırkçılık yaptığını ancak toplumda nefret yaymadığına karar vererek bunu tescillemiş; ancak ceza vermemiştir.⁷⁵ Bu karar üzerine, bir yandan karara yönelik eleştiriler ortaya konurken, diğer yandan da Hollanda’da fikir özgürlüğünün sınırlarının ne olması gerektiği yönünde tartışmalar yapılmıştır.⁷⁶ Wilders çektiği video ile mahkeme heyetine ağır suçlamalar yönelmiş, kararın milyonlarca Hollandalıların ifade hürriyetini tehdit ettiğini ve herkesi cezalandırdığını iddia etmiştir.⁷⁷

Günümüzde, Hollanda içinde ve dışında İslam düşmanlığıyla ilgili her taşın altından deyim yerindeyse Wilders çıkmaktadır. Wilders’in İslamofobik örgütlenme ve propagandası adeta merkez siyaseti de gittikçe sağa kaydırmaktadır. Aralık 2016’da verilen mahkûmiyet kararı yıllardır ifade hürriyeti kalkanının ardından Müslümanlara karşı kin ve nefret kusan bir zata sınırları bildirmesi bakımından önemli bir gelişmedir.⁷⁸ Bu kararın bir içtihada dönüştürerek artık Müslümanlara yönelik hakarete bir set çekilmesi elzemdir.

74 The Guardian, Geert Wilders found guilty of inciting discrimination, 9 Aralık 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/09/geert-wilders-found-guilty-in-hate-speech-trial-but-no-sentence-imposed>, son erişim tarihi 11.07.2017; Valk, “Islamophobia in Netherlands: National Report 2016”, s. 393.

75 <http://sonhaber.eu/gundem/savciliktan-wildersin-irkci-soylemine-komik-ceza/>; <http://www.turkinfo.nl/irkci-wilders-in-cezasi-kesildi-suclu-ama-ceza-yok/17865/>.

76 <http://www.volkskrant.nl/politiek/vrijheid-van-meningsuiting-waar-ligt-de-grens~a4434754/>

77 Bkz. Reaction Geert Wilders to conviction https://www.youtube.com/watch?v=8_Vn_uHZvRw, son erişim tarihi 11.07.2017.

78 Valk, “Islamophobia in Netherlands: National Report 2016”, s. 393-394.

Avrupa Konseyi bünyesinde faaliyet gösteren Avrupa Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun (European Commission against Racism and Intolerance, ECRI) 2012 tarihli raporunda yer bulan Hollanda Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün (SCP) yayımladığı rapora göre, Hollanda'da yaşayan Türkler, Faslılar, Sürinamlılar ve Antilyanlılar gibi azınlık grupları kendilerini 2002 yılına oranla 2011'de Hollanda toplumunda daha az kabul edildiklerini düşünmektedirler ve dışlanmışlık hissine sahiptirler. Raporda bunun en önemli sebebinin politikacıların ayrııştırıcı, yabancı karşıtı diye nitelenebilecek dili olduğuna dikkat çekilmiştir. ECRI raporunda Hollanda'da azınlıklara yönelik toplumdan dışlanmaya veya dışlanmış hissetmeye yol açabilecek bu tür dil, üslup ve politikalarından kaçınılmasını tavsiye edilmiştir. Yine UETD tarafından yayımlanan 2016 tarihli bir araştırma göstermektedir ki Hollanda'da yaşayan Müslümanların dörtte biri en az bir kez dış görünüşünden dolayı –ki çoğunlukla başörtülü Müslümanlardır– sözlü ya da fiziki saldırıya maruz kalmaktadır. Bu ayrımcılık ve saldırılarda da özellikle politikacıların kullandığı ayrımcı söylemin etkin olduğu vurgulanmıştır.⁷⁹ Ayrıca SPIOR araştırmasında da en fazla ayrımcı tutumlara kadınların, özellikle de başörtülü Müslüman kadınların maruz kaldığı vurgulanmıştır.⁸⁰

Bu anlamda ayrıca yukarıda da vurgulandığı gibi ECRI, Geert Wilders başta olmak üzere, “İslamlaşmatsunamisini durdur”, “Doğu Avrupalılar tsunamisini durdur” türü söylemlerle bazı politikacıların, Müslümanlar ve Doğu Avrupalıların Hollanda toplumuna bir tehdit gibi takdim edilmesinin yanlışlığına işaret etmiştir.⁸¹ Wilders'e yönelik benzer bir eleştiri Lahey-Den Haag'ta Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri Jordaniër Zeid Ra'ad al-Hoessein tarafından da yapılmıştır.⁸²

79 Almanya'da ise bu oranın üçte bir olduğu vurgulanmıştır. Bu konuda bk. http://uetd.org/wp-content/uploads/UETD_2017-Siyasal-Kat%C4%B11%C4%B1m-Raporu.pdf

80 <https://www.trouw.nl/home/moslims-vaker-gediscrimineerd-dan-instanties-signaleren~aa797f23/>; <http://www.ad.nl/rotterdam/discriminatie-moslims-rotterdam-hardnekkig~a89fe179/>

81 ECRI, s. 35-36

82 <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/06/mensenrechtenchef-vn-haalt-hard-uit-naar-wilders-en-trump-4155303-a1519920>

Bu anlamda ayrıca Başbakan Rutte'nin seçim atmosferinde özellikle bir Türk gencine yönelik "defol git" sözü⁸³ ile Rotterdam Belediye Başkanı AhmedAboutaleb'in 15 Temmuz darbesi sonrasındaki günlerde bazı Türk cami ve kurumlarını hedef alan ve Türklerin "demokrasi terapisi-eğitimi" eksikliği olduğuna dair genelleyici ve ayrımcı açıklamaları⁸⁴ da başta Türkler olmak üzere Hollanda'daki Müslümanlara yönelik ayrımcı tutum olarak not edilmiş, ilgili kurumlarca yazılı olarak protesto edilmiştir.⁸⁵ Ayrıca Türk hükümeti de bu tür ifadelerin Türklerin Hollanda'daki entegrasyonuna zarar vereceğini belirtmiştir.⁸⁶ Yine Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan aleyhindeki ifade özgürlüğünün sınırlarını aşan bazı ifadelerin de Hollanda'daki Türklerin entegrasyonuna olumsuz yansıtacağına dair bazı uzmanların uyarıları⁸⁷ bir yana, bunun Erdoğan'ın kişilik haklarının ihlali olacağına da dikkat çekmek gerekir.

Bu bağlamda 2016'da Hollanda'da yaşayan Müslümanların, din ve inançlarından dolayı önceki senelere oranla yaklaşık iki kat daha fazla ayrımcılığa maruz kaldıkları polise yapılan bildirimlerden ortaya çıkmıştır.⁸⁸ Verwey Jonker Enstitüsü'nün Anne Frank Vakfı adına yaptığı araştırmada ise bu rakam üç kat olarak tespit edilmiştir.⁸⁹ Bu anlamda da korku ve ayrımcılığın artık fiziki şiddete ve saldırıya dönüşme evresine girmesi olgusundan

83 <http://www.hurriyet.com.tr/hollanda-basbakani-rutte-turk-gencine-neden-defol-git-dedigini-acikklad-40469198>. Öte yandan Rutte bu sözüne daha sonar açıklık getirmiş ve "Bunu sadece orada gazetecinin işini yapmasına izin vermeyen o gence dedim. Eğer burada mutlu değilsen o zaman ülkeyi terket" açıklamasını yapmıştır.

84 "WeerwreveltussenTurkenenAboutaleb", <https://www.trouw.nl/home/weer-wrevel-tussen-turken-en-aboutaleb~a2879145/>

85 "Open brief Turkseorganisaties: Aboutalebmoetverbinden", <https://drimble.nl/dossiers/multicultureel/turkije/38019539/open-brief-turkse-organisaties-aboutaleb-moet-verbinden.html>

86 <http://www.ad.nl/buitenland/turkije-boos-over-uitspraken-rutte-in-zomergasten~a69eff49/>

87 "Stop eindelijk eens met datframen van de Turkse president", <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/23/stop-eindelijk-eens-met-dat-framen-van-de-turkse-president-4362729-a1523075>

88 Buna dair bir haber için bk. <http://nos.nl/artikel/2135281-moslims-vaker-slachtoffer-van-discriminatie-vanwege-hun-geloof.html>.

89 <https://www.trouw.nl/home/meer-meldingen-van-discriminatie-tegen-moslims~a4304046/>, son erişim 05.07.17.

söz edebiliriz.⁹⁰Yine bu meyanda bir vaka olarak halen Groningen’de yaşayan Friesland doğumlu Antilyan asıllı Jurick Peney’in sözlerini de zikredebiliriz. Buna göre Peney, hemen her gün hayatın her alanında etnik ayrımcı söylemi tutum ve muamelelere maruz kaldığından yakınmış ve çoğu kere kendisini ispatlamak zorunda kaldığını ifade etmiştir.⁹¹

Son yıllarda Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılıkta keskin bir artış yaşanmıştır. Örneğin, Rotterdam Bölgesi İslami Örgütleri çatı organizasyonu SPIOR, islamofobi ile ilgili çalışmalar yürütmektedir ve yapmış olduğu 2015 sonu ve 2016’nın ilk yarısını kapsayan araştırmasında Müslümanlara karşı ayrımcılıkla ilgili 174 vaka tespit etmiştir. Bunların yarısı sokakta başörtülü hanımlara sözlü tacizdir. Bunlardan %20’si işyeri ve evde ayrımcılıktır. Bu vakalardan %14’ü de fiziki şiddet içermektedir. SPIOR bu olayları buzdağının görünen yüzü olarak tabir etmektedir. Zira kuruluşa göre Müslümanlar yetkililere güvenmedikleri ve misillemeden korktuklarından başlarına gelen olayları bildirmeye çekinmektedir.

Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü’ne göre etnik ve ırk temelli ayrımcılık Hollanda toplumunda her alanda görülmektedir. Örneğin, birçok spor salonu ve spor kulüpleri katılımcıların Felemenkçe bilmeleri şartı getirmekte veya başörtüsü takılmasını yasaklamaktadır.

ECRI raporunda, aşırı sağ başta olmak üzere her türlü aşırı-radikal gruplara karşı tedbirleri azaltmaksızın devam ettirmesini salık vermiştir. Raporda radikal-extremist gruplar olarak temelde aşırı sağ ve bazı radikal Müslüman gruplar gösterilmektedir. ECRI her ne kadar aşırı sağ gruplardaki radikal-extremist eğilimlerde azalma olduğunu söylese⁹² de, esasen bunun somut anlamda azaldığına dair elde net bir veri yoktur. Aksine aşırı sağ grupların tutumlarının değerlendirilmesiyle alakası bulunmaktadır.

90 Cami saldırıları bağlamında Batı’da korkunun şiddete dönüşümüne dair bk. Hıdır, Özcan, Yeni Şafak, “<http://www.yenisafak.com/hayat/fobinin-terore-donusumu-ingilterede-cami-saldirilari-2740457>, son erişim 05.07.2017.

91 <http://www.volkskrant.nl/binenland/-als-antilliaan-moet-ik-mij-altijd-bewijzen~a4434349/>

92 ECRI, 2013, s. 42.

Radikal gruplara yönelik sıkı güvenlik tedbirlerinin alınmasına dair soru önergesi verilerek Hollanda’da kaç radikal grubun olduğunun cevaplanması da istenmiştir. Bu önergeye yönelik verdiği cevapta Başbakan Yardımcısı L. Ascher, radikal grupların faaliyetleri genel olarak yasaklamanın Anayasa (Grondwet) ile teminat altına alınan bireysel özgürlüklere aykırı olacağı ve bu tür grupların ancak kanunları ihlal etmeleri durumunda yasaklanacağını ifade etmiştir. Ascher ayrıca bunları tamamen yasaklamak değil, radikal gruplarla mücadeleyi sıkılaştırmak gerektiğini belirtmiştir. Benzer bir değerlendirme Güvenlik ve Adalet Bakanı Van der Steur tarafından da yapılmıştır. Leiden Üniversitesi’nden Maurits Berger gibi uzmanlar ise radikal gruplara yönelik cezai hükümlerdeki sertleştirmelerin sorunu çözmeye yardımcı olamayacağını bildirmişlerdir. Nitekim 2015 Hollanda İnsan Hakları Raporu’nda bir yandan güvenlik için bazı özgürlüklerin kısıtlanabileceği, bunun meşru olduğu vurgulanırken diğer yandan da bu kısıtlamaların insan hakları sınırlarını aşmaması gerektiği vurgulanmıştır. Raporda ayrıca güvenlik tedbirleri alınırken bu tedbirlerin Müslümanlar gibi bazı gruplara yönelik daha sert uygulanması ve onları etiketlemesi, ayrımcılığa maruz bırakması tehlikesine dikkat çekti. Yine Müslümanlarındolayımında olduğu terör hadiselerinden hareketle bütün Müslümanları potansiyel terörist olarak görmenin terörle mücadele değil onu desteklemek olacağı vurgulanarak, bu konudaki ayrımcılıkla mücadelenin terörle mücadelenin temel esaslarından biri olduğu vurgulanmıştır.⁹³

Öte yandan Avrupa Komisyonu İnsan Hakları Komiserliği, radikal gruplara yönelik yürürlüğe koyduğu “terör yasası” nedeniyle Hollanda’yı uyarılmış, bu yasanın Avrupa Komisyonu’nun normlarına uygun olmadığını ifade ederek açıklama istemiştir.⁹⁴

Tüm bu saldırılara karşın, Müslüman toplumunda da kendilerine yapılan ayrımcılıkları bildirme konusunda bir çekimserlik söz konusudur. Bunun sebeplerinden birisi ilgi çekmek istememeleridir. İkincisi ise polise yönelik önyargılarının olmasıdır. Bu anlamda ulusal polis araştırma yaparak Müs-

93 Mensenrechten in Nederland Jaarlijkserapportage van het College voor de Rechten van de Mens, 2015, s. 4, 5. Ayrıca terörizmle mücadelenin özgürlükleri kısıtlamadaki meşruiyetine dair de bk. s. 17.

94 <http://www.volkskrant.nl/binnenland/raad-van-europa-wil-opheldering-over-nederlandse-terreurwet~a4424172/>

lumanların kendilerine yapılan ayrımcılıkları bildirmeme konusunda bilgi edinmiştir. Araştırmaya göre Müslümanlar yaptıkları bildirimlerin herhangi bir sonuca varmayacağını düşünmektedir. Çünkü mağdurların başına gelenleri belgelemesi hem zordur hem de polis çoğu zaman mağdurşikâyette bulunmak istediğinde caydırıcı tavırlar sergilemektedir ve süreci ağırdan almaktadır. Ayrıca mağdurlar aynı duyguları tekrar yaşamaktan kaçınmaktadır. Mağdurlar polis tarafından tarafsızdavranılmadığını hatta bazen polis tarafından da ayrımcılığa maruz kaldıkları için bildirim yada şikâyette bulunmaktan kaçındıklarını ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra mağdur polis gibi kurumlara karşı zayıf görünmek istememektedir ancak bu sıkıntılar sadece Müslüman topluluk için değil diğer gruplardada görülmektedir. Araştırmada bazı önerilerde bulunmuştur ve bu anlamda polis de iyileştirme anlamında bazı adımlar atmıştır. Bu nedenle mevcut bildirimlerden yola çıkarak bir sonuç çıkarmak yeterli olmayacaktır. Zira tahminlere göre sadece 8 ayrımcılık vakasından 1 tanesi kayıtlara yansımaktadır.⁹⁵

Ayrımcılık karşıtı bürolarının verileri: 2009 yılından bu yana, Hollanda'da her belediye vatandaşlarına ayrımcılığa karşı bir hizmet vermek zorundadır. 2014 yılında, on üç farklı gerekçelerle ayrımcılık özellikleri gösteren 5152 bildirim kaydedilmiştir. 2015 yılında ise 4561 bildirim kaydedilmiştir.⁹⁶

Çoğu bildirimler ırk / etnik köken gerekçesiyle ayrımcılığı kapsayıp, iş/çalışma alanında yaşanan olaylara dayanmaktadır. Din ile ilgili şikâyetler genelde İslamofobi ile ilgilidir. Bu bildirimler sadece dini uygulamalar hakkında değil, aynı zamanda başörtüsü gibi, din ile ilgili sembolleride içerir. Amsterdam ve Lahey'de Müslümanlara karşı ayrımcılık bu kentlerin nüfusuna oranla nispeten yüksek olmuştur. Ayrımcılık karşıtı bürolar 2014 yılında Amsterdam çevresindeki İslam temelinde ayrımcılıkla ilgili yaklaşık 42 şikâyet almışlardır. 2015 yılında ise bu sayı 40 olmuştur. 2014 yılındaki tüm şikâyetler kadınlar tarafından yapılmıştır. Lahey'de 2015 yılında 46 olay kaydedilmiştir. Polis kayıtlarında ise bu rakam 80'dir. 2014 yılında bölgesel ayrımcılık karşıtı bürolar Müslümanlardan toplamda 165 şikâyet almıştır. 2014 ile karşı-

95 Valk, "Islamophobia in Netherlands: National Report 2016", s. 395; Ineke van der Valk, Monitor Moslim Discriminatie (Maart 2017), s. 13.

96 Ineke van der Valk, Monitor Moslim Discriminatie (Maart 2017), s. 14.

laştırıldığında, 2015 yılında% 45 oranında bir artış olmuştur. 2015 yılında İslamofobi ile alakalı 240 şikâyet olmuştur. Bu tüm ayrımcılık şikâyetlerinin %5 'initedişkil etmektedir.⁹⁷2016 yılında İslamofobi ile alakalı254 şikâyet olmuştur.⁹⁸

Polisteki veriler: Polis de farklı ayrımcılık türlerine ilişkin raporlar hazırlamakta ve bu amaçla veri toplamaktadır. Tabii bu veri toplama, bilgi edinme ve ayrımcılık karşıtı bürolarla işbirliğinin geliştirilmesine odaklanmaktadır. Veri toplama, kayıt sistemi değiştirilmek suretiyle daha homojen ve daha kaliteli hale gelmiştir.

Bu verilerde yer alan ilginç olgulardan biri antisemitizm vakalarının sayısında keskin düşüş olduğunun hiçbir şekilde raporlara alınmayışdır. 2014 yılından beri diğer değişimlere ek olarakMüslümanların maruz kaldığı ayrımcılık artık ayrı kategoride polis kayıtlarınaeklenmiştir. Müslümanlara karşı ayrımcılık daha önce hayat felsefesi nedeniyle ayrımcılık olarak geçerken artık kayıt formlarında ayrıca belirtilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda polis kayıtları ve diğer büroların kayıtlarında 2014-2015 yılı ayrımcılık şu şekilde yansımaktadır:

	2014 şikâyetler	2015 şikâyetler
Polis	206	439
Diğerbürolar	165	240
Toplam	371	679

Kaynak: Van Bon & Mink 2016

Sivil Toplum: Çeşitli kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıresmi sistemin dışında ayrıca kendileri ayrımcılık mağdurlarının bildirim yapabilecekleri tescilli raporlama hatları ve web siteleri kurmuşlardır. 2015 kışında, Char-

97 Ineke van der Valk, ibid.

98 MeldingenDiscriminatie BIJ ADV'S in 2016, s. 7 <http://radar.nl/file/2826231/Factsheet+-Discriminatie+2016+ADV%27s+LVtD+def+mrt+2017.pdf>, son erişim tarihi 7 Ekim 2017.

lie Hebdo saldırısı sonrasında, akademisyenler ve profesyoneller tarafından Facebook ve internet hattı ‘Meldpuntİslamofobie!’ olan siteyi kurmuşlardır. Rotterdam da SPIOR (Rotterdam bölgesindeki Müslüman kurumların çatı kurumu) da bir bildirim hattı kurmuştur.

Meldpunt İslamofobie: Meldpunt İslamofobie hattı 2015 yılında toplamda Müslümanlara karşı 158 doğrulanmış şikâyeti kaydetmişlerdir.⁹⁹ Bildirimlerin çoğu %44 olarak Güney Hollanda bölgesinden olmuştur. Bunu Kuzey Hollanda (% 13) takip etmiştir. Rotterdam bölgesinde bu oran %15 olup, Amsterdam %10, Lahey de %8’dir. 2015 yılında saldırıların % 62’si Ocak ayında gerçekleşmiş ve mağdurların% 91’i kadındır. Bu saldırıların sebebibaşörtüleridir ki bu onları daha görünür kılmaktadır. Bazı istisnai durumlarda, mağdurlar yüzü örten giysiler yani bir Niqab veya khimaar gibi kıyafetler giyen kadınlardır.¹⁰⁰ Faillerin %82’si beyaz erkeklerdir. Şikâyetlerin %20’si fiziksel şiddet ve bunlarınyarısını kötü muamele oluşturmaktadır. Vakaların %46’sını sözlü taciz oluşturmaktadır. Bunlardan bazıları her zaman Müslümanlar ve/veya İslam’a açıkça atıfta bulunmayan ancak mağdurlar tarafından o şekilde hissedilen tacizlerdir. Genellikle bu vakalarda, etnik ayrımcılık ve Müslüman ayrımcılık iç içe geçmektedir.¹⁰¹Meldİslamofobie aynı zamanda İslamofobik protestoları da kayıt altına almaktadır. Kayıtlarda aşırı sağcılar tarafından gerçekleştirilen 20 protesto kaydedilmiştir.¹⁰²Bunun yanında 17 cami saldırısı kayıt altına alınmıştır. Kişilere karşı saldırılar gün içinde gerçekleşmiş ve genellikle halka açık sokaklarda, toplu taşıma araçlarında, benzinliklerde ve süpermarketler gibi yerlerde yaşanmıştır. Bu vakalarda mağdurların %55 yalnızdır ve bu vakaların %58’i polise hiç ihbar edilmemiştir. Bu Facebook telefon hattındaki veriler, saldırıların kimi zaman bazı olaylarla bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Bildirimlerin sayısı düzenlenen terör saldırıları sonrasında artmaktadır. Örneğin, 2015 yılının Ocak ayından son-

99 Meldİslamofobie, Jaarrapport 2015, s. 6 https://www.meldislamofobie.org/wp-content/uploads/2016/04/Meld_Islamofobie_jaarrapport_2015_definitief.pdf, son erişim tarihi 7 Ekim 2017.

100 Meldİslamofobie, s. 18-20.

101 Meldİslamofobie, s. 6-9.

102 Meldİslamofobie, s. 23.

rabildirimlerin sayısı artmıştır. Bunun nedeni de Charlie Hebdo ve Kasım 2015'te Paris'te terör saldırıları olmuştur.¹⁰³

Cami saldırıları: Cami saldırıları Hollanda İslamofobisinin en önemli unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne yazık ki ne medya ne de siyasiler camilere karşı girişilen kundaklama eylemlerine tepki göstermemektedir. Bilakis, İslamofobi kavramını sorgulamaktadır.¹⁰⁴

Bilhassa 2001 yılından buyana cami saldırılarının sayısı ve şiddeti gitikçe artmaktadır.¹⁰⁵ ECRI 2012 ve 2013 raporları başta olmak üzere Hollanda'daki cami saldırıları öne çıkan en önemli başlıklardan biridir. Hollanda'daki bazı şehirlerde yer alan camilerin bir kısmına fiili saldırılar olurken bir kısmına da tehdit mektupları gönderilmiştir. Son iki yılda, önceki yıllara kıyasla camilere yönelik saldırılarda belirgin bir artış kaydedilmiştir. Camilere yönelik saldırılar tehdit mektubu göndermek, camileri kundaklamak ve tahrip etmek, camilere molotof kokteyli atmak, slogan yazmak ve domuz kafası bırakmak şeklinde tezahür etmektedir. Cami duvarlarına yazılan sloganlarda İslamofobik sözler ve önyargılı ifadeler dikkat çekmekte, bazen camilere yakılmış Kur'an sayfaları gönderildiğine de tanık olunmaktadır.

Bu anlamda 2016 yılında ve 2017'nin ilk 5 ayında Avrupa'daki cami saldırıları büyük artış göstermiştir. Amsterdam Üniversitesi'nden Inekevan der Valk'ın Mart 2017'de yayımlanan Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık Gözlem Projesi adını taşıyan araştırmasındaki en çarpıcı bulgulardan biri, Hollanda'da 2015'te 28 olan camilere yönelik saldırı sayısının 2016'da 72'ye çıkmış olmasıdır. Ona göre gerçekte bu rakam çok daha fazladır. Zira camilerle bizzat irtibata geçtiğini ve Hollanda'da bulunan toplam 475 caminin yaklaşık yarısının son on senede en az bir kez ırkçı-islamofobik saldırıya uğradığını belirtmiştir. Bu saldırılara maruz kalan cami ve cemiyetlerin temsilcilerinden %58'i psikolojik, %10'dan fazlası da fiziksel saldırıya uğramıştır. Ne var ki bu vakalar, şu veya bu sebeplerle kayıtlara geçmemekte, bu

103 MeldIslamofobie, s. 23-29.

104 Bkz. Valk, DutchIslamophobia, s. 9; Valk, Monitor MoslimDiscriminatie (Maart 2017), s. 28.

105 2001 yılından buyana Hollanda'da gerçekleşen cami saldırısı vakaları için bkz. <http://govvakfi.org/hollandadaki-cami-saldirilari/>, son erişim tarihi 15.07.2017.

saldırıların terör olarak nitelenmesi gerektiğine yeterli destek verilmemektedir. Van der Valk’a göre her sekiz olaydan sadece biri kayıtlara geçmektedir. Geçse bile savcılık çok azı hakkında soruşturma açmaktadır. Müslümanlar da suç duyurusunda bulunma konusunda çekimser davranmaktadırlar. Bunun en önemli nedeni polise güvensizlik ve şikâyetlerin ciddiye alınmama endişesidir.

Yine Anna Frank Vakfı’nın Verwey-Jonker Enstitüsü’ne yaptırdığı araştırma Müslümanları hedef alan ırkçı saldırıların 2014’e nazaran 2015’te 3 kat arttığını gözler önüne sermektedir. Mesela 2014’te Müslümanlara yönelik ayrımcılık vakası 142 iken, bu sayı 2015’te 466’ya yükselmiştir. 2014’te %5 olan Müslümanlar yönelik toplam ırkçı vakaların sayısı ise 2015’te %17’ye yükselmiştir. Bu sebeple bir yandan camilerin sayısı artmakta ancak öte yandan da bu camilere yapılan İslamofobik saldırılarda da bir artış gözlemlenmektedir. Ayrımcılıkla mücadele büroları ile polis kayıtlarında da son yıllarda Müslümanlara yönelik ırkçı-İslamofobik vakalardaki önemli artış net olarak gözlemlenmektedir. Bu vakaların önemli bir bölümünde Müslümanlara “teröristler”, “barbarlar” gibi nitelermelerde bulunulmuştur. Yine bu meyanda Müslümanlara yönelik “bizler size karşıyız” türü söylemlere de sıkça rastlanmıştır. 2016 yılında Avrupa genelinde çoğunluğu başörtülü kadınlara yönelik olmak üzere, yabancılara karşı üç bin şiddet eylemi olduğu ilgili bazı araştırmalarda ifade edilmektedir. Başörtülü kadınların başlarının zorla açılması, camilere ve Müslümanların yüzüne domuz eti parçaları atılması veyahut da tehdit mektupları bırakılması sıkça karşılaşılan vakalardır. Bu sebeple Hollandalı yetkililerden camilere –dolayısıyla Müslümanların ibadet özgürlüğüne- yönelik ırkçı saldırıları önlemeleri güçlü ifadelerle istenmiştir. ¹⁰⁶Nitekim bu tür çağrıların da etkisi olacak ki, 28 Şubat 2016’da Enschede şehrinde Faslıların camisine beş kişilik bir grubun iki molotof kokteyli atmasına yönelik dava, Ekim 2016’da sonuçlanmış ve Hollanda’da da –belki de Batı’da- ilk kez bir camiye yönelik saldırı “terörist” bir eylem olarak telakki edilerek faillerinden dördüne 1, birine ise 2 yıl hapis cezaları verilmiştir. ¹⁰⁷

106 ECRI, 2013, s. 41.

107 Bu konu hakkında bkz. <https://www.trouw.nl/home/om-brandbom-op-moskee-enschede-is-een-terroristische-daad~abd9f07c/>. Ayricabk. Canatan, Kadir, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/tenkit-ve-terorizm-sarkacinda-islamofobi/729747?amp=1>.

Olayda, Enschede şehrindeki camiye Molotof kokteylleri atılmış ve cami kısmen yanmıştır. Saldırı namaz vakti, camide aralarında kadın ve çocukların da olduğu otuz kişi bulunduğu sırada yapılmıştır. Camide bulunanların yangını söndürmesiyle bir facianın önüne geçilmiştir. Savcının mütalaası üzerine kundaklama saldırısının beş faili terörist bir eylemde bulunmak suçundan değişen sürelerle hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu failin terör suçu olarak tavsifi önemli bir gelişmedir. Zira artık cami saldırılarının vakayı adıyla kabilinden değerlendirilmesinin önüne geçilebilecektir. Yargılama safahatında faillerden sadece biri pişmanlık ifade etmiştir.¹⁰⁸ Camiye namaz vakti saldıran failer, daha evvel kendi aralarında WhatsApp üzerinden mesajlaşmışlar ve “Tüm mülteciler Auschwitz’e” gibi ifadeler paylaşmışlardır. Bu grubun üyeleri ayrıca mülteci karşıtı Hollanda Savunma Ordusu (Dutch Self Defense Army) mensubudur.¹⁰⁹ Failerin pişmanlık ifade etmemeleri ve Yahudi soykırımının merkezlerinden Auschwitz’e atfı yapmaları neo-nazi zihniyetin tezahürleridir. Hollanda hükümeti, bu yapılanma ve zihniyetin yayılmasını önleyici tedbirleri ivedilikle almalıdır.

Enschede camisine yönelik saldırının “terörist” bir faaliyet olarak tanımlanması, özelde cami saldırıları genelde ise İslam karşıtlığı ile hukuksal mücadelede “olumlu” bir gelişme ve “kırılma noktası” olarak görülmelidir.

Enschede’de bulunan bir camiye gönderilen mektuplarda “yakında önemli ziyaretçileriniz gelecek: domuzlar!”, “İslam şeytani bir dindir” gibi ifadeler yer almıştır.¹¹⁰ Amsterdam Üniversitesi’nin 2012’de yayımladığı bir İslamofobi araştırmasında 2005-2010 yılları arasında camilere yönelik sözlü ve fiili saldırıların sayısı 117 olarak sunulmuştur.

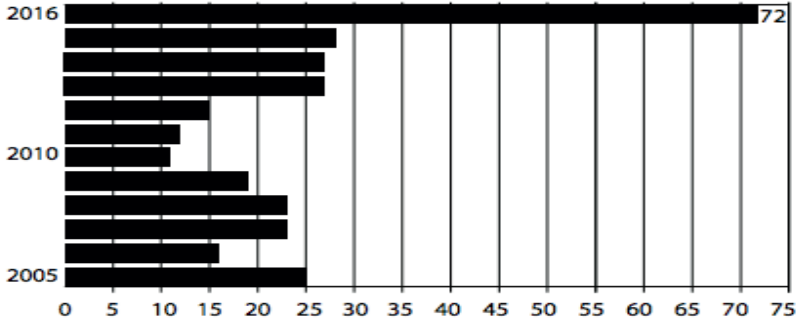
Haziran 2017’de Hollanda’nın Lahey kentinde bulunan “Sünnet (As-Soannahmoskee)” Camii’ne İslamofobik ve ırkçı ifadeler içeren tehdit mektubu ile oyuncak bir kamyon gönderilmiş, mektupta “Bir kamyon okula ya da camiye çarpıyor; bunu unutma!”, “Her hafta ayrı bir arabanın size yapacağı saldırı uyanmanıza sebep olacaktır; onun için sakının!” türü tehditkâr

108 Mahkeme kararı için bkz. <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBOVE:2016:4137&showbutton=true&keyword=moskee+enschede>, son erişim tarihi 17 Temmuz 2017.

109 Valk, “Islamophobia in Netherlands: National Report 2016”, s. 394, 396.

110 “Nieuwearrestaties in molotovzaakmoskee”, nrc.nl, 13.04.16.

sözler yer almıştır.¹¹¹ Bütün bu veriler bir arada değerlendirildiğinde, camilere yapılan saldırılar Hollanda’da artık rutin hale gelmiştir denebilir.

Daha önce yapılan araştırmalara göre 2005-2010 arası camilere yapılan saldırılar 11 ve 25 arası olarak değişmektedir. 2005 yılında yapılan saldırılarda senarist Theovan Gogh’un öldürülmesinin payı büyüktür. En fazla saldırı 2007-2008 arası yapılmıştır. 2011-2012 arası bir düşüş yaşanmıştır ancak 2013-2014 arası bunda da değişim yaşanmakta ve 39 camide 55 vaka tespit edilmektedir. 2015-2016 bu oran daha da yükselir 28 ve 72’ye varan rakamlarla 2011 den itibaren bir yükseliş gözlemlenmektedir. Bu oran 2016’da zirveye ulaşır.

Camilere karşı yapılan saldırı eylemleri:

- 6 Ocak 2016: Lahey kentindeki As Soennah Camii’nin yetkilileri ölüm tehdidi aldı.
- 6 Ocak 2016: Gorinchem kentindeki caminin camı taş atılarak kırıldı.
- 25 Ocak 2016: Mijdrecht kentindeki camiye domuz kafası bırakıldı.
- Ocak 2016: Amsterdam Nieuw-West’teki Farid-UI-İslam Camisi telefon ile taciz: “ Domuz başları sipariş ettiniz camiye yarın teslim edilecektir” denir.

111 JanenePieters, “Threatening Letter Left at Hague Mosque” <http://nltimes.nl/2017/06/26/threatening-letter-left-hague-mosque-dont-forget-youre-vulnerable>, son erişim tarihi 15 Temmuz 2017.

- 1 Şubat 2016: NIJKERK kentindeki camiyedomuz kulakları caminin çitlerine asıldı.

- 11 Şubat 2016: ALMELO kentindeki camiye yanmış kenarlı Kuran sayfaları posta kutusuna atıldı.

- 12 Şubat 2016: ROTTERDAMHoogvliet kentindeki caminin duvarına grafiti 'cami istemiyoruz' yazıldı.

- 14 Şubat 2016: DRUNEN kentindeki ISN Hacı Bayram Emre Camii'ne kenarları yanmış Kuran sayfaları kargoyla yollandı.

- 16 Şubat 2016: Hoogvliet kentindeki Türk derneği yapılması planlanan bir binanın duvarına "cami istemiyoruz" yazıldı.

- 18 Şubat 2016: ALKMAAR: Camilerin yapımını üstlenen şirketin minibüsü gece ateşe verildi.

- 25 Şubat 2016: Lahey kentindeki As Soennah Camii'nin aralarında olduğu, Utrecht, Nijmegen, Rotterdam'daki 20'yi aşkın camiye tehdit mektubu gönderildi. Mektuplar ırkçı sembol ve hakaretler içeriyordu.

- 27 Şubat 2016: Enschededeki camiye Molotof kokteyli atıldı. 2 Mart tarihinde ise bu olay terörist saldırı olarak nitelendirildi.

- 15 Mart 2016:Lansingerland kentindeki camiye domuz kafası bırakıldı.

- 16 Mart 2016: Rotterdam, cami üzerinde periyodik olarak 12 Nisan, 4, 22 ve 27 Temmuz'da İslam karşıtı grafitiler yapıldı.

- 25 Ağustos 2016: MAASSLUIS kentindeki camiye zarar verildi.

- 17 Eylül 2016: Medemblik kentinde inşaatta olan caminin camları ve çitleri kırıldı.

- 19 Eylül 2016: ZAANDAM kentinde cami bir tehdit mektubu aldı; arabaların lastikleri delindi.

- 19 Eylül 2016: Zwijndrecht, Medeblik ve Poelenburg kentindeki cami tehdit edildi.

- 22 Ekim 2016: DONGEN kentindeki caminin duvarına grafiti yazıldı.

- 1 Kasım 2016:Alblasserdam, Almelo, Groningen, DoesburgMaass-luis, IJmuidenkentlerindeki camilere Müslüman karşıtı ve Sayın Cumhurbaşkanını Recep Tayyip Erdoğan'ı hedef alan mektuplar gönderildi.

- 28 Aralık 2016: CULEMBORG kentindeki eski yüzme binası yıkıldı. Bina cami niyetiyle yerel İslami dernek tarafından 2016 yazında satın alınmıştı. Aynı gece çok sayıda otomobilde ateşe verildi. Henüz, çeşitli olaylar arasında bir ilişki olup olmadığı net değilse de yangın sonrası çekilen film görüntüleri, derhal Facebook aracılığıyla başkalarıyla periyodik kışkırtıcı yorumlarla paylaşıldı. Bu yorumlar genelde bu şekilde tüm camilerin yakılması mesajı verildiği şekline yorumlandı.

- 19 Eylül 2016: Roosendaal cami yakınındaki bir kışladan 15 Kordulu Komandoları üyeleri adına bir avukat bir mektup yazdı ve mektupta haftalık yüksek sesle namaz için yapılan çağrının kendilerini rahatsız ettiğini ve camiden kışlaya casusluk faaliyeti yapılabileceğini iddia etti. Savunma bakanlığı, bir haber programında verdikleri röportajda durumdan haber olmadıklarını belirtti. Oysa söz konusu camiden dört aydır ezan okunmamıştı. Minareden kışlaya bakan pencere kapalı olup, minareye giriş de yasaktı. Ayrıca yerel sakinler kışladan gelen bu şikâyeti kesinlikle paylaşmadıklarını belirtmişlerdir.¹¹²

112 Valk, Monitor Moslim Discriminatie (Maart 2017), s. 32-33.

Cami Saldırılarının Sınıflandırılması

	Toplam	Belediye
Yangın	3	Enschede, Alkmaar, Culemborg
Grafiti	7	Rotterdam(6) Dongen
Vandalizm/tahribat	6	Corinchem, Medemblik, Zaandam, Zwijndrecht, Rotterdam
Mektup ya da internet aracılığıyla tehdit	43	Nijmegen (2), Arnhem, Den Haag, internet Maastricht, Sittard, Breda, Tilburg, Delft, Leiden, R'dam, A'dam, Almelo, Drunen, Zaandam
Diğer	10	Alblasserdam, Almelo, Alkmaar, Zaandam, Drunen, Arnhem, Doesburg, Maassluis, Groningen, IJmuiden
Domuz kalıntılarının bırakılması	3	Mijdrecht, Lansingerland, Nijkerk
Toplam	72	

Cami saldırılarının yanı sıra 2016 yılı Hollanda'daki Türkler ve Diyanet başta olmak üzere Türk kurumlarına yönelik söylem-eylem ve baskılar konusunda dikkat çekici bir yıl olmuştur. Özellikle Türkiye'de 15 Temmuz-Darbe Girişimi'nin Hollanda'ya yansımaları görülmüştür. Esasen Türkler ve Türk kurumlarına yönelik bu tür baskılar son senelerde hep vardı. Ancak darbe girişimi sonrasında FETÖ'nün Hollanda'daki uzantıları ile Türk devletine bağlı bazı kişi ve kurumlar arasında gerginlikler alabildiğine artmıştır. Bunun yansıması olarak Hollanda hükümeti ve parlamentosu duruma müdahale etmiş ve bir komisyon kurarak belli başlı Türk kurumlarının temsilcilerini parlamentoda dinlemiştir. Bu esnada ise Türkiye ve Türkiye'ye bağlı kurumların Hollanda'da gerginlik çıkardığı, Türkiye'nin problemlerini Hollanda'ya taşıdıkları yönünde medyada suçlamalar ve iddialar yer almıştır.¹¹³ Bu suçlamalarda da FETÖ mensuplarının rolü de büyüktür.

113 Bu konuda bk. <https://www.trouw.nl/democratie/-houd-eens-op-met-die-erdoganofobie-~abb3635d/>

Tabiatıyla bu tür suçlamalarda en büyük payı da Hollanda Diyanet Vakfı (HDV) ve bu vakfa bağlı camiler almıştır. Hollanda parlamentosunda (Tweede Kamer) da kabul edilen bir yasaya göre Türkiye tarafından Hollanda'daki camilere finansal yardım yapılmasının engellenmesi yönünde Hristiyan Demokrat Parti (CDA), Hristiyan Birliği (CU) ve Toplumcu Reform Partisi (SGP) tarafından verilen önerge, 27 Eylül'de 67'ye karşı 75 oyla kabul edilip senatonun onayına sunulmuştur. Önergede "Türkiye'nin Hollanda toplumu üzerindeki istenmeyen etkisi, din görevlilerini atayan ve maaşlarını ödeyen Diyanet üzerinden gerçekleşmektedir. Bu durum laiklik ilkesiyle bağdaşmadığı gibi, ibadethaneler yerel cemaatler için olmalı ve onların olmalıdır. Bu bağlamda hükümetten, Hollanda'daki ibadethanelerin Türk devleti tarafından finanse edilmelerinin önlenmesi ve bu konuda meclisin üç ay içinde bilgilendirilmesi istenmekte" ifadesi kullanılmıştır. Din özgürlüğü sebebiyle, kabul edilen yasanın uygulamasında sıkıntı yaşanacağı bizzat Başbakan Mark Rutte tarafından söylene de medya olayı "Diyanet camilerinin ve imamlarının Erdoğan'ın uzun kolu" ifadeleriyle lanse etti. Tabiatıyla bu tür söylem ve tartışmaların Hollanda'daki Türk sivil toplum kuruluşlarını rahatsız ettiği aşikârdır. Nitekim Hollanda Diyanet Vakfı (HDV) önergenin kabulünü "Hollanda hukuk devletinin değerleriyle taban tabana zıt" olarak niteleyen bir açıklamada bulunmuştur. Bu kararın alınmasındaki en önemli etkenlerden biri, FETÖ bağlantılı HOGİAF genel sekreteri Ahmet Taşkan'ın 15 Temmuz sonrasında "Hollanda Diyanet camilerindeki imamlar Erdoğan'ın ve Türkiye'nin ajanlarıdır" şeklindeki suçlamasıdır.¹¹⁴ Nitekim bunun akabinde Diyanet'in statüsü, Diyanet'e bağlı camiler ve imamların durumu yoğun olarak politikacıların söylemlerine konu edilmiş; bu camilerin Erdoğan'ın Hollanda'daki propaganda alanları olduğuna dair pek çok haber-analiz medyada yer almıştır.¹¹⁵

Bu meyanda ayrıca Deventer Din Hizmetleri Ataşesi ve Hollanda Diyanet Vakfı Başkanı olan Yusuf Acar'ın Hollanda'daki FETÖ mensuplarının

114 Buna dair bk.<http://www.ad.nl/nieuws/prominent-gulen-bechuldigt-turkse-imams-van-haatzaaien~aded919e/>

115 Diyanet ve camilerine yönelik bu karar ve yankıları için bk. Hıdır, Özcan, "Avrupa'nın Diyanet İmamları İle Sınava", <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/avrupanin-diyamet-imamlari-ile-sinavi/681012>.

isimlerini Ankara'ya bildirdiği ve Hıristiyan Birlik Partisi'nin (CDA) Hollanda'da FETÖ'cülerin yuvası haline geldiği propagandası ile "istenmeyen adam" ilan edilme aşamasında geri çekilmesini de zikretmek gerekir.¹¹⁶

Türlere yönelik ihlaller bağlamında zikredilmesi gereken vakalardan biri de Rotterdam'da oturan Mehmet Demirel adlı Türkün, 15 Temmuz'da Türkiye'deki darbe girişimi sırasında Ankara'da tankın üzerinde Türk bayrağı ile çektiği fotoğrafını facebook'ta yayınlaması akabinde kışkırtma ve tehdit sebebiyle Hollanda'da tutuklanmasıdır ki, Hollanda gazetelerinde bu vaka, "Ankara'daki tanktan Rotterdam'daki hücreye" başlığıyla verilmiştir.¹¹⁷

Medya da genellikle İslamofobi konusunda menfi rol oynamaktadır. Hollanda'da aşırı sağ grupların büyümesi ve "İslamlaşmaya" karşı kampanyaya girişmeleri kaygı verici bir gelişmedir. Daha kaygı verici olanı da ana akım medya programlarının bu hareketlerin liderlerine İslamofobik söylemlerini yaymak için imkân sağlamalarıdır.¹¹⁸

İnternet: Günümüzde kamuoyunun oluşturulmasında internet ve internetin sunduğu sosyal medya, blog vb. mecralar önemli rol oynamaktadır. Hollanda'da bugün bu medya araçları hemen her gün Müslümanlar aleyhine kullanılmaktadır. Hollanda'da internet üzerinden yapılan ayrımcılıkların bildirildiği MDI ve MIND gibi internet şikayet hatlarına 2015 yılında en çok Müslümanlara yapılan ayrımcılıklar bildirilmiştir. 2014 yılına nazaran Müslümanlara yapılan ayrımcılık sayısı iki katına çıkmıştır. Ayrımcı ifadeler ve nefret söylemleri sırasıyla Müslümanlar, Faslılar ve Türkleri hedef almaktadır.¹¹⁹

116 <http://www.volkskrant.nl/binnenland/-fors-signaal-ankara-haalt-omstreden-diyonet-voor-zitter-terug-naar-turkije~a4437916/>

117 <http://www.volkskrant.nl/binnenland/na-de-tanks-in-ankara-in-de-cel-in-rotterdam~a4441445/>

118 Valk, "Islamophobia in Netherlands: National Report 2016", s. 394.

119 Valk, "Islamophobia in Netherlands: National Report 2016", s. 403-404.

En önemli beş internet ayrımcılığı:

Kategori	2014 toplam şikayetler	2015 toplam şikayetler
Antisemitizm	328	142
Siyahilere karşı yapılan ırkçılık	255	220
Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılık	219	330
Fas'lılara karşı yapılan ayrımcılık	103	90
Diğer kökenlere karşı yapılan ırkçılık	93	198

Kaynak MDI, senelik raporlar 2014 ve 2015

İnternet üzerinden ifade edilen İslamofobik sözler zaman zaman mahkeme kararlarına konu olmaktadır. Örneğin, 31 Mart 2016 tarihinde 59 yaşında bir adam, tahrik fiilinden dolayı 80 saat kamuya yararlı işte çalışma cezasına çarptırılmıştır. Fail, Paris saldırılarının akabinde Facebook hesabında “her masum mağdura karşı 20 Müslümanı hapse at ve onlara bir MG 42 ile 10.000 mermiyi saydır” yazmıştı.¹²⁰ Yine 62 yaşında bir adam 22 Temmuz 2016 tarihinde, Facebook üzerinden kin ve nefrete tahrik fiilinden dolayı para cezasına çarptırılmıştır. Bu olayda fail Facebook üzerinden, bir cami kundaklamasıyla ilgili bir makalenin altında “burada da aynısını yapmalılar” yorumunu yazmış, bu kişiye hâkim daha önce 450 Avro para cezası kesmiş ve O da ödemeyi reddetmiştir. Yine mahkeme önünde bir cami saldırıya uğrasa memnun olacağını ifade etmiştir.¹²¹

Yine 2016 yılı İnternet ortamında yapılan ayrımcılık bakımından genel olarak ciddi hak ihlallerinin yaşandığı bir yıl olmuştur. Göç Vakfı'na göre 2016 yılında ırkçılığı tetikleyen olayların başında göçmen kökenliler tarafından kurulan DENK partisinin genel seçimlere katılması, aşırı sağcı Özgür-

120 Valk, “Islamophobia in Netherlands: National Report 2016”, s. 401.

121 Valk, “Islamophobia in Netherlands: National Report 2016”, s. 402.

lük Partisi (PVV) lideri Wilders hakkında yürütülen yargı süreci, Türkiye’de yaşanan darbe girişimi, Brüksel ve Berlin’deki terör saldırıları, siyahi milletvekili adayı Sylvana Simons’un muhalif tavrı ve mülteci krizi gelmektedir.¹²² MIND şikâyet hattı 2016’da kendisine ulaşan şikâyetlere ilişkin raporunu 4 Nisan 2017 tarihinde yayınlamıştır.¹²³ Rapora göre 2016 yılında şikâyet hattına 918 şikâyet ulaşmıştır. Bu rakam 2015 yılında 652, 2014 yılında ise 304 idi.¹²⁴ 2016 yılında da İslamofobik (185) ve etnik ayrımcılık (305) en çok şikâyet edilen konular olmuştur.¹²⁵ MIND üzerinden yapılan şikâyetler üzerinden resmi işlem başlatılmıştır. 2016’da yapılan şikâyetlerle ilgili yapılan işlemler şöyledir:

- Vakaların sadece 97’si kanuna aykırı bulunarak, internet ortamından kaldırılmaları talep edildi;
- 81 vaka savcılığa havale edildi;
- 90 vaka araştırma sürecinde internet ortamından kaldırıldı.¹²⁶

D. Nefret Suçları ve Nefret Söylemi

Nefret suçları, bir gruba mensup kişilere karşı duyulan kin ve önyargının oluşturduğu motivasyonla işlenen suçlardır. Bu suçlar, sadece ilgili suçun mağdurunu değil O’nun ait olduğu grubu hedef aldıklarından ilgili grubu

122 MiND, (4 Nisan 2017). Jaarverslag 2016, s. 9, <https://www.mindnederland.nl/wp-content/uploads/2017/04/170404-Jaarverslag-2016-MiND.pdf>, son erişim tarihi 16 Temmuz 2017.

123 MiND, (4 Nisan 2017). Jaarverslag 2016 <https://www.mindnederland.nl/wp-content/uploads/2017/04/170404-Jaarverslag-2016-MiND.pdf>, son erişim tarihi 16 Temmuz 2017.

124 MiND, (4 Nisan 2017). Jaarverslag 2016, s. 4, <https://www.mindnederland.nl/wp-content/uploads/2017/04/170404-Jaarverslag-2016-MiND.pdf>, son erişim tarihi 16 Temmuz 2017.

125 MiND, (4 Nisan 2017). Jaarverslag 2016, s. 9, <https://www.mindnederland.nl/wp-content/uploads/2017/04/170404-Jaarverslag-2016-MiND.pdf>, son erişim tarihi 16 Temmuz 2017.

126 MiND, (4 Nisan 2017). Jaarverslag 2016, s. 9, <https://www.mindnederland.nl/wp-content/uploads/2017/04/170404-Jaarverslag-2016-MiND.pdf>, son erişim tarihi 16 Temmuz 2017.

ve toplumun tümünün güvenliğini tehdit etmektedir. Nefret suçlarına karşı etkin önlem alınması bu suçların oluşturacağı güvenlik sorunlarının önüne geçilmesi bakımından hayati önem arz etmektedir. Nefret suçları kitleselleştiği takdirde insanlığın tanıdığı en ağır suçlar olan soykırım ve insanlığa karşı suçlara dönüşme riskini de bünyesinde barındırmaktadır. Önyargı ve nefret saiki ırk, din, etnik köken, dil, milliyet vb bir karakteristik özelliği paylaşan belli bir gruba karşı yönelmiş nefret, olumsuz düşünce ve hoşgörüsüzlük anlamında gelmektedir. Nefret suçları tehdit, mala zarar, kasten öldürme vb. suçları da ihtiva edebilmektedir.

Bir suçun nefret suçu olabilmesi için iki hususiyeti taşıması gerekir. Bunlardan birincisi failin failinin ceza kanunu anlamında bir suç teşkil etmesi gerektiğidir. İkinci şart da failin suçu işlerken bir gruba olan nefreti nedeniyle, bir başka deyişle nefret saiki ile ilgili suçu işlemiş olmasıdır. Nefret suçları tabiri caizse “mesaj” suçlarıdır. Bu suçlar marifetiyle, bir mağdur üzerinden O'nun ait olduğu tüm gruba bir korku mesajı gönderilmektedir. Bu suçlar yukarıda da ifade edildiği gibi Devlet tarafından yeterli tepki görmezlerse eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkelerini ihlal edebilir ve sosyal karmaşaya neden olabilir.

İfade hürriyeti ile çatışma içinde olan ve Hollanda'da sürekli gündemde olan bir tartışma da nefret söylemidir. Ayrımcılığa, düşmanlığa ve şiddete tahrik nefret söylemi olarak nitelendirilmektedir. Nefret söylemi Hollanda Ceza Kanunu'nun 137c ve 137d hükümleri uyarınca suçtur. Bu maddeler, bir gruba karşı ırk, din ve inanç vb. saiklerle hakaret, nefrete, ayrımcılığa kışkırtmayı yasaklamaktadır. 2014 senesinde savcılık bu suçlardan dolayı 134 vaka hakkında soruşturma açmıştır. 2017 senesinde, savcılık, polis ve anti-ayrımcılık örgütleri arasında işbirliğini güçlendirmek üzere bir protokol yapılmıştır.

ECRI, Hollandalı politikacıları ifade özgürlüğü bağlamında ırkçı, antisemitik, zenefobik (yabancı düşmanı) ve İslamofobik söylemler karşısında uyararak, bu tür ifadelere karşı açık-net pozisyon almaya çağırmıştır. Zira Avrupa tarihinde görülmüştür ki, ifade özgürlüğü adı altında bu tür ifadeleri tolere etmek, sosyal barışı, toplumsal uyumu ve politik istikrarı zedeleyen dini, etnik ve kültürel nefret ve ön yargılara yol açmakta, toplumdaki zayıf-ko-

rumasız (dini-etnik) gruplara yönelik etiketleme ve önyargıları beslemekte, özellikle İslam'ın imajını bozmakta ve Müslümanların tehdit olarak algılanmasına yol açmaktadır.¹²⁷

Genellikle Wilders Hollandalı siyasetçiler ifade hürriyetinin sınırsız olduğunu ileri sürseler de bilhassa kin ve düşmanlığa tahrik ve nefret söyleminin toplumsal barışı zedelediğinden yola çıkan dünyanın önde gelen hukukçuları, sınırlamanın meşru olduğunu kabul etmektedir.¹²⁸

Ayrıca Hollanda'da çevrimiçi nefret söylemi konusunda da internet üzerinde işlenen bu suçların bildirilmesi için MİND isimli bir platform oluşturulmuştur.

Nefret saiki	Suç Tipi	Polis kayıtları
İrkçılık ve yabancı düşmanlığı	Belirtilmemiş	2215
Anti-Semitizm	Belirtilmemiş	428
Müslümanlara karşı nefret	Belirtilmemiş	439
Hıristiyan ve diğer dinlerin mensuplarına karşı nefret	Belirtilmemiş	462
LCBTLere karşı nefret	Belirtilmemiş	1574
Engelli ve diğer gruplara karşı nefret	Belirtilmemiş	61
Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	109

Hollanda'da nefret suçlarının sayısı her geçen yıl artmaktadır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı verilerine göre Hollanda'da 2009 senesinde şikayet edilen nefret suçu sayısı 2122 iken 2015 senesinde bu rakam 5288'e çıkmıştır. Her yıl düzenli artış gösteren nefret suçu sayısı oldukça düşündürücüdür. Bu nefret suçlarının niteliği ile ilgili AGİT tarafından 2015 yılına ilişkin paylaşılan rakamlar şu şekildedir:¹²⁹

127 ECRI, 2013, s. 37.

128 Bu konuda önemli bir çalışma için bkz. Jeremy Waldron, *The Harm in Hate Speech* (Cambridge: Harvard University Press, 2014) passim.

129 Diğer yıllara ilişkin istatistik ve veriler için bkz. <http://hatecrime.osce.org/netherlands>, son erişim tarihi 15 Temmuz 2017.

İrkçılık, yabancı ve Müslümanlara karşı işlenen nefret suçları, Hollanda'da bu nevi suçların yarısını teşkil etmektedir. Yukarıda İslamofobi bölümünde ifade ettiğimiz üzere buz dağının görünen yüzünü oluşturan Türklerle, Faslılara ve diğer azınlık gruplara karşı sırf bu mensubiyetlerinden dolayı çok sayıda suç işlenmekte ve bu nevi suçların sayısının giderek artış göstermektedir. Hollanda hükümetinin bu hususta koruyucu ve önleyici tedbirleri alması gerek ulusal gerekse uluslararası hukukun gereğidir.

E. İş Gücü Piyasasında Ayrımcılık

Çalışma hayatındaki ayrımcılık ve diğer sorunlar hakkında raporun çalışma hakkı bölümünde ele alınacaktır. Buna mukabil ayrımcılıkla ilgili sorunların tasviri ve tahlilinin tamamlanması bakımından burada ayrımcılık olgusunun iş gücü piyasasına tesirleri konusuna temas edilecektir.

Hollanda Hükümeti'ne göre işgücü piyasasında ayrımcılık çok yaygın olarak tezahür etmektedir. Bu ayrımcılıktan etkilenenlerin başında şüphesiz Batılı olmayan göçmenler en ön safta yer almaktadır.¹³⁰ Son yıllarda yaşanan olumlu gelişmelere rağmen batılı olmayan göçmenlerin işgücü piyasasındaki konumu, Hollandalı emsallerine göre oldukça kötüdür.¹³¹ Yapılan araştırmalar tekrar tekrar göstermiştir ki azınlık grupların mensupları sürekli olarak işgücü piyasasına katılım noktasında geride kalmaktadır. Hollanda'nın yerlilerine göre azınlık gruplardan gelenler arasındaki işsizlik oranı daha yüksektir.

Yabancı kökenliler staj yeri bulmakta da zorlanmaktadır. Yine İslamofobi ve ırk ayrımcılığının bir yansıması olarak başörtülü öğrenciler staj yeri bulmakta zorlanmakta ve genellikle staj yeri bulamamaktadır. Bu durum müşterilerle yakın ilişki içinde olmayı gerektiren sektörlerde daha sık görülmektedir.¹³² Bu noktada Amsterdam çalıştayında Avrupa Birliği Adalet Divanı kararıyla birlikte başörtülü bayanların staj ve işyeri bulmalarının daha da zorlaşacağı ifade edilmiştir.¹³³

130 Bkz. Ministry of the Interior and Kingdom Relations, National Action Plan on Human Rights, s. 32.

131 Valk, "Islamophobia in Netherlands: National Report 2016", s. 397.

132 Valk, "Islamophobia in Netherlands: National Report 2016", s. 397.

133 Bu kararın analizi için bkz. Ali Emrah Bozbayındır, "Ayrımcılık hukuku değil, 'hukukla ayrımcılık', 21.03.2017, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/-ayrimcilik-hukuku-degil-hukuk->

2016 yılında bu ayrımcılıkla mücadele için Utrecht ve Lahey kentleri anonim iş başvurularıyla ilgili pilot uygulamalar başlatmıştır. Amsterdam’da elinizdeki rapor için yapılan çalıştayda iş dünyasından gelen bir katılımcı anonim başvuruyu eleştirmiştir. Zira bu katılımcıya göre insanlar anonim iş başvurularına bunun kendi kimliklerinin reddi olarak gördükleri için yanaşmamaktadır. Bunun yerine, iş başvurularında ara bir komisyonun kurulması yolu daha uygun gözükmemektedir demiştir.

F. Polis ve Etnik Profilleme (The Police and Ethnic Profiling)

İrk ve etnik kökenli profilleme önceleri daha ziyade Anglo-Amerikan polis kültürüne has bir olgu olarak görülüyordu. Leun ve Woude Hollanda’da polis üzerine yaptıkları çalışmada, polisin gittikçe göçmenleri “tehlikeli öteki” olarak damgaladıklarını ortaya koymaktadır. Müellifler, bir zamanlar aydınlanma ve hoşgörünün beşiği olarak görülen Hollanda’nın günümüzde bundan çok uzaklaştığını tespit etmişlerdir.¹³⁴ Uluslararası Hukukçular Komisyonu Hollanda Seksiyonu (Nederlands Juristen Comité voor Mensenrechten) da son yıllarda Hollanda Polisinin etnik profillemeye gittikçe daha sık başvurduğunu ifade etmektedir.¹³⁵ Etnik profilleme hiç şüphe yok ki ırk ayrımcılığının bir görünüm biçimidir. İrk ayrımcılığı da Hollanda’nın iç hukuku ve tarafı olduğu uluslararası anlaşmalarla yasaklanmıştır. Bunların başında Uluslararası İrk Ayrımcılığına Karşı Sözleşme gelmektedir. Bu açık yasağa rağmen Hollanda araştırma enstitüsü SCP 2014 yılında yaptığı bir çalışmada, polisle muhatap olan batılı olmayan azınlık üyelerinden Türk veya Faslıların üçte birinin kendilerini ayrımcılığa uğramış hissettiklerini ortaya koymuş-

la-ayrimcilik/776023, son erişim tarihi 17 Temmuz 2017.

134 Joanne P. van der LeunandMaartje A.H. van der Woude, “Ethnicprofiling in the Netherlands? A reflection on expanding preventive powers, ethnic profiling and a changing social and political context” (2011) 21, Policing & Society: an International Journal of Research and Policy, 444 vd.

135 Dutch Section of the International Commission of Jurists, Joint parallel report to the nineteenth to twenty-first Periodic Reports of the Netherlands on the International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination (CERD), The Netherlands, July 2015, s. 9

tur.¹³⁶ Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü'ne göre de etnik profillemeye ayırıcılığın bir görünüm biçimidir. Örneğin, etnik azınlıkların mensupları toplu taşıma araçlarında polisler tarafından daha sık kontrole tabi tutulmaktadır.

Son yıllarda suçla ve bilhassa terörle mücadele kapsamında polisin yetkilerinin genişletilmesi de işin tuzu biberi olmuştur. İslamofobi örneğinde olduğu gibi mevcut çalışmaların buzdağının görünen yüzü olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Avrupa Konseyi bünyesinde faaliyet gösteren İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (European Commission against Racism and Intolerance, ECRI) Hollanda hakkında hazırladığı raporlarda, Hollanda polisinin etnik profillemeye uygulamalarından duyulan endişeyi ifade etmiştir.

Hollanda hükümeti bu büyük sorunla mücadele edeceğini açıklamıştır. Bu kapsamda polisin gerek iç teşkilat yapısında gerekse de dış ilişkilerinde eşitlik ülküsüne bağlı olduğu ifade edilmiştir. Bu konuda şikâyeti olan kimselerin Milli Ombudsman (the National Ombudsman) veya Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü'ne (the Netherlands Institute for Human Rights) başvurabileceği ifade edilmiştir.¹³⁷

Özgürlüklerin kullanılması ile güvenlik politika-uygulamaları arasındaki denge ahenkli olmadığında çeşitli insan hakkı ihlalleri ile karşılaşmaktadır. Kolluk kuvvetlerinin etnik –ve belki de dini/mezhebi- profil çıkarması da buna eklenince bu ihlaller, çok daha farklı bir boyut kazanmaktadır. Konu Hollanda örneğinde ülkedeki başlıca etnik gruplar olan Türkler, Faslılar, Süriyalılar ve Antilyanlar –ki bunlara Somalililer, İranlılar, Iraklılar ve Suriyelileri de özellikle ekleyebiliriz- bağlamında tartışılmakta ve başta kolluk kuvvetleri olmak üzere toplumun farklı hizmet birimlerinde “tehlikeli öteki” olarak nitelenen-telakki edilen bu gruplara yönelik etnik profil çıkarma ve etnik profil ile suç/suçlu arasında korelasyon gündeme gelmektedir. Buradan hareketle de bu gruplara mensup –özellikle de Müslüman olan- biri suç işlediğinde onun sınır dışı edilmesi, kültürel-dini aidiyetinin öne çıkarılması söz

136 Sociaal Cultureel Planbureau, *Ervarendiscriminatie in Nederland*, The Hague: Sociaal Cultureel Planbureau, 2014.

137 Bkz. Ministry of the Interior and Kingdom Relations, *National Action Plan on Human Rights*, s. 32.

konusu olabilmektedir.¹³⁸ ECRI (European Commission against Racism and Intolerance) üçüncü raporunda Hollandalı yetkililere, suçlulukla mücadelede terörizm de dahil olmak üzere polis ve istihbaratın ırkçı profil çıkarması konusunu özellikle araştırmasını tavsiye etmiştir. Keza ECRI etnik izleme konusunda derinlemesine araştırma yapılmasının gereğini vurgulamıştır. Zira Hollanda Anayasası ve kanunlarında etnik profil çıkarmayı “açıkça” yasaklayan bir hükmün bulunmadığı belirtilir.¹³⁹ Irk veya etnik profil çıkarmada amaç polis veya diğer kolluk hizmeti yürütenlerin şüpheden ziyade kişinin ırk veya etnik grubundan dolayı arama, el koyma ve sınır dışı etme gibi işlemleri yapmaktır.

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı 2008 senesinde yaptığı bir araştırmada Hollanda’da içinde Surinamlıların %34, Türkler’in %28 ve Kuzey Afrika kökenlilerin %26’sının kendileriyle yapılan mülakattan önceki bir yıl içinde polis tarafından durdurulduklarını ortaya koymuştu. Ajans 2017 yılında yayımlanan ikinci azınlıklar ve ayrımcılık araştırmasında da benzer bulguları ortaya koymuştur.¹⁴⁰ Araştırmadan önceki beş yıl içinde polis tarafından durdurulan Türkler’in % 43’ü ve yine Kuzey Afrikalılar’ın % 64’ü polisin kendilerini etnik profillemeye dayanarak durduğuna inandıklarını ifade etmiştir.¹⁴¹ Keza, Kuzey Afrikalı göçmenlerin kendilerini en çok ayrımcılığa uğradıklarını düşündükleri ülke % 49 gibi oranla Hollanda olmuştur. Hollanda’yı % 33 ile İtalya ve % 31 ile Fransa takip etmektedir.¹⁴²

138 Bu yönde bk. van der Leun, Joanne P.-van der Woude, Maartje A.H., “Ethnic profiling in the Netherlands? A reflection on expanding preventive powers, ethnic profiling and a changing social and political context”, *Policing & Society*, 21/4, Kasım 2011, 444-455.

139 Eijkman, Quirine, “Has the Genie Been Let Out of the Bottle? Ethnic Profiling in the Netherlands”, *The Journal of the Law and Social Justice*, (2010), 5/2, s. 1-21.

140 European Union Agency for Fundamental Rights, Second European Union Minorities and Discrimination Survey, Muslims-Selected Findings, Luxemburg, 2017, s. 51 vd. <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/eumidis-ii-muslims-selected-findings>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

141 European Union Agency for Fundamental Rights, Second European Union Minorities and Discrimination Survey, Muslims-Selected Findings, Luxemburg, 2017, s. 53 <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/eumidis-ii-muslims-selected-findings>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

142 European Union Agency for Fundamental Rights, Second European Union Minorities and Discrimination Survey, Muslims-Selected Findings, Luxemburg, 2017, s. 27 <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/eumidis-ii-muslims-selected-findings>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

Uluslararası Af Örgütü'nün 2016 Hollanda Raporu'nda üzerinde durulan hak ihlalleri arasında polisin etnik profillemesi de yer almıştır. Raporda, bu meselenin ciddi bir sorun olmaya devam ettiği vurgulanmıştır. Yetkililerin sorunu kabul etmelerine rağmen mücadele noktasında arama ve durdurma yetkilerinin adil ve etkin bir şekilde kullanılması hususunda kapsamlı bir plan ortaya koymadıkları ifade edilmiştir. Polisin durdurma ve arama operasyonlarına ilişkin kayıtları sistematik olarak kaydetmeyi reddetmesi nedeniyle bu konuda etkin politikalar ortaya konulmasının zorlaştığı vurgulanmıştır.¹⁴³

Bu anlamda etnik profil çıkarmaya kültürel-etimolojik zemin hazırladığını düşündüğümüz bir kullanıma 2016 yılında son verilme kararı olumlu bir gelişme olarak burada zikredilmelidir. Buna göre Merkezi İstatistik Bürosu (CBS) ve Hükümet İçin Bilimsel Kurul'un (WRR), ülkedeki azınlıkların sözlü olarak ayırmacılığında yeri olan yerli olmayan-yabancı anlamındaki "allochtoon" –ki autochtoon kelimesinin zıt anlamlısıdır– kelimesini Hollandaca sözlükten ivedilikle çıkarılmasını istemesidir.¹⁴⁴

Bu anlamda sadece polis veya güvenlik güçleri değil, Hollanda'daki başka kurumlarda da etnik profile yönelik vakalar tespit edilmiştir. KeyvanShahbazi'ye yönelik "gizli etnik kayıt" olayını da burada zikretmeliyiz. Yıllık olarak yenilenen tren-tramvay kartını yanına almayı unutan KeyvanShahbazi'ye kondüktörün ceza yazdıktan sonra, normalde yapılmadığı şekilde etnik kökenine yönelik bilgiler sorup bunları kaydetmiştir. Yine Shahbazi SNS Bankası'nda online hesap açmak istediğinde de etnik kökenine ve hangi ülkede doğduğuna dair bilgiler talep edilmiş ve doğduğu ülkeyi söylemeden hesap numarası açamayacağı bildirilmiştir. Bunun ayırmacılığa girip girmediği yönünde Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü'ne soru soran Shahbazi, bunun yasak olduğu ve insan hakları ihlali olacağı yönünde cevap almıştır.¹⁴⁵

143 Amnesty International, Netherlands 2016/2017 <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/netherlands/report-netherlands/>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

144 <http://www.volkskrant.nl/binnenland/overheid-schrap-allochtoon-per-direct-uit-vocabulaire~a4406224/>.

145 <http://www.volkskrant.nl/ opinie/stop-de-heimelijke-etnische-registratie-van-nederlanders~a4420986/>

Hollanda vatandaşı olan Türk, Fas ve Antillian asıllıların (allochtone) yerli Hollandalılardan farklı olarak kontrolden geçirildiği yönünde şikâyetler yer almıştır. Volkskrant'ta yer alan bir haber-analize göre Robert Vuijsje'nin araştırmasında JayhJawson adlı Fas-Antilyan karışımı bir aileye mensup şarkıcı ile yapılan röportajda Jawson, Schiphol Havaalanı'nda Hollanda pasaportu taşıdığı halde diğer yolcuların kontrol edilmediğini ve sadece kendisinin kontrol edildiğini söylemiş ve bunun bir ayrımcılık olduğunu ima etmiştir.¹⁴⁶

Elinizdeki raporun hazırlanma sürecinde gerçekleştirilen çalıştayda da polisin etnik profileme uygulamasıyla ilgili şikâyetler dile getirilmiş; bunun bir kurumsal ayrımcılık olduğu ifade edilmiştir. Bir katılımcı da karşılaşılan bu ayrımcılıkların, ayrımcılığa uğrayan gruplar tarafından kanıksandığını ve kabullenildiğini ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılardan biri Müslümanlara ait işyerlerinde çok sık denetim yapıldığı, yapılan denetimlerde ayrımcı tutumlar sergilendiğini ifade etmiştir. Mahalle polisinin yaptığı bu denetimlerde tutulan raporlarda, kitaplıktaki Türk bayrağı ve kitaplardan bahsedilmesi gibi olayların yaşandığı da ifade edilmiştir.

Polisin etnik profileme ve orantısız güç kullanımıyla ilgili bir örnek de Aile Bakanı Fatma Betül Şahin'in Rotterdam'da Türk toplumuyla görüşmesinin engellendiği 11 Mart olayları sırasında barışçık gösterileri aşırı sert muameleyle bastırması toplanma ve gösteri hürriyeti hakkının ihlali olduğu gibi toplananların dağıtılması noktasında polisin uygulamaları orantısız olmuştur. Örneğin, Anadolu Ajansı tarafından paylaşılan bir görüntüde yerde yatmakta olan bir şahsa polis köpeğinin saldırtıldığı ve yaralandığı açıkça görülmektedir.¹⁴⁷ Bu gibi olaylar polisin yansız olarak toplumda huzur ve güvenliği sağlama işlevine gölge düşürmekte, toplumun ayrımcılığa uğrayan kesimlerinin güven hissini adeta ortadan kaldırmaktadır. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı 2017 Raporu'nun ortaya koyduğu gibi Müslümanlar tarafından polise duyulan güvenin en az olduğu ülke Hollanda olmuştur.¹⁴⁸

146 "Op Schiphol werd ik als enigegecontroleerd", Volkskrant, 02.02.16.

147 AnatolianAgency, "DutchPolicewithdogsdisperseTurkishprotesters" https://www.youtube.com/watch?v=_aAVzkDIWsM, son erişim tarihi 19 Temmuz 2017.

148 European Union Agency for Fundamental Rights, Second European Union Minorities and Discrimination Survey, Muslims-Selected Findings, Luxemburg, 2017, s. 55, <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/eumidis-ii-muslims-selected-findings>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

V. Medeni ve Siyasal Haklar

A. Hayat Hakkı

Birleşmiş Milletlerce kabul edilen, işkence ve kötü muamelenin önlenmesine dair en önemli uluslararası metin olan İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 5. maddesinde belirtildiğine göre; hiç kimse işkenceye, zalimane, gayr-i insani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tabi tutulamaz.¹⁴⁹ Benzer şekilde Avrupa Konseyi'nin açıklamış olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinde¹⁵⁰ ve kelimesi kelimesine aynı ifadelerle Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 4. maddesinde¹⁵¹ de bu ifadeler kendine yer bulmuştur. Hollanda insan hakları metinleri de temel haklar ve yaşama hakkına farklı açılardan vurgu yapmaktadırlar.¹⁵² Bütün bu metinler yaşam hakkı ve yaşama hakkını ihlal edecek veya kısıtlayacak her türlü tasarrufun yasaklanmasını zorunlu kılmaktadır.

Ölüm cezası, Hollanda'da 1870 senesinde kaldırılmıştır. Anayasa'nın 114. Maddesi ölüm cezası verilmesini yasaklamıştır. Yine yaşam hakkının korunmasıyla ilgili ana hüküm AİHS m. 2'dir. 2015-2016 yıllarında hayat hakkının keyfi olarak ihlal edildiği veya hukuka aykırı veya siyasi bir cinayete ilişkin bir rapora rastlanmamıştır.

Bununla birlikte anılan dönemde öne çıkan bu alandaki insan hakları ihlalleri öncelikle yaşam ve beden bütünlüğü hakkı ve bu bağlamda işkence yasağı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda, İnsan Hakları Enstitüsü 2016 Hollanda İnsan Hakları Raporu'nun da tema olarak ele aldığı gibi, "aşırı fakirlik", toplumda pek çok açıdan sağlıklı yaşamın kaybolmasına yol açmakta ve bu yönüyle de raporda yaşam hakkını ihlal eden yönlere sahip olduğu vur-

149 Unicef (2015), İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html

150 Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, <http://avrupa.info.tr/tr/ab-ve-sivil-toplum/haklar-bildirgesi.html>

151 Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, <http://avrupa.info.tr/tr/ab-ve-sivil-toplum/haklar-bildirgesi.html>

152 Bu anlam da bk. Mensenrechten in Nederland 2016- Jaarlijkse Rapportage file:///C:/Users/ozcan.hidir/Downloads/Rapportage%20Mensenrechten%20in%20Nederland-%20ar-moede,%20sociale%20uitsluiting%20en%20mensenrechten%20(1).pdf

gulanmış ve Hollandalı yetkililere tavsiyelerde bulunmuştur. Raporunda ayrıca “çalışanların fakirliği” gibi, çalıştığı halde fakirlik çeken, gerekli insani yaşam standartlarına kavuşamayanlara da dikkat çekmiştir.¹⁵³

Bu anlamda örnek verilebilecek tartışmalardan biri olarak “organ bağı”nı verebiliriz. 1998 yılında yürürlüğe giren “organ bağı kanununa (de wet op de orgaandonatie)” göre organ bağı için ülkede yaşayanların tercih yapması istenmektedir. Buna göre organ bağı tercihi yapmayanların organları kendiliğinden bağışlanmış kabul edilmektedir. Bu durum, yaşama hakkı ve bireysel hakların ihlali anlamında tartışmalara konu olmuş, halen de olmaktadır.¹⁵⁴

B. Kayıplar ve İşkence ve Kötü Muamele Yasağı

Raporun hazırlandığı dönemde siyasi saikle işlenen kaybetme, kaçırma vb. vuku bulduğuna dair bir veriye rastlanmamıştır. Her ne kadar İşkence yasağı Hollanda hukukunda açıkça bir kanunda düzenlenmemişse de Anayasa'nın 11. maddesi işkence ve kötü muameleyi yasaklamaktadır. Yine işkence ve kötü muamele yasağıyla ilgili ana hüküm AİHS m. 3'dür. İlgili Anayasa hükmü sınırlama ihtiva ederken, AİHS m. 3 istisna hükmü ihtiva etmeyen mutlak bir yasak hüviyetindedir. Yine raporun hazırlandığı dönemde işkence veya kötü muamele yapıldığına dair bir veriye rastlanmamıştır. Bununla birlikte Hollanda Karayipler'inde polis ve infaz memurlar tarafından gözetim altında olan ve tutuklulara kötü muamele yapıldığına ilişkin haberler basına yansımıştır.¹⁵⁵

Hiç şüphesiz son yıllarda işkence ve kötü ve muamele yasağının ihlali noktasında en vahim gelişmelerden biri İhsan Gürz vakası olmuştur. 2011 senesinde polis karakolunda gördüğü işkence neticesinde öldüğü

153 Bu yönde bk. Mensenrechten in Nederland 2016 - Jaarlijkse Rapportage, s. 25-32, 134. file:///C:/Users/hidir/Downloads/Rapportage%20Mensenrechten%20in%20Nederland-%20armoede,%20sociale%20uitsluiting%20en%20mensenrechten%20(2).pdf

154 Bu yöndeki tartışmalar için bk. <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/15/wie-een-mens-redt-redt-de-mensheid-4296758-a1521632>. Ayrıca geniş bilgi için de bk. Aslan, Postmortale Orgaandonatie in Nederland Vanuit Islamitische Perspectief, -yayımlanmamış master tezi-, IUR 2017.

155 Bkz. US Department of State, The Netherlands 2016 Human Rights Report, s. 2.

iddiaları ulusal ve uluslararası mercilere Gürz ailesi tarafından taşınmıştır. Konu Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı tarafından şu şekilde değerlendirilmiştir: “Hollanda’da polis karakolunda gözaltındayken 3 Temmuz 2011 tarihinde vefat eden İhsan Gürz adlı Türk’ün karakola götürülürken ve nezarethanedeyken polislerin orantısız güç kullanması sonucu öldüğü iddia edilmişti. Polislerin aşırı güç kullanımına ilişkin soruşturma, Gürz’ün kafasının arkasına iki yumruk ve yan tarafına bir yumruk atıldığı tespit edilmesine rağmen, Hollanda Adli Tıp Enstitüsünce ölümün “kalp yetmezliğinden” ötürü gerçekleştiği ve polislerin güç kullanımının Gürz’ü kontrol altında tutabilmek ve tevkif edebilmek için gerekli olduğu gerekçesiyle savcılık tarafından takipsizlik kararıyla sonuçlanmıştır. Ancak aile tarafından üst mahkemeye itiraz edilmesi sonucunda soruşturma dosyası yeniden açılmıştır.”¹⁵⁶ Buna ilave olarak, Birleşmiş Milletler Hollanda Yüksek Komiserliği de Hollanda’dan bu vakanın hızlı, bağımsız ve şeffaf bir tarzda soruşturulmasını istemiştir.¹⁵⁷Hollanda hükümeti bugüne kadar iddiaları reddetmeyi sürdürmektedir.

Benzer bir olay Haziran 2015’te La Haye’de yaşanmış, Arubanlı turist Mitch Henriquez göz altına alındıktan bir gün sonra vefat etmiştir. Polis şiddetini kınayan gruplara günler süren protesto gösterileri yapmışlardır.¹⁵⁸Henriquez vakasında insan öldürme suçundan yargılanan iki polislin davasında görev yapan adli tıp bilirkişisinin de geçmişten bu tarafa polisleri kollayan bir tutumu olduğu ve benzeri vakalarda polislerin bu nevi bilirkişi raporlarına istinat edilerek beraat ettirildikleri iddia edilmiştir.¹⁵⁹ Buna mu-

156 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı, “Avrupa’da Türkiye Kökenlilere Yönelik Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı İçerikli Eylemler”, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/yabanci_dusmanligi_iceren_eylemler.pdf, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

157 UN High Commissioner for Human Rights Mandate of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Reference: AL G/SO 214 (53-24) NLD 2/2012, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/yabanci_dusmanligi_iceren_eylemler.pdf, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

158 Bkz. The Guardian, “Mass Arrests in the Hague as clashes over death in police custody continue” 3 July 2015 <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/03/the-hague-arrests-protest-death-police-custody-mitch-henriquez>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

159 Bkz. Janene Pieters, “Expert Forensics Witness Has History of Backing Cops in Violence Cases: Report” 29 March 2017 <https://nltimes.nl/2017/03/29/expert-forensics-witness-history-backing-cops-violence-cases-report>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

kabil müşteki avukatı Henriquez vakasında çok sayıda şahit ve olayın video görüntüleri olduğundan vakada polislerin ceza alacağını, Henriquez'in polis şiddeti nedeniyle ölen sağlıklı biri olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁰

Gürz ve Henriquez vakaları ve nice gözaltında ölüm vakaları ve polisin etnik profillemeye pratikleri bir arada düşünüldüğünde Hollanda polisinin insan hak ve hürriyetlerinin korunması, eşit muamele ve işkence ve kötü muamele yasağına riayet noktasındaki zaafının kaygı verici düzeyde olduğu ifade edilmelidir.

C. İfade Hürriyeti

Anayasal bir hak olan ifade özgürlüğü sınırsız/mutlak bir mahiyete sahip değildir. Bu hak diğer anayasal haklarla çatışabilir. Bu meyanda ifade özgürlüğü sıklıkla din özgürlüğüyle çatışmakta, hatta onu perdeleyen bir hal alabilmektedir. İfade özgürlüğü, ayrımcı saiklerle yapılan hakaretleri, kin ve düşmanlığa nefreti veya şiddete çağrışı müdafaa etmemektedir. Hollanda Ceza Kanunu'nda ifade özgürlüğünü sınırlayan suç tipleri mevcuttur.

“Özgürlükler ülkesi” olarak nitelenen Hollanda, ifade özgürlüğüne (vrijheidvanmeningsuiting) azami koruma temin ederek kamunun meseleleri geniş bir şekilde tartışmasına imkân sağlamanın önemli olduğuna inanmaktadır. Hollanda bazı ifadeler rahatsız edici veya şoke edici de olsa katlanılması gerektiği yolunda bir yaklaşım sergilemektedir. Bu durum ifade hürriyetinin hiçbir sınırlamaya tabi tutulamayacağı anlamına gelmemektedir. Bazen, toplumun genel menfaatleri ve güvenlik söz konusu olduğunda ifade özgürlüğünde sınırlamalara gidilebilmektedir. Bu sınırlamalar, bazen uluslararası hukuk sözleşmelerinden de kaynaklanabilir. Ceza kanunundaki düzenlemeler de sınırın aşıldığı halleri suç haline getiren düzenlemeleri içermektedir. Burada şu hususu özellikle vurgulamak gerekir ki, genelde 11 Eylül özelde de “Hollanda'nın 11 Eylülü” diye nitelenen film yapımcısı Theo van Gogh'ın

160 Bkz. Janene Pieters, “Expert Forensics Witness Has History of Backing Cops in Violence Cases: Report” 29 March 2017 <https://nltimes.nl/2017/03/29/expert-forensics-witness-history-backing-cops-violence-cases-report>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

öldürülmesi (2004) sonrasında bilhassa ülkede yaşayan Müslümanlar aleyhinde özgürlükleri ihlal edici vakalar ve kısıtlamalar meydana gelmiştir. Bunda ayrıca ülkede dinden uzaklaşma eğiliminin yükselişi ve özgürlüğün genelde “dinden özgürleşme” olarak algılanmasının da payı vardır. Bu durum dine ve özellikle de İslam’ın kutsal değerlerine hakaret ihtiva eden ifadelerin genellikle suç olarak tavsif edilmemesi neticesini doğurmaktadır. Wilders’in mahkeme edilmesi kararında ve savunmalarında da görüldüğü üzere burada da en önemli noktayı, İslam’a hakaret ile Müslümanlara hakaretin birbirinden ayrılması oluşturmaktadır. Zira Fitna filmi başta olmak üzere diğer sözlerinde Wilders de ısrarla sözlerinin Müslümanlara değil, İslam’a yönelik olduğunu söylemektedir.

Hollanda’nın ifade hürriyetini adeta sınırsız bir hak olarak değerlendiren yaklaşımı, Wilders vakasında da görüldüğü gibi, toplumun bir kesiminin değerlerinin aşağılanmasına ve bunun medyayla beraber tüm ülkeye ve hatta dünyaya yayılmasına neden olmaktadır. Buna paralel olarak ülkedeki politik dil de gittikçe aşırı sağ bir söyleme kaymakta ve bu söylem biçiminin siyasette dominant hale geldiğine dair endişeler izhar edilmektedir.¹⁶¹ Bu nedenle Hollanda’ya ifade hürriyetinin sınırlarının aşarak azınlıklar ve özellikle de Müslümanlara yönelik bir grup nefretinin körüklendiği söylem, durum ve vakalarda cezasızlık yaklaşımından vaz geçmesi gerekmektedir. Nitekim Uluslararası İnsan Hakları Örgütü (AmnestyInternational) 2016 yılında Hollanda’daki insan hakları ihlallerine dikkat çekmiş ve uluslararası anlaşmalara uyulması yönünde uyarı ve tavsiyelerde bulunmuştur.¹⁶²

Hollanda Ulusal Terörizmle Mücadele ve Güvenlik Koordinatörü’nün (NCTV) belirttiğine göre 2015 Mart ayı ile 2016 Ocak ayı arasında Hollanda’ya gelip çeşitli İslami kurumlarda konuşma yapmak isteyen 23 konuşmacının Hollanda toplumunda fitne ve karmaşaya sebep oldukları gerekçesiyle

161 <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/16/politieke-taal-steeds-rechtser-4325206-a1521966>; <http://www.elsevierweekblad.nl/nederland/blog/2015/03/d66-zegt-progressief-te-zijn-maaris-merkbaar-rechtser-geworden-1728027W/>

162 “Amnesty uitzorgenovermensenrechten in jaarboek”, nrc.nl, 24 FEBRUARI 2016; Trouw, 24/02/16. Öteyandan 2015-16 yılı insan hakları raporunun sunumu esnasında Genel Sekreter Salil Shetty, Birleşmiş Milletler tarihinin hiçbir döneminde insan haklarını korumada bugünkü kadar zayıf düşmediğini ifade etmiştir.

engellendiği ifade edilmiştir. Bunlardan 10 tanesinin Hollanda'ya giriş yaptığı fakat konuşturulmadığı, 15'inin ise davetçi kurumlarla konuşularak davet edilmemesinin sağlandığı belirtilmiştir.¹⁶³ Bu kararların ifade özgürlüğüne karşı olduğunu belirten bazı müslümanlar ise Hollandalı yetkililere “şayet gerçekten ifade-fikir özgürlüğünü savunuyorsanız bu konuşmacılara izin verin” diye seslenerek bu karara karşı çıkmışlardır.¹⁶⁴ Nitekim 2015 Hollanda İnsan Hakları Raporu'nda bir yandan güvenlik için bazı özgürlüklerin kısıtlanabileceği-bunun meşru olduğu vurgulanırken diğer yandan da bu kısıtlamaların insan hakları sınırlarını aşmaması gerektiği vurgulanmıştır. Rapor da ayrıca güvenlik tedbirleri alınırken bu tedbirlerin Müslümanlar gibi bazı gruplara yönelik daha sert uygulanması ve onları etiketlemesi ve ayrımcılığa maruz bırakılması tehlikesine dikkat çekmiştir. Yine raporda güvenlik sebebiyle genelde özgürlükler özelde de seyahat-hareket özgürlüğüne yönelik uygulamalar-kısıtlamaların da mümkün olduğunca sürekliliğe dönüşmemesi ve “geçici” olması gereğine vurgu yapılmıştır.¹⁶⁵

D. Din ve Vicdan Hürriyeti

Din ve vicdan hürriyeti, insan haklarının uluslararası planda ana çerçevesini belirleyen başlıca Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi ile Avrupa İnsan Hakları Beyannamesi'nin özellikle düşünce, vicdan ve din özgürlüğü ile ilgili olan dokuzuncu maddesi çerçevesinde teminat altına alınmıştır. Bu uluslararası metinleri kabul etmiş ülkelerin anayasa ve yasaları da bu çerçeveyi tanımışlardır. Hollanda'da Anayasa'nın 1. Maddesi başta olmak üzere, ilgili diğer maddelerinde din-vicdan özgürlüğü garanti altına alınmıştır. Bununla birlikte özellikle “tehlikeli öteki” olarak görüldüğüne yukarıda atfı yaptığımız yabancılar ve Müslümanlara yönelik uygulamalarda bu özgürlüğün ihlal edildiği vakalara rastlanmaktadır. Esasen Hollanda'da dini haklar bağlamında gözlemlenen önemli sorunlardan biri olarak, “sünnet” ve “helal kesim”in ka-

163 “23 haatimamsmetsuccesuitNederlandgeweerd”, Volkskrant, 26.01.2016.

164 “Gun ookmoslimsvrijheid van spreken”, Trouw, 14/01/16.

165 Mensenrechten in NederlandJaarlijkserapportage van het College voor de Rechten van de Mens, 2015, s. 5, 12. Ayrıca terörizmle mücadelenin özgürlükleri kısıtlamadaki meşruiyetine dair bk. s. 17.

nunen yasaklanmasına yönelik vakalarda¹⁶⁶ görüldüğü gibi, Müslüman azınlığın bazı dini uygulamalarına yasak getirilme girişimleri gösterilebilir. Güçlü yerleşik-örgütlü kurumlara sahip yahudi ve hıristiyanların bu anlamdaki sorunları çok daha azdır, olanlar da mahiyet itibariyle farklılık arz etmektedir. Kaldığı gerek kanuni bazı düzenlemelerde gerekse uygulamada bilhassa Yahudilere ve hıristiyanlara istisnalar da getirme düşüncesi öne sürülebilmektedir. Daha ziyade Yahudiler ve Müslümanları ilgilendiren Sünnet ve helal kesimin yasaklanmasının istenmesine yönelik tartışmalarındaki bazı ima ve tutumlar buna örnek gösterilebilir.¹⁶⁷

Gerçekten, din hürriyetiyle ilgili bir diğer önemli mesele de Müslümanlar açısından helal gıda konusudur. Din hürriyeti sadece dini ritüelleri değil dinden kaynaklanan beslenme kuralları gibi davranışları da ihtiva etmektedir. Kişilerin, inandıkları usulde beslenmelerine mani olunması, kendi dini inançlarına aykırı yaşamaları ve hayat kalitelerinin düşmesi anlamına gelecektir. Amsterdam’da yapılan çalıştayda sektörden gelen katılımcılar, İslami usullere göre hayvan kesimine Hollanda tarafından kota getirilmek istendiğini ifade etmiştir. Ayrıca, helal kesilen hayvanlara “hunharca katledilmiş hayvan” damgası vurulmak istendiği söylenmektedir. Bu durum Müslümanların inançları gereği yerine getirdiği bir pratiğin adeta yargılanması ve damgalanması anlamına gelmektedir.

Dini özgürlüklerle ilgili temel sorunlarının başında Müslüman kadınların başörtüsü –özellikle de kamusal alanda- sorunudur. Hollanda’da bu konuyu genelde özgürlükler çerçevesinde çözmüş görünümü verse de İslamofobik ve İslam karşıtı tutumların artış gösterdiği son yıllarda, bu tür vakalarda artış gözlemlendiğini söyleyebiliriz. Özellikle ikinci nesil göçmenlerin eğitim durumlarının yükselmesi Müslüman kadınların da kamusal hayatta görünür kılınmasına vesile olmuştur. Dini inançları gereği başörtüsüyle çalışmak isteyen Müslüman kadınlar bazı engellerle karşılaşmıştır. Burada da aşırı sağ parti, grup ve şahısların, başörtüsünün kamusal alanda yasaklanması yönün-

166 Bu yönde bk. <http://www.dunyabulteni.net/haberler/355635/hollanda-helal-kesim-sartlarini-zorlastiriyor>

167 Helal kesimle alakalı tartışmalar için bk. <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/02/17/kabinet-scherpt-regels-rond-ritueel-slachten-aan-a1409261>; <http://nos.nl/artikel/2087453-kabinet-stelt-strengere-regels-voor-ritueel-slachten.html>

deki söylem ve eylemleri etkili olabilmektedir. Bu meyanda Wilders'in "Hollanda'yı İslam'dan arındırmalı-özgürleştirmeliyiz" sözü başta olmak üzere Kur'an'ın yasaklanmasına dair söylemleri etkili olabilmektedir. Bu anlamdaki bazı örnek vakalar olarak şunları zikredebiliriz:

Laren'de yer alan ve velilerin aktif olarak rol aldığı genel devlet okullarından birinde görev yapan Fatima adlı Faslı bir öğretmenin giydiği-taktığı başörtüsünü çıkarması yönünde Ebru Umar tarafından yapılan çağrı, din özgürlüğü ve kamusal alanda dini sembollerle alakalı tartışmalara yol açtı. Ebru Umar, Fatima'ya hitaben, "Ey Bayan Öğretmen! Başörtünü çıkar" diye çağrı yaptı ve buna gerekçe olarak da bu tür okulların dini yönü olmayan seküler-tarafsız okullar olduğunu söyledi.¹⁶⁸ Bu çağrı, yasalara göre Fatima öğretmenin başörtüsü giyme hakkını savunanlar ile yine Anayasa'da yer alan bazı hükümlerle buna karşı çıkan farklı reaksiyonlara da yol açtı.¹⁶⁹

Köktenci Hıristiyan Partisi'nin (SGP) grup başkanvekili Keesvan der Staaij, kamusal alanların İslamileştirilmesi gerekçesiyle dışarıdan duyulacak şekilde camilerde (Cuma namazında) ezan okunmasının yasaklanmasını istedi. Hollanda'da ezan sadece Cuma ezanında bazı camilerde dışarıdan duyulacak şekilde okunabiliyor. Buna karşılık İçişleri Bakanı Plasterk ise ezanın dışarıdan duyulacak şekilde okunmasının yasaklanmayacağını ve bu uygulamanın devam edeceğini söyledi.¹⁷⁰

Evanjelik Yayın Kurumu, Hollandalı kadın mühtedilerden islamolog Anne Dijk ile yapmış olduğu televizyon röportajını aniden yayımlamama kararı aldı. Facebook hesabından bunu duyuran Anne Dijk, kararın sebebine dair bir bilgi vermedi.¹⁷¹ Ancak söz konusu televizyonda program yapımcısı

168 Ebru Umar, "Juf, doe je hoofddoekaf", nrc.next, 12.04.16.

169 "Moet de jufhaarhoofddoekaf? Reacties van lezers", 13.04.16, <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/04/13/brieven-hoofddoek-1611633-a1240019>

170 Bu hususta detaylı bir tahlil için bkz. Oskar VerkaaikandPooyanTamimiArab, "Managing Mosques in the Netherlands: Constitutional versus Culturalist Secularism" (2016) *Journal of Muslims in Europe*, vol. 5, ss. 251-268, s. 259 vd.; bu hususta bir haber için bkz. <https://www.trouw.nl/home/sgp-wil-af-van-gebedsoproep-moskee~a1224300/>, -son erişim 14 Ekim 2016-.

171 <https://cip.nl/59814-eo-schrap-vraaggesprek-met-moslina-anne-dijk>

olarak çalışan ve İslam karşıtı söylemleri ile bilinen¹⁷² Thijs van den Brink'in bu kararda etkili olduğu düşünülebilir.

Bu anlamda zikredilecek pozitif gelişmelerden biri olarak Amsterdam Belediyesi'nin şehirdeki okullarda verilecek İslam din derslerini finanse etme kararıdır. Buna göre veliler çocuklarının İslam din dersi aldığını bildirmeleri ve belgelemeleri halinde bunun ücretini alabileceklerdir. Ancak bunun camilerdeki Kur'an derslerini kapsayıp kapsamadığı ise belirsizliğini korumaktadır.¹⁷³

172 Onun bu yöndeki bazı açıklamaları hakkında bk. <https://wnl.tv/2017/06/25/eo-presenter-wil-leven-land-muslims-meerderheid/>

173 <http://www.volkskrant.nl/binnenland/gemeente-amsterdam-betaalt-godsdienstles-moslimkinderen~a4431457/>

VI. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar

A. Genel Olarak

Sosyal ve ekonomik haklar, hayata geçirilebilmeleri için devletin doğrudan ilgili alana yatırım yapmasını gerektirmektedir. Örneğin, konut hakkının hayata geçirilmesi birtakım yatırımların yapılmasını icap ettirir. Birçok devlet anayasalarında sosyal ve ekonomik haklara yer vermesine rağmen, bunlar örneğin ifade hürriyeti veya din hürriyeti gibi mahkemeler önünde talep edilemezler. 1966 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin Sovyet Blok'unun ısrarıyla bir sözleşme haline gelmiş olduğu bu noktada vurgulanmalıdır. Hollanda Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne (ICESCR) 1978 yılında taraf olmuştur.

Gerçekten bugün birçok ileri kapitalist ülkede insan hakları medeni ve siyasal haklardan müteşekkil sayılmakta, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar daha ziyade bir program veya planlamadan ibaret görülmektedir.¹⁷⁴Bunlardan biri de Hollanda'dır. Hollanda Anayasası, çalışma hakkı (m. 19), geçim hakkı (m. 20), yaşanabilir bir çevre hakkı (m. 21), sağlık bakımı ve konut hakkı (m. 22) gibi bir dizi sosyal ve ekonomik hak ihtiva etmesine rağmen, bunlar haklardan ziyade hayata geçirilmesi iyi olacak olan ideallerden ibaret görülmektedir.¹⁷⁵ Bununla birlikte Hollanda'nın sosyal devlet olma, kamuya ait bir sağlık sistemine sahip olma ve kapsamlı bir sosyal konut sistemi olduğu vurgulanmalıdır. Ancak bu hakların varlığından yola çıkarak bir kişi Hollanda'da mahkemeye başvuramaz.¹⁷⁶

Hollanda'nın genel ayrımcılık sorunu kendini sosyal ve ekonomik haklar alanında da göstermektedir. Örneğin, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (CESCR) tarafından raporda, göçmenler ve etnik azınlıklardan gelen kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan istifade noktasında ayrımcılığa uğradıkları hususundaki kaygılarını ifade etmiştir. Bu grupların kaygılarının bilhassa istihdam, konut hakkı, sağlık ve eğitim alanlarında ırkçılık ve yabancı korkusunun (xenophobia) da yükselmesiyle daha vahim bir hal

174 Krşl Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 148.

175 Bkz. Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 146, 149.

176 Oomen, *The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, s. 149.

aldığı tespiti yapılmıştır.¹⁷⁷Hollanda işgücü piyasasında, bilhassa 2008 yılından bu yana, ayrımcılık polis tarafından kaydedilen bir olaydır. Kriminalite Algısı Ayrımcılık Raporu yılığının ilk sayısı, polise yapılan ayrımcılık şikayetlerinin %17'sinin işyerlerinde meydana geldiğini belirtmektedir. Raporda ayrıca kaydedilen bütün ayrımcılık vakalarının yarısından fazlasının ırk, din ve uyruk bazlı olduğunu saptanmaktadır.¹⁷⁸

B. İhlaller

a. Çalışma Hakkı

Hollanda'da çalışma hakkı anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. AB mevzuatının da etkisiyle işgücü piyasasında ayrımcılık yapmak yasaktır. Bu ayrımcılığı yasaklayan kanun ve düzenlemeler mevcuttur.

2015 yılında yayınlanan iki çalışmaya göre etnik azınlıktan gelen kişilerin iş veya staj yeri arayan kişiler sıklıkla ayrımcılığa uğramaktadır. Hükümet bu konuda bir eylem planı açıklasa da ayrımcılık sorunu devam etmektedir.

Sosyal Kültürel Büro SCP'nın 2016 yılında yayınladığı entegrasyon raporuna göre, sayısı 400 bini aşan Hollanda'daki Türk nüfusunun yerli Hollandalılarla kıyaslandığında iş pazarında, eşitsizliğe uğradığını belirtmek mümkündür¹⁷⁹. Raporda bu durum diğer göçmen gruplar bakımından gözlemlendiği gibi, Türklerin aynı vasıfları taşıyalarda, diplomalarının öngördüğü işlerden daha düşük işlerde çalışmalarına vurguda bulunmaktadır. Resmi, yarı resmi ve özel kurum ve kuruluşlar bu olayı liberal piyasa mekanizması perspektifinden hareketle kişinin bireysel donanımının yetersizliğine bağlamaktadırlar. Bu mekanizmanın Türk ve diğer azınlık işgücünü nasıl deza-

177 UN Economic and Social Council, E/C.12/NDL/CO/4-5. Concluding Observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights on the Netherlands, 19 November 2010.

178 Bkz. Nievers, E., & Andriessen, I. (red.) (2010). Discriminatie-monitor niet-westerse migranten op de arbeidsmarkt. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

179 Huijnk, W., & Andriessen, I. (eds.) (2016). Integratie in zicht: De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken. Den Haag: Social Cultureel Planbureau.

vantajlı hale getirdiğini anlamak için mekanizmanın işleyiş şekline biraz daha yakından bakmakta yarar vardır. Hollanda iş gücü piyasasında, iş gücü talebi ve arzı tamamen liberal piyasa kurallarına göre işler. Çalışanlar ve memurlar devlet eliyle ve bir merkezden işe yerleştirilmezler. Özel olsun kamu sektörü olsun herhangi bir işletmede ya da dairede yeni bir çalışana veya memura ihtiyaç duyulduğunda sözkonusu işletme ya da devlet dairesi ilan çıkartır ve söz konusu işte çalışmak isteyen kişi bir iş mektubu ile söz konusu işe müracaat eder. İşveren gelen iş başvuru mektuplarını inceler ve kendisine en uygun olan adaylar arasında bir grup adayı iş mülakatına çağırır. Konuşmada komisyon iş arayan adayın kendisini presente etmesini ister. Aday neden başvurduğunu, kendisini neden uygun gördüğünü kısaca anlattıktan sonra komisyonla karşılıklı konuşurlar. Bu konuşmalardan sonra en uygun aday seçilir ya da 2. tur konuşmaya iki aday kalır ve onlar arasından birisi seçilir. Bu mekanizma ilk bakışta oldukça rasyonel ve işlevsel gelse de değişik bağlamlarda değişik sonuçlar -hatta hiç istenmeyen sonuçlar- doğuran bir mekanizmadır. Dünyanın en gelişmiş ilk on ekonomisinden biri olan Hollanda ekonomisi de söz konusu işgücündeki arz-talep mekanizması en çok benimsenen ve en etkin iş bulma geleneği iken, bu mekanizma azınlıklar için dışlayıcı bir mekanizmaya dönüşmektedir. Sosyal Kültürel Plan Bürosu SCP'nin 2010 yılında yayınladığı 'batılı olmayan göçmenlerin iş pazarında uğradıkları ayrımcılık' adlı ülkesel araştırma raporunda, eşit eğitime sahip göçmen kökenli adayların ayrımcılığa uğradığını saptamakla birlikte, sebeplerini tamamen göçmen adayın kendisini presente edememesinde aramaktadır. SCP araştırmasında iş mektubu ve CV'de iki hata öne çıkmaktadır. Bunlardan biri dil ve imla kuralları hatası diğeri de CV'nin içeriğidir. Söz konusu araştırmada işverenler göçmen kökenli adayların iş mektuplarının çok dil hataları içerdiğini, bu nedenle mektup sahibinin dikkatsiz ve düşük motivasyonlu birisi olduğu sonucuna vardıklarını belirtmiştir. Göçmen adayların CV'leri genelde 'oldukça yavan' olarak nitelendirilmektedir. Yerli Hollandalıların iş mektubundaki CV'ler oldukça etraflı bilgi sunmaktayken, göçmen kökenli adayların CV'leri sadece görülen eğitim, alınan diplomaların belirtilmesinden ibarettir. Yerli Hollandalı adaylar CV'lerinde eğitimin yanısıra, yaptıkları gönüllü işleri, söz konusu iş ile alakalı güçlü taraflarını ve başvurdukları işi daha ileriye götürmek için neyi düşündüklerini, hobi ve karakterlerini belirtmektedirler.

Mektup ve CV'lerinin dil hataları ve oldukça yavan olmalarının yanısıra iş başvuru mektuplarında bir boyut daha göçmen adayların ayrımcılığına sebep olmaktadır. Bu da diploma 'biriktirmek' ve sürekli iş değiştirmek. Yerli Hollandalı adaylarla kıyaslandığında göçmen adayların neredeyse %50'si lisans eğitime gelene kadar ortalama üç diploma daha aldıkları ve bunlarında genelde meslek ortaokulu ve meslek lisesi diploması oldukları görülmektedir. Halbuki Lisans eğitimi veren bir üniversiteye girmek için lise diploması yeterlidir. CV'ler kıyaslandığında ortaya çıkan başka bir fark da göçmen adayların bir iş yerinde uzun süreli çalışmadıkları konusudur. Ortalama bir ya da bir buçuk - iki yılda bir yeni bir işe girdikleri görülmektedir. Bu durum işverenlerde sözkonusu göçmen adaylar hakkında kuşku oluşmasına neden olmaktadır. İstikrar beş yıl ya da üç artı beş yıl ile ölçülmektedir. Araştırmaya katılan işveren ve arabulucu firmalar ancak beş yıl bir iş yerinde çalışmış bir elemanın deneyimi kayda değer, ayakları yere basan bir iş deneyimi olduğu kanaatini taşımaktadırlar.

SCP'nin bu raporu klasik liberal ya da neo-liberal işsizlik açıklama modelinin tipik bir örneğidir. Başarısızlığın nedeni, rekabet gücünü arttırmayan, kendisine yeterince yatırım yapmayan kişinin davranışlarında aranmaktadır. Halbuki belli aralıklarla yapılan sosyal deneylerle kanıtlanmıştır ki işveren hiç mektubu okumadan sadece yabancı bir isim taşıdığı için adayın iş mektubuna ret cevabı yazmaktadır. Aday aynı mektubu ve CV'sini iki değişik ad ve adresle aynı işverene gönderdiğinde, örneğin müslüman bir isimle yazılan mektup reddedilirken, yerli Hollandalı adıyla yazdığı mektuptan dolayı aynı kişi mülakata davet edilmektedir. Bu deneyler gösteriyorki iş pazarındaki ayrımcılık sadece göçmenin donanımı ile açıklanamaz. Karşı tarafın göçmen algısı, önyargıları, stereo tipler gibi sosyo kültürel kodlarda adayın donanımından daha etkin bir ayrıştırma ve eleme belirleyici rol oynamaktadır. Bir iş yerine alınmış bir adayında iş kontratı ya uzatılmamakta ya da çalışan meslektaşları arasında düşüncesini açıklamayan, şakalaşmayan, bayram ve özel günlerinin tecrübesi önemsenmeyen, kısacası kültürel uyum sağlayamadığı gerekçesi ile işten çıkarılmaktadır. Bu durum CV'ye sürekli iş değiştirmek, güvensizlik ve istikrarsızlık olarak yansdığı için azınlık iş gücünün aleyhine dönüşen kısır bir döngü halini almaktadır.

b. Zengin Bir Ülkede Yoksul Olmak

2000’li yılların ikinci yarısındaki küresel sermaye krizi yılları hariç, Hollanda ikinci dünya savaşından bu yana sürekli zengileşen bir ülke olmuştur. Zenginliğin göstergesi olarak kişi başına düşen yıllık GSMH payını alacak olursak, bu Hollanda’da 45.000,- dolardan fazladır. Hollanda Sosyal Kültürel Plan Bürosu SCP’nin 2013 verilerine göre bu zenginlik ve refahtan çeşitli kesimler yararlanamamaktadır. Bunlar göçmenler, yaşlılar, vasıfsız ya da düşük meslek eğitilmiş kişiler, tek ebeveynli aileler, engelli ve (malulen) emeklilerdir. Milli gelirin kişi başına düşen payı oldukça yüksek, dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan Hollanda’da işsizlik ve yoksulluk bütünüyle ortadan kalkmamaktadır. İşsiz sayısında düşüş olurken, yoksulluk düşmemekte, tam tersine artarak devam etmektedir. Sosyal Kültürel Plan Büro SCP’nin 2016’da yayınladığı ‘uzun süren eksiklik’ adlı rapor Hollanda’da yoksulluğun hangi boyutlarda olduğuna ışık tutmaktadır.¹⁸⁰ Asgari ücret ve altı gelire sahip olan kişiler yoksul olarak tanımlanır. İşgücü nüfusunun 10 milyon civarında olduğu Hollanda’da 2013 yılında yoksul sayısı 1,25 milyon kişi olarak saptanmıştır. Bu grup en az 3 yıl aralıksız yoksul olan kişilerdir. Bu tanıma göre Hollanda’da 600.000’den fazla insan yoksul bir yaşam sürdürmektedir. Yoksul nüfusun %50’sini çalışanlar teşkil etmektedir. ‘Yeni yoksullar’ın fakirlikten kurtulma şansları zaman ilerledikçe hızla azalma göstermektedir. Örneğin yoksulluğa düşenin yoksulluğun birinci yılında tekrar bundan çıkma şansı %60 iken ikinci yılında bu olasılık %20’ye düşmektedir. Araştırmacılar, yoksulluktan kurtulanların %20’sinin ortalama bir yıl sonra tekrar yoksulluğa düştüğünü, ekonomik krizin atlatıldığını ama buna rağmen uzun süreli yoksulların yoksulluktan kurtulacaklarından emin olmadıklarını belirtmektedir. Raporda, yoksulluğa düşülen ilk yıldaki destek ve yardım çalışmalarının anahtar etken olduğu, devletin buna ağırlık vermesi gerektiği vurgulanmaktadır.

İhsan vakfının 2011 yılında yaptırdığı ülkesel yoksulluk araştırmasında göçmen kökenli nüfusun en büyük iki grubunun, Türkiye ve Fas kökenli göçmenlerde, yoksulluk riski yerli Hollandalıları oranla %33’tür ve yerli Hollandalılardan üç kat daha fazladır.¹⁸¹ Sosyal Kültürel Plan büro SCP’nin

180 Wildeboer-Schut J.M. en S.Hoff (2016).

181 Hanschoten, G. & Yar, H. (2011).

2013 Entegrasyon Yıllığı raporuna göre göçmen kökenli Hollandalılarda işsizlik %16 gibi bir oranla yerli Hollandalılardan üç kat daha fazladır. Gençlerde bu durum daha da vahim; 15-24 yaş arası Türkiye ve Fas kökenli gençlerde işsizlik dört kata yaklaşmaktadır. Örneğin Faslı gençlerde işsizlik oranı % 37'dir. Raporda göçmenlerin yoksulluğa düşmelerinin başlıca nedenleri olarak eğitim seviyesi, genellikle müslüman aile geçim kültüründe sadece erkeğin gelir getirmesi ve Hollanda iş pazarındaki etnik-kültürel köken ayrımcılık en baş unsur olarak saptanmaktadır. Rapor bir işte çalışıyor olmanın da yaygın olan toplumsal ve politik kanının aksine, yoksulluktan kurtulmanın reçetesi olmadığını saptamaktadır. Raporda ülkenin ekonomi politikalarının yeni bir yoksul sınıf yarattığı vurgulanmakta ve adına 'Çalışan Yoksullar' (WorkingPoor) denmektedir.¹⁸² Bu sınıf, kadrosu olmayan, kısa süreli ve part-time sözleşmeli personel, sıfır-saat-kontrathlı (0-uren contractoproepk-racht) çağırma usulü çalışan ve sahibinin aynı zamanda çalışmanı olan tek kişilik iş işletmeleridir. Bu işlerin en büyük dezavantajı belirsiz olmaları ve gelecekle ilgili güvensizliktir.

4. Kültürel Yaşama Katılma Hakkı

Hollanda'da kültürel yaşama katılma hakkında eşitsizliğin önüne geçememektedir. Bunun biri sosyo-ekonomik diğeri de sosyo-kültürel olmak üzere iki temel nedeni var. Müze, tiyatro, müzikal ve konserlere toplumun orta ve elit sınıfı giderken, sinema ve televizyon daha fazla alt-gelir gruplarını çekmektedir. Örneğin bir sinema filmi ortalama 7 Avro iken, tiyatro bileti ortalama 50eurodur. Bu ister eski Hollandalılar ister yeni Hollandalılar olsun alt gelir grupları için bir engel teşkil etmektedir. Sosyo-kültürel nedeni ise kendini daha fazla 'inclusion' – 'exclusion' denilen 'kendinden sayma' ya da 'dışlama' mekanizmasında göstermektedir. Bu da direkt ya da dolaylı olarak kendini iki şekilde gösterir. Örneğin, boş zaman ve eğlence gibi yerlerdeki mekanlara alınmama şeklindeki direkt dışlamalarda, dışlayanların kullandığı argümana Batılı olmayan etnik gruplara ait gençlerin eğlence yerlerin-

182 Hollandada 'werker' kelimesi geniş kapsamlı bir kavram. Vasıflıya da vasıfsızresmi, yarı-resmiya da özelsektörde maaşlı çalışan personel kapsıyor.

de kargaşa çıkarttıklarıdır. Bu uygulama ülkede medya, politika ve akademi çevrelerinde tartışma konusudur. Bu tartışmalarda cevabı aranan soru da bu uygulamanın temel nedeninin asayiş mi yoksa gizli ırkçılıktan doğan bir ayrımcılık mı olduğu sorusudur.

-Üniversitede yaş ayrımcılığı: Amsterdam Özgür Üniversitesi'nin reorganizasyon çalışmaları kapsamında işten çıkardığı öğretim üyeleri yaş ayrımcılığının gündeme taşınmasına sebep olmuştur. Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü'nün verdiği bilgilere göre işten uzaklaştırılmak istenen 37 çalışandan sadece 2 kişi 50 yaşının altındadır. Çoğunluğun 50 yaş üzerinde olması, orantısallık ilkesinin ihlali olarak değerlendirilmektedir. Toplu işten çıkartmalarda yaş dağılımının orantısız olmaması yaş ayrımcılığına bir kanıt olarak gösterilmektedir.

-Kamu personeli çoğunlukla güvensiz ortamlarda çalışıyor: Müfettişlik tarafından hazırlanan bir rapora göre, kamu personelinin saldırı ve şiddet karşı korunaklı olmadığı ortaya çıkmıştır. Önceki yıllarda yapılan uyarılara ve kesilen cezalara rağmen önlem alınmaması büyük bir umursamazlık olarak yorumlanmaktadır. Giderek artan saldırı, şiddet, tehlikeli, ağır ve sağlıksız işler karşısında personel sık sık hasta kalmakta ve tepkisini böyle dile getirmektedir. Hasta bildirimleri, en fazla polis kurumunda rastlanmaktadır. Personelin %7'si geçen yıl hasta olduğunu bildirmiştir. Hollanda'da ortalama hasta bildirimleri %4 civarındadır. Polis ve itfaiye gibi kurumlarda çalışan personel, tehlikeli ve ağır işler nedeniyle bazen hayatını bile kaybetmektedir. Müfettişlik devletin personeli koruma ve güvenli bir ortamda çalıştırma konusunda özel sektöre karşı bir örnek oluşturması gerektiğini bildirmiştir.¹⁸³

-İşyerlerinde istenmeyen davranışlar, şiddet ve tacizler: Hollanda'da yapılan araştırmalar işyerlerinde azarlama, ayrımcılık ve cinsel tacizler gibi istenmeyen davranışların yaygın olduğunu göstermektedir. 2005 yılında 1,2 milyon insanın bu tür şikâyetleri olduğu anlaşılmıştır. Bu davranışlara maruz kalan kişiler genellikle hastalık bildiriminde bulunmakta ve bu da işgünü kaybına neden olmaktadır. Bu ortalama 7 işgünü kaybı yaşanmaktadır. Uzman-

183 <https://www.trouw.nl/home/inspectie-overheidspersoneel-werkt-vaak-onveilig~ad166f87/>, (Erişim tarihi 06-07-2017).

lar, söz konusu davranışların, çağın meslek virüsü olarak nitelenen stresten kaynaklandığı belirtilmektedir.

-Yabancılar, geçici işlerde zaman tüketiyorlar: Türk ve Faslı kökenli Hollandalılar orantısız olarak daha fazla geçici işlerde çalışmaktadırlar. Hollandalılar için geçici işler sabit ve istikrarlı bir işe geçmek için atlama tahtası iken, yabancılar bu işlerde çalışmaya devam etmekte ve hatta bazen de bu işleri bile kaybetmektedirler. Merkez İstatistik Büro'nun yayınladığı "Entegrasyon Raporu"na göre Hollanda'da 1,8 milyon Hollandalı bir iş sahibi fakat sabit bir işte çalışmamaktadırlar. Yabancılar arasında bu tür işlerde çalışanlar %20 civarında iken, Türk ve Faslı göçmenlerde bu oran %35'e kadar çıkmaktadır. Hollandalılarla yabancılar arasındaki fark kısmen bu grupların spesifik özelliklerden kaynaklanmaktadır. Sözgelimi eğitim düzeyi önemli bir rol oynamaktaysa da eğitim her şeyi açıklamamaktadır. İşverenlerin ayrımcı tutumu da yabancıların iş pazarındaki kırılgan konumunu etkilemektedir.

-Den Haag belediyesi, iş gücü piyasasında ayrımcılığa karşı önlem alıyor: Başarılı bir pilot çalışmadan sonra Den Haag belediyesi gelecek yıl işe anonim olarak başvurma hakkını uygulamaya koyma kararı almıştır. İş pazarında ayrımcılıkla mücadele etmek amacıyla belediye yönetimi kendilerine gelen başvuruları, isimlerden arındırdıktan sonra işleme almakta ve iş başvuru dilekçelerini değerlendiren komisyon başvurunun kime ait olduğunu bilmemektedir. Önceki yıllarda Hollanda medyasında çıkan haberler, isim ve etnik kökene göre iş başvurularında haksız elemelerin olduğuna işaret etmekteydi. Bu tip ayrımcılık olayları halen sürmektedir. Bu tip ayrımcılıkla mücadele kararı alan Den Haag belediyesi, söz konusu uygulama ile kendi bünyesinde çalışmak isteyen kişilere eşit şans tanımak istediğini açıklamıştır.

-Kadınlar kamuda zirvelere tırmanıyor: Hollanda, kamuda zirve görevlere kadınların katılımını ilerletmede bir başarıya imza attı. Bakan Stef Blok tarafından yapılan açıklamada devletin tepe görevlerinde yüzde olarak belirlenen orana ulaştıklarını belirtilmiştir. Yasal olarak %30 olarak belirlenen bu oran, 500 zirve görevi kapsamaktadır. Planlanan vakitten 2 yıl önce, bu orana ulaşılması büyük bir başarı olarak kaydedilmiştir. Ancak listeye alınan işletmeler açısından aynı şeyi söylemek mümkün gözükmemektedir. Üç yıl

önce yapılan sözleşmede işletmelerin de aynı oranda zirve görevlerde kadın eleman çalıştırması planlanmıştır ancak istenen amaca ulaşılmaması üzerine işletmeler %30 kadın kotasını 2023'e ertelediklerini açıklamışlardır. Şu an işletmelerdeki zirve görevlerde her 10 görevden sadece birinde kadınlar çalışmaktadır. Uzmanlar her işletmede %30 kadın oranının işletme kültüründeki homojenliği kırmak için gerekli olduğuna dikkat çekmektedir.

C. Eğitim Hakkı

Eğitim hakkı, uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınmış bir haktır. Bu kapsamda 1960 UNESCO'Eğitim'de Ayrımcılığa Karşı Sözleşmesi' gösterilebilir. Hollanda bu sözleşmeyi 25 Mart 1966 tarihinde onaylamıştır. Yine Hollanda 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesine de taraftır.

Hollanda'da da ilk ve orta öğretim ücretsiz olarak tüm gençlere sağlanmaktadır. Eğitim sisteminde bir genç 18 yaşına kadar kalmak zorundadır. Hükümet tarafından, hukuka aykırı bir şekilde Hollanda'da ikamet eden yabancıların dahi eğitim hakkına sahip oldukları ifade edilmektedir. Bu gibi çocuk ve gençlerin Hollandalı emsalleriyle aynı şartlara sahip oldukları söylenmektedir. Bu hak 18 yaşın dolmasıyla sona ermektedir.¹⁸⁴Hal böyle olmakla birlikte toplum genelindeki ayrımcılık olgusu ve bunun yarattığı sorunlar eğitim alanına da yansımaktadır. Özellikle batı kökenli olmayan çocukların eğitime katılımı gelişim göstermesine rağmen Batılı emsallerine göre daha az başarılı olmaya devam etmektedir.

2015-2016 dönemi de bu konuda ihlallerin yaşandığı bir zaman dilimi olmuştur. Bu dönemde eğitim sahasında ortaya çıkan başlıca sorunlar ihlalleri başlıklar altında toplanabilir:

- Eğitimde ayrımcılık
- Staj aşamasında ayrımcılık
- Ders kitaplarındaki ayrımcılık

184 Bkz. Ministry of the Interior and Kingdom Relations, National Action Plan on Human Rights, s. 56 vd.

- Eğitimde Kötü Muamele

- Eğitimde fırsat eşitsizliği

-Eğitimde ayrımcılık: Hollanda’da eğitimde ayrımcılığın en önemli görünüm biçimi “tefrik” (segregation) olgusudur. En büyük 38 belediye bölgesinde ilkokulların üçte biri ilgili yerel bölgenin sosyal yapısını yansıtmaktadır. Hollanda kökenli ve göçmen kökenli öğrenciler okullarda dengeli bir şekilde dağıılmamaktadır. Bu bir anlamda, beyaz kaçıışı (White flight) olarak tabir edilen ev tefriki uygulamasına bağlı olarak gelişen bir olgudur. Ebeveynler zaman zaman çocuklarını bilinçli olarak hiç veya çok az göçmen kökenli öğrencinin olduğu okullara göndermektedir.¹⁸⁵

Amsterdam Belediyesi Araştırma, Enformasyon ve İstatistik Kurumu’nun Amsterdam kentinde yaptığı bir araştırmaya göre okullarda segregasyon olgusunun yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır.¹⁸⁶ Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve öğrencilerin toplumsal kökeni açısından ortaöğretimde okul türlerine dağılımda hala ciddi bir ayrışma yaşandığı gözlemlenmektedir. Kategorialwo-okullarında okuyan öğrencilerin %70’inin ebeveyni yükseköğretim mezunu iken, sadece %20’sinin düşük eğitilmiş Batılı olmayan ülkelerden gelen bir ebeveyne sahip olduğu belirlenmiştir. Vmbo okullarında ise, velisi yüksek eğitilmiş olan öğrenci oranı %20 iken, öğrencilerin %60’ının velisi Batılı olmayan bir kökenden gelmektedir. Kuruma göre ortaöğretimde, ilköğretimden daha fazla bir düzeyde segregasyon gözlemlenmektedir. Bu ayrışmanın önemli nedenlerinden biri olarak ilköğretimde verilen okul ve öğretmen tavsiyeleri gösterilmektedir. Yüksek eğitilmiş velilere sahip öğrenciler sıklıkla iyi okullara gönderilirken, düşük eğitilmiş ve göçmen kökenli öğrenciler düşük seviyeli meslek okullarına gitmek için tavsiye almaktadırlar. Öte taraftan, okul idareleri temel eğitimden ortaöğitime geçiş sırasında yapılan sınavın (CITO) sonuçlarının düşük olmasından korktukları için göçmen kökenli öğrencileri almaktan kaçınmaktadırlar.¹⁸⁷

185 Bkz. Valk, DutchIslamophobia, s. 52.

186 Segregatie in het Amsterdamseonderwijs, Gemeente Amsterdam Onderzoek, InformatieenStatistiek, November 2015.

187 Segregatie in het Amsterdamseonderwijs, Gemeente Amsterdam Onderzoek, InformatieenStatistiek, November 2015.

-Staj aşamasında ayrımcılık: Batılı olmayan ülkelerden gelen göçmenlerin çocukları, staj aşamasına geldiklerinde sıklıkla ayrımcılıkla karşılaşmaktadır. Bu bulgu, 120 eğitim uzmanı ve mbo öğrencisi arasında yapılan bir araştırmaya dayanmaktadır.¹⁸⁸ Araştırmayı yapan “KennisplatformIntegratie&Samenleving” adlı kuruluş, Utrecht, Rotterdam ve Amsterdam şehirlerinde yaptığı taramalarda, bu sorunun ilgili tarafların çekimsiz davranışları nedeniyle göz ardı edildiği saptanmıştır. Öğrencilerin %10’u, staj yeri arama sürecinde ayrımcılıkla karşılaştıklarını bildirirken, büyük bir kısmı (% 33) ayrımcılığa uğradıklarını beyan edemeyeceklerini söylemişlerdir. Araştırmacılara göre iki yanlı bir çekince söz konusudur: Bir yandan öğrenciler ve rehberler reddedilme riski bulunduğu için Hollandalı işyerlerine başvurmadan kaçınıırken, diğer yandan da ayrımcılıkla ilgili sinyallere tepki vermekten kaçınmaktadır. Staj sorunu yaşayan yabancı kökenli öğrenciler, daha sonra iş pazarında da iş deneyimleri açısından olumsuz değerlendirilmektedir. Çünkü yerleşik işletme ve kurumlardan ziyade etnik girişim ve işletmelerde staj yapan öğrenciler tekyanlı bir deneyeime sahip olmakla suçlanmaktadır.

-Meslek okullarında toplumbilim ders kitabı uygulamadan kaldırılmıştır: Geçen yıl tartışmalara konu olan “Blikopener methode”, kamuoyu ve sosyal medyada yapılan tartışmalar nedeniyle okullarda ders kitabı olarak okutulmaktan kaldırılmıştır. “Malmberg” adlı bir yayınevi tarafından hazırlanan bu metod, VMBO okullarında toplumbilim ders kitabı olarak okutulmaktaydı. İlgili kitap, Faslı gençlerle ilgili ifadeleri nedeniyle tartışma konusu olmuştu. Bu sene, yeniden sosyal medyada yapılan tartışmalar nedeniyle yayınevi bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Yapılan açıklamaya göre kurum kamuoyunun hassasiyetini dikkate alınarak bu ders kitabını artık okullara vermekten vazgeçtiklerini duyurmuştur.

-Eğitimde kötü muamele: Ortaöğretimde yapılan bir araştırma, eğitimde kötü muamele olgusunu gözler önüne sermiştir. “HetRijksinstituutvoorVolksgezondheid en Milieu” (RIVM) tarafından 100.000 öğrenci arasında yapılan büyük ölçekli bir araştırmada gençlerin %11’i geçen üç ay içinde kötü muamele gördüklerini beyan etmişlerdir. Buna göre 27 kişilik bir sınıfta ortalama üç çocuk kötü muameleyle uğramaktadır. Araştırmada kötü muame-

188 Mboen de stagemarkt, wat is de rol van discriminatie?, KennisplatformIntegratie&Samenleving, Maart 2016.

le; azarlamak, dedikodu etmek, sıkıcı mesajlar göndermek, bir şeyi çalmak, tükürmek ve birini dışlamak şeklinde tanımlanmaktadır. Gençlerin yaklaşık %5'i, sanal dünyada azarlamalara maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Erkeklerin kızlara kıyasla daha sık kötü muamele yaptıkları belirtilen araştırmada, kızların özellikle sanal dünyada kötü muameleye maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Yaş olarak büyük öğrenciler en fazla kötü muamele yaparken, en fazla kendini savunamayan gençlerin bu muameleye maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Kendini savunamayan gençler içinde düşük düzeyli meslek okulu öğrencileri önemli bir yer tutmaktadır.¹⁸⁹

-“Temel Burs”un kaldırılması dezavantajlı grupları etkiliyor: Tüm üniversite gençlerinin yararlandığı “temel burs” uygulamasının hükümet tarafından kaldırılmasından sonra, yüksekokul ve üniversitelerin yeni eğitim yılında %15 oranında daha az kayıt yaptırdıkları görülmüştür. Özellikle düşük eğitilmiş velilerin çocuklarının ve engellilerin bundan etkilendiği bildirilmiştir. Yeni burs sistemine göre öğrenciler devletten burs yardımı alamamakta ancak istedikleri takdirde, mezun olduklarında ödemek üzere borç alabilmektedirler. Eski uygulamada temel burs herkese veriliyor, borçlanma ise ekstra bir olanak olarak görülüyordu. Aralarında öğrenci örgütleri ve eğitim kurumlarının da bulunduğu bir grup sivil toplum örgütü, yeniden temel burs sistemine dönüşmesi çağrısında bulunmuşlardır.¹⁹⁰ Öğrenci örgütleri yaptıkları açıklamada, yeni borçlanma sisteminin özellikle dezavantajlı grupları ekstra etkilediğini belirtmişlerdir.

-Meslek öğrencilerinin ödeme gücü zayıflamıştır: Orta Düzeyli Meslek Okulları'na (MBO) giden öğrencilerin devlet yardımı alamadıkları için okul masraflarını ödemediği ifade edilmektedir. Açıklama, “Vereniging van Nederlandse Gemeenten” (VNG)¹⁹¹ adlı kuruluştan yapılmıştır. Çünkü zorda kalan veliler masraflar için belediyelere başvuru yapmaya başlamışlardır. Geçtiğimiz yıla kadar 27.000 veli “Dienst Uitvoering Onderwijs”

189 Gezondheidsmonitor Jeugd 2015 GGD'enen RIVM, Gezondheidsmonitor GGD'en, CBS en RIVM, voorheen Lokale en Nationale Monitor Jeugdgezondheid.

190 FNV Jong, het Interstedelijk Studenten Overleg, de Jongerenorganisatie Beroepsonderwijs (JOB), het Landelijk Actie Komitee Scholieren en de Landelijke Studentenvakbond (LSVb).

191 Hollanda Belediyeler Derneği (VNG).

(DUO)¹⁹² adlı kurumdan okul masrafları için destek alabiliyorlardı. Destek, 16-18 yaşlarındaki meslek öğrencilerinin masrafları için azami 690 avroya ulaşabiliyordu. Yasa değişikliğinden sonra, bu destek azami 116 avroya düşürülmüştür. Bu desteğin kaldırılmasıyla birlikte mbo-öğrencilerinin velilerinin eğitim masrafları konusunda zorlandıkları bildirilmektedir.

-Eğitimde eşitsizlik büyüyor: Eşitliğin motoru olarak görülen eğitim kurumu, Hollanda'da eşitsizliğin bizatihi kaynağı haline geldiği kamuoyunda tartışmalara konu olmaktadır. Bu tartışma, Eğitim Müfettişliği (de Onderwijsinspectie) tarafından hazırlanan yıllık eğitim raporunun açıklaması üzerine başlamıştır.¹⁹³ Tartışma, ortaöğretime geçişte sınava mı, yoksa okul tavsiyesine mi öncelik verilmesi noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu tartışmada eğitim bakanlığı, eğitim kurumları, siyasetçiler ve uzmanlar ikiye bölünmüş durumdadırlar. Bir grup, okul tavsiyesinin esas alınması gerektiğini savunurken, diğer bir grup ortaöğretime geçiş sırasında yapılan sınav sonuçlarının (Citoscore) esas alınması gerektiğini savunmaktadır. Bakan Bussemaker ve bazı uzmanlar, sınav sonuçlarının daha fazla ciddiye alınması gerektiğini savunmakta, onlara göre okul ve öğretmenlerin öngördüğü tavsiyeler taraflı olup veli baskısı altında yapılmaktadır. Buna karşı çıkan okullar ise, sınavın bir anlık bir fotoğraf olduğunu ve öğretmenlerin uzun yıllar boyunca yaptıkları gözlemlerle her zaman uyumlu olmadığını iddia etmektedir. Tüm bu tartışmaların gerekçesi, yüksek eğitimli velilerin çocukları ile düşük eğitimli velilerin çocukları arasındaki uçurumun büyümesidir. İlk grup, daha yüksek tavsiyeler alıp iyi okullara giderken, ikinci grup daha düşük tavsiyelerle meslek okullarına yönlendirilmektedir. Yabancı kökenli velilerin düşük eğitimli olduğu dikkate alınmırsa, bu süreçte en fazla yabancı kökenli çocuklar olumsuz etkilenmektedir.

-İslam okullarındaki Müslüman çocuklar daha iyi sonuçlar alıyor: Eğitim sorunlarına yönelik araştırmalar yapan sosyolog JaapDronkers, İslam okullarına giden Müslüman çocukların, eğitimde daha iyi netice elde ettik-

192 Eğitim Uygulama Merkezi (Burs kurumu).

193 'Onacceptabele' ongelijkheid: opleidingouders steeds bepalendervoorschoolsucces, de Volkskrant, Rik Kuiper 13 april 2016.

lerini belirtmektedir. Sosyoloğa göre, 50'li ve 60'lı yıllarda Katolik okullar hakkında da kuşkular ve önyargılar vardı ama bu okullar Katoliklerin özgülleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu durum bugün İslam okulları için de geçerlidir. Uzmana göre eğitimde iki faktör neticeye etki etmektedir: Okulların kalitesi ve çocukların ebeveynlerinin eğitim durumu.¹⁹⁴Müslüman çocukların ebeveynlerinin eğitim durumu genellikle düşüktür. Eğer bu faktör dikkate alınmazsa, İslam okullarının başarı düzeyinin hiç de kötü olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, İslam okulları iyi yöneticiler bulmakta zorlanmaktadır. Ayrıca bu okullarda geçerli olan kadın- erkek rollerine ilişkin görüşler de günümüze pek uymamaktadır.

-Uyum sürecinde zorlananlar cezalandırılacaktır: Göçmenlerin uyum sürecinden de sorumlu olan Sosyal İşler Bakanı Asscher, uyum sürecinin neden iyi yürümediğine dair bir araştırma başlatmıştır. Bu araştırmaya neden olan somut durum, yeni yasaya göre 2013 yılında uyum kurslarına tabi tutulan yeni göçmenlerin yarısının üç yıllık dönem sonunda kendileri için öngörülen sınavı geçememeleridir. Topluma entegre olmasından endişe duyulan 47.000 kişinin, 1.250 avro ceza ödemesi beklenmektedir. Toplam 53.000 kişiden oluşan grubunun %89'u, uyum sınavından başarıyla geçemedikleri için cezalandırılacaktır. Göçmen ve azınlık grup liderleri ve uzmanlar, kişilerin cezalandırılmasının yerine daha iyi bir refakat sisteminin getirilmesini önermektedir.¹⁹⁵

-İslam okullarına sınırlama: Amsterdam kentinde kurulan yeni İslam ortaokulu, bakanlıktan mali destek alamadığı için eğitime başlayamamıştır. Devlet Bakanı SanderDekker, yaptığı açıklamada okul yönetiminden bir kişinin Facebook'ta IŞİD lehine açıklama yapmasının kabul edilemez olduğunu ve böyle bir okulun "yasal vatandaşlık görevi"ni yapmaktan uzak olacağını belirtmiştir. Okul yönetimi, bu açıklamanın okul yönetiminin resmi görüşü olmadığını ve sadece kişisel bir görüş olduğunu kamuoyuna açıklamış ve bu açıklamanın ardından ilgili yönetici okul yönetiminden ayrıldığını, buna rağ-

194 <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/03/30/islamitisch-kind-beter-af-op-islamitische-school-1603796-a676639>, (Erişim tarihi 06-06-2017).

195 <https://www.trouw.nl/home/asscher-moet-beter-scoren-met-inburgering--afafe3df/>, (Erişim tarihi 05-06-2016).

men Bakanlığın tutumunu anlayamadıklarını bildirmiştir. 2011 yılından itibaren formel olarak bir okul açma konusunda izin aldıklarını belirten “StichtingIslamitischOnderwijs Amsterdam ve Omstreken” (SIO) adlı kuruluşun başkanı Soner Atasoy, sürekli engellemelerle karşılaştıklarını, okula gönderilen teftiş araştırmasına da karşı çıktıklarını çünkü böyle bir araştırmaya katılmalarının yasal olarak zorunlu olmadığını belirtmiştir.

-Eğitimde Gettolaşma Tartışması: Hollanda İstatistik Kurumu tarafından yapılan bir araştırma, eğitimde gettolaşma ve ikiye bölünme tartışmasını yeniden gündeme taşımıştır. Araştırmaya göre ilköğretimde kendi seviyesine göre öğrencilerin bölünmesi ve sınıflara yerleştirilmesi, eğitimde başarıyı teşvik etmektedir. Ancak okullarda buna göre bir uygulamanın başka ne tür etkileri olacağı tartışılmaktadır. Önemli sonuçlarından birisi, aynı arka plandan gelen çocukların aynı sınıflarda yoğunlaşacağı ve bu yoğunlaşmanın etnik ilişkileri olumsuz etkilemesinin dışında yabancı kökenli çocukların eğitimde başarısını düşürmesidir. Bu noktada eğitimde başarı mı, toplumsal uyum mu önemli sorusu gündeme gelmekte; bu konuda uzmanlar ve veliler ayrılıktadırlar.

-İkinci eğitim çoğu öğrenci için ödemesi imkânsız bir hale geldi: Hollanda hükümetinin 2011 yılından bu yana ikinci eğitimi finansal olarak desteklemeyi durdurmasından sonra yüksekokullar ve üniversiteler ne kadar eğitim parası alacaklarını kendileri belirlemeye başladılar. Bu tarihten itibaren ikinci eğitime devam eden öğrencilerin sayısında, geçtiğimiz beş yıl içinde üçte bir oranında bir azalma olmuştur. Çünkü ortalama yıllık masraf 9 bin avro tutmaktadır ve bu durum çoğu öğrenci için ödenmesi imkânsız bir miktar haline gelmiştir. “Üniversiteler için Kollektif Aksiyon Vakfı” (De stichtingCollectieveActieUniversiteiten) üniversiteler arasında farkların büyük olduğunu ve bu konuda şeffaf davranmadıklarını belirtmektedir. Ayrıca borçlanma ve kredi imkânlarının sınırlı ve yetersiz olduğuna dikkat çekmektedir.

D. Diğer Sosyal ve Ekonomik Haklar

-Yoksul, her zaman yoksul: Sosyal ve Kültürel Plan Bürosu'nun hazırladığı bir rapora göre 600 bin Hollandalı kronik bir yoksulluk içinde yaşamaktadır.¹⁹⁶ Yoksulluk sorunu, yukarıda da izah edildiği üzere, rapora göre önceki araştırmaların ortaya koyduğundan daha büyük görünmektedir. Sadece işsizler ve tek ebeveynli aileler değil, aynı zamanda çalışanlar arasında da yoksulluk kendini göstermektedir ancak çalışanlar, herhangi bir yerden yardım almadığı için kayıtlara geçmemektedir. “2008 krizi”nden bu yana yoksulların sayısında ciddi bir artış olmuştur. Yoksulluk döngüsü içine giren kişiler, bir daha bu döngüden kolay kolay kurtulamamaktadır. Uzun süreli yoksulların yarısını ise çalışanlar oluşturmaktadır. Bu son yılların bir trendi olup, özellikle çocuklu göçmen aileler yoksulluğun mağduru olmaktadır.

-55-65 yaş aralığındaki yaşlılarda yoksul kalma oranı yükselmektedir: Hollanda İstatistik Kurumu'nun verdiği bilgilere göre son yıllarda 55-65 yaş kategorisinde yer alan erken yaşlı kesim arasında yoksulluk oranı yükselmektedir.¹⁹⁷ Bunun sebebi olarak kişilerin ödeneğe bağımlı hale gelmesi gösterilmektedir. Özellikle tek ebeveynli aileler ekonomik bakımdan zorluk çekmektedir. Bu ailelerin üçte biri, düşük gelirle yaşamak zorunda kalmaktadır. İstatistik Kurumu'na göre kişilerin kökeni ile yoksulluk arasında da bir bağlantı bulunmaktadır. Ailelerin %32'sinin aile reisi, göçmen kökenli olup, Batı dışı ülkelerden gelmektedir. Bu göçmenler Hollandalılardan altı kat daha fazla yoksul görünmektedir. Geleneksel göçmen gruplarına göre ayrıştırıldığı zaman, yoksullara en fazla Faslılar, en az ise Sürinamlar arasında rastlanmaktadır. Göçmenler arasındaki bu farklılıklar, ödeneğe bağımlılıkla ilişkili olup Faslılar görece daha sık ödeneğe bağımlı yaşamaktadırlar.

-Sosyal konutlarda gelir sınırı segregasyonu büyütüyor: Beş yıl önce-sine kıyasla sosyal konutlarda oturan sakinlerin ortalama olarak daha az gelire sahip oldukları saptanmıştır. O zaman belirlenmiş gelir sınırına göre yılda 34 bin avronun altında geliri olan kişiler sosyal konutlarda kalabilme hakkını elde edebilmekteydiler. Amsterdam Üniversitesi'nden sosyal coğrafyacı

196 Een Lang Tekort, SCP, Den Haag 2016.

197 “Kans oparmoedehetgrootstussen 55 en 65 jaar”, CBS, Den Haag 2016.

Sako Musterd'a göre, bu kriter yoksul ve zengin arasındaki segregasyonu (ayırışmayı) büyütmektedir. "Yaşam Çevresi Planlama Bürosu" (hetPlanbureau voor de Leefomgeving) tarafından yayınlanan bir rapora göre; Amsterdam, Groningen ve Utrecht gibi büyük şehirlerde son 15 yılda ödenek alan kişilerin geri kalmış mahallelerde yoğunlaştıkları anlaşılmaktadır. Rotterdam istisna tutulursa, bu şehirlerde söz konusu kişiler çok az şehrin geri kalan kısmına dağılmış görünmektedir. Bu olgu, sıkı sıkıya sosyal konutların mevcut olduğu yerlerle alakalıdır. Musterd, konut ve mahalle bazında segregasyonun yoksulların çocuklarının eğitim alanında da şanslarını kısıtladığını belirtmektedir. Söz konusu mahallelerde zengin ve yoksul sokakta hala karşı karşıya gelmektedir. Fakat eğer yoksulluk belirli bir bölgede yoğunlaşır ve bu grup toplumun geri kalan kısmından soyutlanırsa, yabancılaşma ortaya çıkacaktır. Musterd, çözüm olarak gelir sınırının kaldırılmasını, zira sosyal konutlarla ilgili olarak bu kriterin işlevini tamamladığını öne sürmektedir.

-Borç ödeme yardımı yetersiz: Kamu denetçisi Van Zutphen devletin sunduğu borç ödeme yardımının yetersiz olduğunu ve haksız bir şekilde vatandaşların kendi kendilerini kurtarabilecekleri tezinden hareket ettiklerini açıklamıştır. Hazırlanan bir rapora göre yoksulluk giderek artan bir sorun ve Hollandalı ailelerin beşte biri borçlarını ödeme zorlukları çekmektedir. 2012 yılından bu yana belediyelere bırakılmış olan bu hizmetin iyileştirilmesi için kamu denetçisi Van Zutphen, Sosyal İşler ve İstihdam Bakanı'nın belediyelerle görüşmesini talep etmektedir. Öte taraftan kamu denetçisi söz konusu hizmete başvuru ve işlemlerin tamamlanması için uzun bir süre gerektiğini ve bürokrasinin fazla olduğunu belirtmektedir.

VII. Özellikle Kırılgan Grupların Hakları

A. Çocuk Hakları

Hollanda'da çalışma yaşı bakımından çocuklar üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar 13-14, 15 ve 16-17 yaş arası gruptur. Bu çocuklardan en genç olanları sadece hafif, endüstriyel olmayan işlerde ve sadece okul dışı günlerde çalıştırılabilir. Çocukların yaşı büyüdükçe çalışma şartları gevşemektedir.

Çocuk hakları bakımından CRC Komitesi tarafından 2015 Haziran ayında hazırlanan raporda ağır eleştiriler getirilmiştir. Komite, tüm Hollanda Krallığı sathında yetkililerin, halkın ve çocukların Çocuk Hakları Sözleşmesi hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmiştir.¹⁹⁸ Ayrıca komite Hollanda Krallığı'nı oluşturan dört ülkede de çocuk haklarından eşit istifadenin temini için gerekli önlemlerin alınmasını tavsiye etmiştir. Bu çerçevede Hollanda hükümetinin, çocuk haklarının hayata geçirilmesini sağlayacak bir görev gücü (taskforce) oluşturması tavsiye edilmektedir.¹⁹⁹

BM Çocuk Hakları Komitesi raporunda öne çıkan tavsiyelerden biri de 2015 Genç Yasası (the Youth Act) ile çocuklarla ilgili hizmetlerin yerel yönetimlere bırakılmasıyla ilgili kaygılardır. Böyle bir adem-i merkeziyetçiliğin belediyelere ağır geleceği, çocukların haklarına kavuşmada eşitliği zedeleyebileceği vurgulanmaktadır.²⁰⁰ Komite yine göçmenler, mülteciler ve etnik azınlıklar gibi dezavantajlı gruplardan gelen çocukların ayrımcılığa uğramaya devam ediyor olması konusundaki kaygılarını da ifade etmektedir.²⁰¹

Komite çocukların kimlik hakkına yönelik (right to identity) ihaller konusundaki kaygılarını da ifade etmiştir. Örneğin, çocukların anonim olarak terk edildikleri bebek kutusu (baby-box) uygulaması eleştirilmektedir. Komitenin de vurguladığı üzere bu nevi bir uygulama çocuğa kökenini bilme

198 UN Committee on the Rights of the Child, 'Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of the Netherlands', UN doc. CRC/C/NDL/CO/4 (8 Haziran 2015), para. 20.

199 UN Committee on the Rights of the Child, 'Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of the Netherlands', UN doc. CRC/C/NDL/CO/4 (8 Haziran 2015), para. 11.

200 UN Committee on the Rights of the Child, 'Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of the Netherlands', UN doc. CRC/C/NDL/CO/4 (8 Haziran 2015), para. 12.

201 UN Committee on the Rights of the Child, 'Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of the Netherlands', UN doc. CRC/C/NDL/CO/4 (8 Haziran 2015), para. 24-25.

imkânından mahrum bırakacaktır.²⁰² Komite Hollanda'ya bebek kutusu gibi uygulamalar yerine istenmeyen hamilelik ve çocuk terki gibi sorunların çözümlüne yönelmesini tavsiye etmektedir.²⁰³

Çocukların kimlik ve kişilik haklarıyla ilgili sorunlara yol açabilecek bir konu da 1 Ocak 2015 tarihinde yapılan kanun değişikliği ile velayet hakkının sona erdirilmesine imkân tanıyan düzenlemedir. Hollanda hukukuna göre veliler çocuklarına bakmak ve büyütmeyle yükümlüdür. Yine, veliler çocukların zihni ve fiziki refahı, güvenlikleri ve kişiliklerinin gelişiminden mesuldür.²⁰⁴ Hollanda hukukunda ebeveynlerin çocuklarına ahlaka ve kamu nizamına uygun bakmadıkları tespit edildiğinde velayet hakları askıya alınabilmekte ve hatta sona erdirilebilmektedir.²⁰⁵ Şayet ebeveynlerin velayet yetkileri ellerinden alınır bu yetki yetkili bir kuruma geçici veya kalıcı olarak devredilebilmektedir. Bundan sonra çocuklar bir aileye veya bakım evine verilebilmektedir. Bu noktadan sonra çocuğun ana ve babasının çocuk üzerinde hiçbir otoritesi kalmamaktadır. Sadece çocuklarının durumu hakkında bilgi alma hakkına sahip olacaklardır. Çocuk üzerinde velayet yetkisi kural olarak çocuk ergin olunca sona ermekte veya mahkeme çocuğun ailesine dönebileceğine karar vermesi halinde iade edilebilmektedir.²⁰⁶ Eşcinsel evliliklere Hollanda'da 1 Nisan 2001 tarihinden beri izin verildiği gerçeğiyle birlikte değerlendirildiğinde²⁰⁷, velayet hakkının sona erdirilmesi bazı hallerde çocuğun kimlik ve kişilik haklarını zedeleyici sonuçlara yol açabilir. Bu anlamda, mahkemeler ve daha sonra çocukların velayet hakkını elde eden kurumlar şayet çocuk göçmen kökenliyse bu gerçeği dikkate alarak karar vermelidir.

202 UN Committee on the Rights of the Child, 'Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of the Netherlands', UN doc. CRC/C/NDL/CO/4 (8 Haziran 2015), para. 34.

203 UN Committee on the Rights of the Child, 'Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of the Netherlands', UN doc. CRC/C/NDL/CO/4 (8 Haziran 2015), para. 35.

204 P. Vlaardingerbroek, "Family Law" in Jeroen Chorus, Ewoud Hondius and Wim Voermans (eds), Introduction to Dutch Law (Wolters Kluwer, 2016), s. 59, 83.

205 Vlaardingerbroek, "Family Law", s. 85.

206 Vlaardingerbroek, "Family Law", s. 86.

207 Vlaardingerbroek, "Family Law", s. 84.

-DAEŞ Saflarına Katılan Kızlar: Son yıllarda Suriye'ye giden gençlerin arasına kızların da katıldığı bildirilmektedir. "KennisplatformIntegratie&Samenleving" tarafından yaptırılan bir araştırma katılımcı kızların sayıları ve etkenleri hakkında bazı bulgular ortaya çıkarmıştır.²⁰⁸ Araştırmaya göre 2014 yılından bu yana, 3000 erkek ve kadın Avrupa'dan DAEŞ saflarına katılmak üzere Suriye'ye gitmiş olup bunların 550 adedini 16-24 yaşları arasındaki kızlar oluşturmaktadır. Hollanda İstihbarat Örgütü AIVD'in verdiği bilgiler, 2012 yılından bu yana 60 kızın Hollanda'dan gittiğini göstermektedir. Bu kızların bazıları tüm ailesiyle, bazıları da tek başına veya arkadaşlarıyla gitmişlerdir. Sosyal medya bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Erkek katılımcılarda mali nedenler, statü ve güç elde etmek önemli bir etken iken, kızlarda romantik bir serüven arayışı ve kahraman bir savaşçıyla evlenme etkeni de önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle kuşak çatışması yaşayan kızlar bu yolla ailelerinden özgürleştiklerini ve bağımsızlaştıklarını düşünmektedir. Bu sayede kızlar kendi eşlerini kendileri seçmektedir. Buna ek olarak dini ve siyasi etkenler de kızların Suriye'ye gidişlerinde bir rol oynamaktadır. Ancak bu nedenlerle gidenler azınlığı oluşturmaktadır.

-Gençlik Dairelerinde Şiddet Olgusu: "Şiddet Önaraştırma Komisyonu" (de Commissie VooronderzoekGeweld) raporu, son yetmiş yılda gençlik dairelerini sevgisiz, sert ve hatta bazen saldırganlığın sergilendiği bir dünya olarak resmetmektedir. Yetiştirme ile ilgili olarak şiddetin kullanımını yasaklayan yasa, ancak 2007 yılında yürürlüğe girmiştir. Çocuk suiistimaline karşı yasa ise, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasadaki önceki dönemlerde şiddet olgusunun ne kadar sık işlendiği ve ne kadar kişiyi kapsadığı bilinmemektedir. Bir bildirim noktası olmadığı halde, Komisyon 200 kadar acil bireysel şikayet aldığını açıklamıştır. Bu şikâyetlerde şiddet kadar cinsel tacizler de gündeme gelmektedir. Hollanda devleti gençlik dairelerinde ve bakıcı ailelerde sorunun boyutunu tespit etmek üzere büyük bir araştırma yaptırma kararı almıştır.

-Hollanda Çocuk Hakları Listesinde Gerilere Düştü: Uluslararası çocuk hakları örgütü KidsRights tarafından yapılan açıklamalara göre, Hollanda artık çocuk haklarını koruma ve sahip çıkma bakımından ilk on ülke içine gi-

208 Noor, S. (2016), Vrouwelijke ISIS-gangers: waaromgaanze?

rememiş ve 13'üncü sıraya yerleşmiştir. Hollanda'daki bu kötüye gidiş, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin değerlendirmelerine dayanmaktadır. Söz konusu kuruma göre, Hollanda yedi göstergenin ikisinde, özellikle destekleyici yasalar ve ayrılan bütçeler bakımından, daha az iyi durumdadır. KidsRights, yoksulluk içinde yaşayan ve tasarruflardan dolayı asgari gelir koşullarında yaşayan ailelerin çocukları hakkında endişelerini bildirmiştir. Ayrıca Hollanda, yakın zamanlarda yerinden yönetime göre ayırdığı bütçeler nedeniyle gençlik ve çocuk bakımı gibi konularda eşitsiz bir erişimin ortaya çıktığı ülke olarak değerlendirilmiştir.

-Yoksul Semtlerde Çocuk Bakımı: Hollanda'nın büyük gazetelerinden Volkskrant'ın üç bin çocuk bakım kurumunda yaptığı bir araştırmaya göre, çocuk bakımıyla meşgul olan kurumların standartları sağlamaktan uzaktır ve bu kurumlarda endişe verici durumlar görülmektedir. Sözgelimi bu mekânlar güvenli olmadıkları gibi her bir grup için yeterli çocuk bakıcısı da bulunmamaktadır. Zengin mahallelere kıyasla, çocuk bakım mekânlarının kalitesinin ortalama olarak daha kötü olduğu vurgulanmaktadır. Hollanda'da çocuk bakımı özel kuruluşlara bırakılmıştır. Bu kuruluşlara yapılan denetlemlerde "hafif" endişe verici durumlardan, "ciddi endişe" verici durumlara kadar standartların yeterli olmadığına dair gözlemler bulunmaktadır.

-Çocuk İstismarı: "Reporter 2021" adlı araştırma platformuna göre, Hollanda'da yıllık 120.000 çocuk kötü muamele görmekte, ihmal edilmekte veya cinsel olarak istismar edilmektedir. İlköğretim okullarında yapılan araştırmada, okulların yarısı çocuk istismarı için bildirim mercilerinin kötü çalıştıklarını beyan etmiştir. Bir bildirimden sonra bir şeyler yapılması için çok uzun beklemek gerektiği, ivedi sorunlarda bile durumun değişmediği bildirilmiştir. Gençlik dairelerinin yerelleşmesinden bu yana, çocuklara kötü muamele ile ilgili sorumluluk belediyelere bırakılan Hollanda'da her belediye bir şikâyet merkezi kurmak zorundadır. Uzmanlara ve yetkililere göre araştırma raporunun sonuçları tanıdık gelmektedir. Bu sorunların aşılmasında polis, mahalle timleri ve eğitim kurumları arasındaki işbirliğinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

B. Mülteci Hakları

Göçmen ve mülteci hakları kadim meselelerden birdir. Hollanda'da mülteci başvurularında genellikle başvuruçular, AİHS 3 ve 8. maddelerine başvurarak Hollanda'da kalmak istemektedir. AİHS m. 3 bir yabancıнын şayet sınır dışı edileceği bölgede gerçek bir işkence veya gayrı insani muameleye uğrama ihtimali varsa, böyle bir iadeyi hak ihlali saymaktadır. Keza, Mülteci Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesinde düzenlenen geri göndermeme ilkesi (non-refoulementprinciple) de Hollanda göçmen hukukunun bir parçası haline getirilmiştir. Bu bağlamda AİHS m. 8 de aile ve özel hayat hakkını korumaktadır. Aile birleşimlerinde de genellikle bu madde kullanılmaktadır.

Gerek terörizm gerekse yoğun bir mülteci hareketinin hükümetlerde korku ve güvenlik endişesine sebep olduğu, bunun sonucu olarak da özgürlükleri kısıtlayan tedbirlere-uygulamalara-yasalara başvurduklarına dikkat çekilmektedir. Bunun ise insan hakları ihlallerine yol açan durumları ortaya çıkardığı da ayrıca belirtilmektedir.²⁰⁹

Vluchtelingen Werk Nederland adlı kurumun raporuna göre 2014-2015 yılında Suriye ve Eritre'den gelenler başta olmak üzere Hollanda'ya gelen göçmen ve mültecilerin sayısında artış gözlenmiştir.²¹⁰ Bu durumun, toplumda endişelere ve yer yer de farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına yol açtığı görülmektedir. Bu anlamda göçmenlerin Avrupa'ya ve Hollanda'ya gelişini tamamen durdurmanın akıllıca olmayacağını, göçmenlere Avrupa'nın ihtiyacı olduğunu ve dolayısıyla onları topluma süratle entegre ederek kendilerinden istifade etme ve yönetmenin daha akıllıca olacağına vurgu yapılmıştır.²¹¹ Bu sebeple WRR'in "göçmen ve mültecilere yönelik politika belirleme raporunda ve ilgili diğer raporlarda Suriyeli göçmenler başta olmak üzere bu grupların entegrasyon politikalarına hız verilmesi gerektiği tavsiye edilmiş-

209 "Angst leidt tot inperkingmensenrechten", Trouw, 27.01.2016

210 "Vluchtelingen in getallen", VluchtelingenWerkNederland, JaarlijksRaport 2015, file:///C:/Users/ohidi/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/P7CHOI53/VLUCHTELINGEN%20IN%20GETALLEN%202015%20definitiefst%2000%2002092015.pdf

211 <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/02/migratie-stoppen-kan-niet-managen-is-slimmer-4090950-a1519435>; <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/01/meer-wereldbewoners-meer-migratie-4088320-a1519009>

tir.²¹² Bu durum bir yandan hükümetin mültecilere yönelik yeni politikaları gündeme almasına yol açarken diğer yandan da mültecilerin haklarını gündeme getirmiştir.

Göçmen ve mültecilerin tutuldukları yerlerdeki durumları konusunda dönemin koalisyon ortağı İşçi Partisi (PvdA) başkanı Samsom'un hazırladığı ve Başbakan Mark Rutte ve Samsom'un birlikte kamuoyuna sundukları plana (plan-Samsom) yönelik olarak insan hakları ve mülteci örgütleri endişelerini bildirmektedir. Ayrıca plan PVV Başkanı GeertWilders başta olmak üzere meclisteki partiler ve pek çok kesimden eleştiri almıştır. İnsan hakları örgütleri de bu yönde eleştirilerini yapmışlar ve bu planda daha fazla insani yönlerin dikkate alınması ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi gerektiği yönünde başkanla (Samsom) görüşeceklerini bildirmişlerdir.²¹³ Yine bu meyanda Sağlık Bakanı Edith Schippers de göçmen ve mültecilere yönelik toleranssız muamelelere karşı tedbir alınması yönünde çağrıda bulunmuştur.²¹⁴

Öte yandan İnsan Hakları Gözlem Örgütü (HRW) başkanı Kenneth Roth, 2015 yılı insan hakları raporunun İstanbul'daki sunumunda mülteci politikalarını eleştirmiş ve "utanç yoksunu bir İslam korkusu ve mültecilerin şeytanlaştırılması durumu ile karşı karşıyayız" demiştir.²¹⁵

Mülteciler konusunda 2016 yılının en önemli konularından biri, Türkiye ile mültecilerin Avrupa'ya gönderilmemesi konusundaki müzakereler oluşturmuştur. Bu anlamda Hollanda'ya gelen hemen her Türkiye hükümeti yetkilisi ile olan görüşmelerde bu konu ilk sırada yer almıştır. Bu konuda PvdA başkanı Samsom tarafından hazırlanan plana göre Hollanda'ya gelen mültecilerin 6-8 haftalık bir sürede Türkiye'ye geri gönderilmesi öngörül-

212 "WRR-Policy Brief 4. Geentijdverliezen: van opvangnaarintegratie van asielmigranten", file:///C:/Users/ohidi/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/15DZ9N02/2015-15-12_WRR_Policy_Brief_-_geen_tijd_te_verliezen_DEF_-_WEB.pdf. Ayrıca bk. <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/01/rotterdam-filantroop-voor-syriers-4070369-a1519175>

213 "Mensenrechtenorganisatiesbezorgd over 'plan-Samsom'", nrc.nl 29 JANUARI 2016; "Van alle kanten kritiek op plan-Samsom", 28/01/16 13:52 Trouw.

214 <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/06/schippers-roept-op-tot-coalitie-tegen-intolerantie-4155443-a1519931>

215 "HRW-baas bekritiseert vluchtelingenbeleid", NRC Handelsblad, 28 JANUARI 2016.

mektedir.²¹⁶ Ayrıca Hollanda'nın mültecilerin gelmesi için cazip bir ülke olmaktan çıkarılmasına dair de tedbirler alınması ve bunun için mülteciler yasasında gerekli değişikliğin yapılması konusunda meclis tartışması yapılmıştır.²¹⁷ Öte yandan mültecilere yönelik hak ihlali sayılabilecek vakalar da meydana gelmiştir. Bu meyanda Groningen Belediye Başkanı Peter den Oudsten suça karışan mültecilerin-göçmenlerin süratle geri gönderilmesini istemesini zikredebiliriz.²¹⁸

Mültecilere dair olumlu gelişmelerden biri, 2015 yılında özellikle Suriye ve Eritre'den gelmiş olup kendilerine oturum kartı verilen beş bin mültecinin Aralık 2016 itibariyle mülteci kamplarından evlere yerleştirilmesi ve entegrasyon süreçlerinin hızlandırılmasıdır.²¹⁹

Hollanda mülteci kabul usulünü hızlı ve her yabancıya kendi vakasını sunmak için eşit imkan tanıyan bir sistem olarak tanımlamaktadır. Buna göre mültecilik süreci başlamadan evvel kişiye altı gün bir dinleme süresi verilmektedir. Kendisine bir de avukat atanmaktadır. Yabancıнын korumaya ihtiyacı olmadığına karar verilirse O kişi Hollanda'yı terk etmelidir. Hükümet belli hallerde mültecileri yabancı gözetli birimlerine yerleştirmektedir.²²⁰ Bu birimler hapisane adı taşınmasalar da fiilen hapisane gibi işlev görmektedir. 2017 senesinin ilk çeyreğinde yapılan bir yasal değişiklikle psikolojik sorunu olan mülteciler özel hapsanelere gönderilebilecekler.²²¹ İnsan haklarını ilgilendiren konular arasında başlıca göçmenlerin ve sığınmacıların gözetli alınma metodunun yaygın kullanımı, sığınma başvurusunda usulsüzlüklerin bulunması ve menşei ülkelerine geri gönderilemeyen-reddedilen sığınmacıların desteğinin olmaması ciddi kaygılar arasındadır. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, Hollanda hükümetinin, yoksulluk riski taşıyan düzensiz göçmen-

216 "Samsom en Rutte: migrantenterugsturennaarTurkije", nrc.nl 28 JANUARI 2016

217 "Echt, in Nederlandmoet je nietzijn", 11/02/16, Trouw.

218 <http://www.volkskrant.nl/binnenland/groningse-burgemeester-criminele-asielzoekers-sn-eller-uitzetten~a4415745/>

219 <https://www.trouw.nl/home/record-in-november-veel-vluchtelingen-krijgen-een-huis~a80c3d72/>

220 Bkz. Ministry of the Interior and Kingdom Relations, National Action Plan on Human Rights, s. 41 vd.

221 Bill Regarding return and detention of aliens (2015-2016), 34309/2.

lere barınak, kıyafet ve beslenme temin etmekle yükümlü olduğunu beyan etmesine rağmen, Hollanda hükümeti 2014’de, düzensiz kalmayı suç unsuru haline getirebilecek bir kanun tasarısını hazırlamıştır.

Ocak ve Ekim 2015 tarihleri arasında Hollanda’da 45.000’den fazla kişi sığınma talebinde bulunmuştur. Bu grupların çoğunluğu Suriye, Eritre, Irak ve Afganistan menşeli olup, buna rağmen Avrupa’da Hollanda’nın en zor mülteci politikalarından birine sahip olduğu bilinmektedir.

Avrupa Birliği bağlamında Af Örgütü, Hollanda’ya mümkün olduğunca insani amaçları muhafaza edecek bir sığınma politikası önermekle beraber, özellikle 2001 yılından bu yana Hollanda mevzuat ve mülteci uygulamaları hakkında kısıtlayıcı olduğu gerekçesiyle Uluslararası Af Örgütü tarafından eleştirilmiştir. Uluslararası Af Örgütü, gözetli süresinin çocukları kapsamaması gerektiğini vurgulamaktadır. Mültecilerin yalnız kalmak şartıyla gözetiminde tutulmaları hem kontrol yöntemi hem de cezalandırma önlemleri olarak sıklıkla kullanılan bir metottur. Diğer uygulanan metotlar ise, gözetli merkezlerinde beden tarama cihazlarının kullanılmaya başlanmasıdır ki, gözetimdeki göçmenlerin çıplak beden aramalarının kaldırılması elzemdir.

Eylül 2015’te hükümet, göçmen tutukluluğunu düzenleyen bir yasa taslağı hazırlamıştır. Yasa gözetli gibi metotlara bir alternatif arayışının dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Fakat maalesef bu yasa ile beraber, uygulamada gözetim altına alınan düzensiz göçmenlerin ve sığınmacıların çok daha sert şartlara tabi tutulacağı da içerildiği gözlemlenmiştir. Bu yasa tasarısı aynı zamanda, mülteciler gibi, savunmasız grupların sert gözetim koşulları altına alınıp tutulamayacakları etkin bir mekanizmayı oluşturmakta maalesef başarısız olmuştur.

-Geri gönderme: 2015 - 2016 yıllarında Hollanda hükümeti, Birleşmiş Milletler (UN) ve (UNHCR) BMMYK tarafından çıkarılan talimatlara aykırı olarak, reddedilen sığınmacıların tehlikeli bölgelere sınır dışı edilmelerine devam etmiştir. Buna Güney ve Orta Somali gibi Al Shabaab’ın kontrolündeki alanlar da dâhil edilmiştir. Hükümet son anda Ağustos ayında beklenen yeni bir durum raporunu öngörerek geçici olarak Uygurların Çin’e zorunlu geri dönüşlerini durdurmaya karar vermiştir.

Yine Mayıs ayında eski Kongolu bir milis lider olan MathieuNgudjolo, Hollanda'da sığınma talebinin reddedilmesi üzerine, güvenliğinden endişe duyulduğu halde Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne iade edilmiştir. MathieuNgudjolo İnsan Hakları Mahkemesi tarafından savaş suçları ve insanlık suçlarından beraat etmiş ve karar 27 Şubat'ta temyizde tekrar onaylanmıştır.

-Özel Hayatın Gizliliği: Temmuz ayında hükümet, telekomünikasyon verilerinin ayırım yapılmaksızın toplu halde elde edilmesini yasalaştırmayı öngörmüştür fakat yasada istihbarat ve güvenlik birimlerinin yetkilerini kısıtlayıcı önlemler alınmamıştır. Bu öneriler, kişisel iletişimin engellenmesi ve elektronik cihazların kesilmesi ve benzer kararların önce yargıda onaylanması gibi gerekli önlemleri de dâhil etmemiştir.

-Mültecilerin kötü muameleyle tabi tutulmaları: Hollanda hükümeti, mülteci politikalarının bağımsızlığı ve etkinliğinin geliştirilmesine rağmen, kurulan Hollanda Ulusal Önlem Mekanizmasının işkenceye karşı bir değerlendirme ve düzeltme protokolünü için adımlar atmayı reddetmiştir. Binlerce masum mülteci Hollanda'da her yıl cezaevi koşulları altında yaşamaktadır, bu mültecilerin herhangi bir suç işlediklerinden değil, iltica veya tehcir işlemlerini bekleme mecburiyetinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Uluslararası Af Örgütü 2016 Raporu'nda Hollanda'daki yabancıların gözaltına alınmalarını kınamış ve mültecilerin hapsedilmelerinin cezai müeyyide niteliğinde olduğunu ifade etmiştir.²²²

On bir yıl önce ölümcül bir vaka olarak tarihe geçen Schiphol yangın faciasının Hollanda için bir ders teşkil etmediğini belirten Uluslararası Af Örgütü, yeni bir raporunda buna benzer bir yangın faciasının geçen Mayıs ayında Rotterdam'da bir gözaltı merkezinde yer aldığını belirtmiştir. Rapora göre yetkililerin yangına karşı yetersiz ve mahkûmların bakımı adına ciddi eksiklikler göstermişlerdir. Güvenlik ve Adalet Teftiş Kurumu yangını incelememiştir. Af Örgütü Devlet Sekreteri Dijkhoff'un yangını incelemeye almaması çağrısında bulunmuştur. 25 Mayıs 2016'da Rotterdam'daki gözaltı merkezinde

222 Amnesty International Report 2016/2017, Londra, 2017, s. 271. <https://www.amnesty.org.uk/files/2017-02/POL1048002017ENGLISH.PDF?xMHdSpNaJBUNbiuvtMCJvJrnGuLiZnFU>, son erişim tarihi 7 Ekim 2017.

çıkan bu yangından kaybolmamış ancak yangın birçok hapsedilen mülteci için derin travmayaratmıştır. Birçok insan, 25 Mayıs'ta tam olarak ne olduğunun araştırılması için ertesi gün alarm hattı olan 'Stichting Vreemdelingendetentie' aramıştır. Bu yangın Rotterdam'daki gözaltı merkezinde bir tutuklunun yatağını ateşe vermesi ile ortaya çıkmış ve toplam 47 sığınmacının hayatını tehlikeye sokmuştur. Paniğe yol açan yangın neticesinde insanların kaldığı hücrelerin kapıları hemen açılmamıştır.

-Standartlar Güvenlik Kurulu tarafından uygun görülmedi: Yangın sırasında ve sonrasında gözaltı merkezinde birçok hatanın yapıldığı gözlemlenmiştir. Hücrelerin kapıları merkezi kilitli olması nedeniyle ancak failinin çabaları neticesinde sığınmacılar tek tek kurtarılmıştır. Tutuklu göçmenler hava şartlarının bir anda 8 derece düştüğü soğuk bir egzersiz alanına getirilmiş ve uzun süre hafif kıyafetler ile dışarıda soğukta battaniyesiz, yiyeceksizolarak bekletilmiştir. Yangından sonra, travma geçiren insanlar rehabilitasyona tabi tutulmamıştır. Sığınmacılar psiko-sosyal yardım alamamakla beraber yangına neden olan kişi de dâhil olmak üzere en az beş kişi, daha datravmatik olan (solitary confinement) yalnız hapse konmuşlardır. Burada personelin mültecilere şiddet uyguladığı bilinmektedir. Bu facianın neticesinde herhangi bir soruşturma başlatılmamış ve nihai bir rapora yazılmamıştır. Burada, mülteciler ayrımcılığa uğramış, soyularak ve fiziksel olarak aranmış ve incelemeler yapılmıştır. Ancak bu nitelikteki rencide edici bedensel aramalar ve yöntemler Uluslararası hukuka göre çok istisnai durumlarda uygulanabilir ve kesinlikle bir standart teşkil edememektedir. Tüm bunlar, net olan standartların Hollanda Güvenlik Kurulu tarafından, Schiphol'u takiben raporda belirtildiği üzere ciddiye alınmadığını göstermektedir.

-Tavsiyeler: Uluslararası Af Örgütü, LOS Vakfı ve Dünya Doktorları, Hollanda Dışişleri Bakanlığı'nabı olayların ve yangının neticesinde bir soruşturma başlatılması çağrısında bulunmuştur. Schiphol yangını neticesinde ahlakoyma merkezlerinde Güvenlik Kurulu raporu tavsiyelerinin uygulanması ve gözaltına alınma metodlarının önlenmesi talep edilmiş, bilhassa savunmasız yabancıların gözaltına alınmaması vurgulanmıştır. Buna göre acil bir durumda hücre kapılarının merkezi olarak açılması; tecrit edilen mültecilerin yalnız

tutukluluk halinin ve çıplak aramaların durdurulması ve mağdurlara manevi bakım hizmeti verilmesi şiddetle tavsiye edilmiştir.

Uluslararası Af Örgütü, LOS Vakfı ve MDM raporlarını medya raporlamalarına ve on bir kişilik göçmenlerin beyanatları ve tıbbi kayıtlar ve dosya belgeleri üzerine dayandırmıştır. Rapor, 7 Eylül 2015'te Devlet Sekreterine, Daimi Parlamento Komisyonu, Teftiş Güvenlik ve Adalet Komisyonu'na, Rotterdam Gözaltı Merkezinde ve Hollanda Emniyet Kurulunda sunulmuştur. Hollanda bu raporlara göre savunmasız kişilerin gözaltında tutulmasını veya çok uzun süre tutulmasını önlemek için acil bir güvenlik ağı getirmelidir.

-Fiziksel ve zihinsel sağlığı test edin: İnsan Hakları Af Örgütü'nden Annemarie Busser 'travma geçirmiş insanların bedensel ve zihinsel sağlıklarının gerilediğini görüyoruz'demekte ve ilave olarak'dolayısıyla insanların savunmasız ve kırılğan bir durumda olup olmadığını test edilmesi ve düzenli olarak sınanması önemlidir veşayet böyle bir kişi savunmasız ise, o kişi yalnız hapse mahkum edilmemelidir' şeklinde bir öneride bulunmaktadır.

-Mevcut durum: 2015'te Afrikalı 37 yaşındaki bir erkek mülteciSc-hiphol'eulaşır ulaşmazalkonmuştur. Mülteci iltica talebinde bulunmuşancak başvurusu önce reddedilmiştir. Yaklaşık bir yıl gözaltında kalmış ancak bu müddet içerisinde acı ve ağrılardanşikâyet etmiştir.Raporunda Afrika cezaevinde işkence edildiğini ve dövüldüğünü ifade etmiştir. Kâbus görmekte ve stres şikâyetleri yaşamaktadır, ilaveten kronik bir hastalığa da yakalanmıştır. Hapishanede semptomlarağırlaşır fakat orada daha ne kadar kalacağı da belli değildir. Bu Afrikalı mülteciher yıl alıkonan ve Uluslararası insan hakları antlaşmalarına uygun olmayan bir şekilde Hollanda'ya girmesini engellemek içinsınır dışı edilmeyi bekleyenbirçok kişiden sadece biridir. Ayrıca, parlamentonun üzerinde durması gereken yeni bir yasa tasarısının da çok etkisiz olduğu görülmektedir.

-'Yatak, Banyo ve Ekmek' Siyaseti: Avrupa'daki sığınma problemininmevcut mülteci krizinden ne kadar uzaklaştığını anlamak için Hollanda'ya bakmamız yeterli olacaktır. Geçtiğimiz hafta, hükümeti oluşturan koalisyon güçleri dağılma noktasına gelmişti. İhtilafa düşülen nokta ise Hollanda'daki mevcut sığınmacıların durumu idi. İktidardaki Liberal ve İşçi Partileri, 'ya-

tak-banyo-ekmek' sorusu üzerine çatışmaya başladı: Mesele, Hollanda belediyelerinin başvuruları reddedilen fakat ülkeyi terk etmeyen mültecilere ekme ve yatak verip vermemesi tartışmasıydı. Burada söz konusu olan başvurusu reddedilen sığınmacılara yiyecek ve sığınma evi sunulup sunulmaması idi.

Bağımsız bir Uzmanlar Komitesi, Hollanda'nın oturma izni olmaksızın (düzensiz yetişkin göçmenler) yetişkin göçmenleri dışlayarak Hollanda'nın 13(4) Maddesi ile 13(2) Maddeyi ihlal ettiği sonucuna varmıştır. Zira, yiyecek, giyecek ve sığınma evi gibi temel olanaklardan mahrum bırakılmaları ve bu gibi olanakların, oturma iznine bakılmaksızın, tüm insanların insani onuruna doğrudan bağlı olmasıdır. Hollanda ise bu mültecilerin ESC'nin koruması altında olmadığını savunmuş ve kapsam dışına çıktıklarını beyan etmiştir. Hollanda'nın Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Antlaşmaları'nın (1966) kurulmasından yaklaşık 50 yıl sonra, BM sözleşmeleri ekstra yükümlülükler içerdiği halde, yalnızca İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ni referans alma eğiliminde olması üzücüdür. Komitenin de belirttiği ESC H. Maddesi, Şartın, hükümlerinin korunan kişiler için daha elverişli olan antlaşmaları etkilemediğini vurgulamaktadır.

22 Nisan gecesi görüşmelerden sonra, Liberal ve İşçi liderleri hiç kimseyi memnun etmeyecek bir uzlaşmayı beyan etmiştir. Sığınma evleri sayısı azaltılırken, sığınmacıların temel ihtiyaçları ülkeyi terk etme çabası dâhilinde olacaktır. Bu arada, bu gizemli tartışma devam ederken, yüzlerce mülteci Akdeniz'de boğulmaktaydı!

Uluslararası insan hakları antlaşmalarına dayanarak - göçmenlik durumlarına bakılmaksızın - herkes koşulsuz olarak temel insani haklara sahiptir. Ne yazık ki, hükümetin empoze etmesine izin verilen kararları, belgesiz göçmenlerin sokaklara atılabilmesidir.

Liberaler, belediyelerin ülkeyi terk etmek istemeyen sığınmacılara hizmet vermeyi durdurmalarında ısrar etmişlerdir. Her ne sebeple olursa olsun bir yabancı, karşılıklı olarak işbirliği yapmak istemiyorsa, Devlet tarafından sokağa atılabilmektedir. Uluslararası Af Örgütü, hükümet ve yerel yetkili-

leri, uluslararası insan hakları antlaşmalarının ruhuna uygun pratik çözümler geliştirmeye çağırılmaktadır.

Ocak-Ekim 2014 tarihleri arasında yalnızlığa mahkûm edilen 379 yabancı olmuştur. Bu sayı yüzde olarak, izole edilen yabancıların %1,2 veya 1,3'üne tekabül etmektedir. Bu göz ardı edilebilir bir yüzdeye benzese de her yıl potansiyel olarak zararlı sağlık etkileri olan bir tecrithücrelerinde yüzlerce yabancı olduğu burada ifade edilmelidir.

Mülteciler-göçmenler konusu son yıllarda genelde Avrupa özelinde de Hollanda'nın en önemli tartışma konularından biri olmuş, olmaya da devam etmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) başkanı Kenneth Roth, Volkskrant Gazetesi'ne verdiği röportajda "savaş ve şiddetten kaçan mültecilerin engellenmesi ve onlara sınırların kapanması uluslararası insan hakları sözleşmelerine aykırı olduğunu söylemiş ve ayrıca "Suriye'li mültecilerin do-laşımını engellemek yerine Avrupa onları daha iyi şartlarda Türkiye'de tutmak için yatırım yapmalı" demiştir.²²³

223 "De grenzen sluiten mensenrechtenschenden", Volkskrant, 27.01.16; "Tegenhouden-
vluchtelingen in strijd met internationaal recht", Volkskrant, 27.01.16.

VIII. Sonuçlar

1. Hollanda İnsan Hakları standartları, genellikle uluslararası sözleşmelere uygundur. Bu lke hukuk sisteminde monist sistem benimsendiğinden ülkenin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar doğrudan iç hukukun parçası haline gelmektedir. Bununla birlikte, aşırı sağ partiler şöyle dursun Başbakan Rutte'nin Liberal Partisi'nin (VVD) dahi 2017 seçimleri öncesinde “uluslararası anlaşmalar, Hollanda için bağhıyıcı olmasın” şeklinde seçim vaadinde bulunması, uluslararası insan haklarının normatif temelini sarstığından kaygı verici bir gelişmedir. Wilders'in PVV'sinin aldığı oy oranı da göz önünde bulundurulduğunda “Başörtüsü ve Diğer İslami Semboller Kamusal Alanda Yasaklansın”, “Mültecilere ve Müslüman lkelerden Gelen Göçmenlere Sınırlar Kapatılsın” veya “Kur'an yasaklansın” şeklindeki vaatleri oldukça kaygı verici gelişmelerdir.

2. Hollanda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taraftır. 2016 yılında Hollanda'dan bu Mahkeme'ye 511 başvuru yapılmış, bunlardan 500'ü kabul edilmez bulunmuştur. Bununla birlikte Hollanda AİHM'in kurucularından olmasına karşın, Hollandalı siyasiler ve hukukçular Mahkeme'den ayrılmayı destekleyen görüşleri hararetle savunmaktadır.

3. 2016 yılında Hollanda'nın en yakıcı insan hakları sorunu ayrımcılık olmuştur. Hollanda Anayasası'nın 1. Maddesi ayrımcılık yasağı ve eşit muamele hakkını açıkça düzenlemesine rağmen önyargı, ırkçılık, grup temelli insan düşmanlığı, nefret söylemi ve nefret suçları Hollanda'da insan haklarının durumu bakımından 2016 yılında kaygı verici seviyelere ulaşmıştır.

4. Hollanda'da İslamofobi, işgücü piyasasında ayrımcılık ve polis tarafından uygulanan etnik profilleme en yaygın insan hakları ihlalleri olmuştur. Ayrımcılığın toplumsal barışı zedeleyecek seviyelere ulaşması nedeniyle Hollanda hükümeti 22 Ocak 2016 tarihinde yeni bir ayrımcılıkla mücadele ulusal eylem planı (National Action Programmeto Combat Discrimination) açıklamıştır. Bu programın amacı, hükümetin bu konudaki siyasetine ahenk getirmektir.

5. Hollanda’da ırkçılık ve onun bir görünüm biçimi olan İslamofobi 2016 yılında da önemli insan hakları sorunları olmaya devam etmiştir. 2017 yılında yayınlanan göçmen kökenlilerin güvensizlik hissi konusundaki rapor, göçmen kökenlilerin kendilerini Hollandalılara kıyasla daha az güvende hissettiklerini ortaya koymaktadır. Kendilerini Hollanda’da en az güvende hissedenden birinci grup Surinamlılar ikinci grup ise Türklerdir. Ayrıca Türklerin %34’ü bazen kendilerini yaşadıkları semtte güvende hissetmemektedir.

6. İslamofobi tüm Batı Avrupa’da olduğu gibi Hollanda’da da en sık görülen ayrımcılık biçimidir. Hollanda’da da İslamofobi genellikle İslamofobi için çizilen teorik çerçeveye uymakla beraber kendine has bazı özellikler de taşımaktadır. Gerçekten, yakın zamanlara kadar Hollandalılar tarafından pek de bilinmeyen İslam, Hollanda’nın ana meselelerinden biri haline gelmiş, kamusal ve özel tartışmalara konu edilir olmuştur. Hollanda’da çok az kişi İslam hakkında bilgi sahibi olmasına rağmen herkesin İslamla ilgili bir fikri vardır. Örneğin, 2015 senesinde bazı Facebook hesaplarından (‘Steun de PVV’ ve ‘Mosknee’ isimli) camilerin yakılması çağrıları yapılmıştır.

7. Hollanda’da Müslümanların uğradığı baskı ve tehditler neticesinde Müslüman örgütler 2015 yılında hükmetten destek ve güvenlik hizmeti talep etmiştir. Hollandalı öğretim üyesi Martijn de Koning ile raporu hazırlayan heyetin yaptığı görüşmede Hollanda İslamofobisinin şu üç özelliği taşıdığını ifade etmiştir:

- İslam yabancıdır
- İslam bir problemdir ve buna karşı bir şeyler yapılmalıdır
- Hollanda İslam’ın kendisini değiştirerek, kendi anlayışına uygun bir reforma tabi tutmaya çalışmaktadır.

2016 yılı İslamofobi vakalarına bakıldığında siyaset ve medyaya hâkim olan İslam’a karşı bu yaklaşım tarzı ve tutumun, birçok suç ve insan hakkı ihlalini tetiklediği müşahade edilmektedir.

8. Buna ilave olarak 2017 yılındaki gelişmelerin de teyit ettiği bir husus Amsterdam çalıştayına katılanlar tarafından dile getirilmiştir. Buna göre,

Hollanda’da İslamofobinin yanında Türkofobiye doğru gidiş söz konusudur. Bilhassa, Hollandalılar’ın 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe teşebbüsünün Türkler üzerinde yarattığı travma etkisini anlamaktan uzak olmaları, Türkler üzerindeki siyasi ve psikolojik baskıyı artırmaları önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

9. Bu anlamda özellikle 11 Mart 2017’de Aile Bakanı Fatma Betül Savaş’ın Hollanda ziyareti sırasında diplomatik teamüllere uymayan muamele ve polisin Türkiye Başkonsolosluğu yakınlarında toplananlara orantısız güç kullanımı uzun süre tamir edilemeyecek yaralar açmıştır. Bu talihsiz olaylar dizisi Türk toplumunun demokratik haklarına ve onuruna yönelik bir saldırı olmuştur.

10. Hollanda İslamofobi konusunda sık gündeme gelen ülkelerin başında gelmektedir. Hollanda’da son yıllarda İslamofobi ve bu olgunun temelini teşkil ettiği birçok insan hakları ihlali ve suç işlenmiştir. Hollanda’da İslamofobinin belli başlı tezahür biçimleri nefret söylemi, camii kundaklamak, okullarda ve işyerlerinde artan ayrımcılık olarak kendini göstermektedir. Bunda başrolü Geert Wilders gibi siyasilerin nefret söylemleri oynamaktadır.

11. Hollanda mevzuatı, ayrımcılık ve İslamofobi ile mücadele için Eşit Muamele Yasası ve AB mevzuatının bir parçası olan 2000/43/EC (İrk ayrımcılığı direktifi) ile 2000/78/EC (Çerçeve İstihdam Direktifi) gibi ayrımcılık karşıtı düzenlemeler Hollanda hukukunun bir parçasıdır.

12. 2015-2016 yıllarına bakıldığında en önemli vakalarından biri Wilders’in etnik bir gruba hakaret ve ırk ayrımcılığına tahrik suçlarından suçlu bulunmuş olmasıdır. Wilders, 2014 seçimleri sonrasında Hollanda’nın Faslı vatandaşları hakkında sarf ettiği nefret içerikli sözler ve “Hollanda’da daha az Faslı” (minder Marokkanen) çağrısından dolayı Aralık 2016’da verilen bir kararla suçlu bulunmuştur. Wilders’in suçlu bulmasına rağmen, Amsterdam mahkemesi heyeti Hürriyet Partisi (PVV) liderini hapis veya para cezasına çarptırmamıştır. Mahkeme, suçlu bulunmanın Wilders konumundaki bir siyasetçi için kâfi olduğuna hükmetmiştir. Wilders çektiği video ile mahkeme heyetine ağır suçlamalar yönelmiş, kararın milyonlarca Hollandalıların ifade hürriyetini tehdit ettiğini ve herkesi cezalandırdığını iddia etmiştir.

13. Wilders'ın İslamofobik örgütlenme ve propagandası adeta merkez siyaseti de gittikçe sağa kaydırmaktadır. Aralık 2016'da verilen mahkûmiyet kararı yıllardır ifade hürriyeti kalkanının ardından Müslümanlara karşı kin ve nefret kusan bir zata sınırları bildirmesi bakımından önemli bir gelişmedir Bu kararın bir içtihadı dönüştürerek artık Müslümanlara yönelik hakarete bir set çekilmesi elzemdir.

14. Bu anlamda ayrıca Başbakan Rutte'nin seçim atmosferinde özellikle bir Türk gencine yönelik "defol git" sözü ile Rotterdam Belediye Başkanı Ahmed Aboutaleb'in 15 Temmuz darbe teşebbüsü sonrasındaki günlerde bazı Türk cami ve kurumlarını hedef alan ve Türklerin "demokrasi terapisi-eğitimi" eksikliği olduğuna dair genelleyici ve ayrımcı açıklamaları 2016 yılına ait oldukça kaygı verici gelişmeler olmuştur.

15. 2016'da Hollanda'da yaşayan Müslümanların, din ve inançlarından dolayı önceki senelere oranla yaklaşık iki kat daha fazla ayrımcılığa maruz kaldıkları polise yapılan bildirimlerden ortaya çıkmıştır.

16. UETD tarafından yayımlanan 2016 tarihli bir araştırma göstermektedir ki Hollanda'da yaşayan Müslümanların dörtte biri en az bir kez dış görünüşünden dolayı -ki çoğunlukla başörtülü Müslümanlardır- sözlü ya da fiziki saldırıya maruz kalmaktadır. Bu ayrımcılık ve saldırılarda da özellikle politikacıların kullandığı ayrımcı söylemin etkin olduğu vurgulanmıştır. Hollanda'da Müslüman örgütlerin çatı kuruluşu SPIOR'un 2015 sonu ve 2016'nın ilk yarısını kapsayan ve Rotterdam-Rijnmond bölgesindeki Müslümanlara yönelik ayrımcılık araştırması da Müslümanlara yönelik din-inanç temelli ayrımcı 174 vaka rapor edilmiştir. Bunların yarısı sokakta başörtülü hanımlara sözlü tacizdir. Bunlardan %20'si işyeri ve evde ayrımcılıktır. Bu vakalardan %14'ü de fiziki şiddet içermektedir. Bu göstergeler ışığında artık Hollanda'da korku ve ayrımcılığın fiziki şiddete ve saldırıya dönüşme evresine girmesi olgusundan söz edilmektedir.

17. Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü'ne göre etnik ve ırk temelli ayrımcılık Hollanda toplumunda her alanda görülmektedir. Örneğin, birçok spor salonu ve spor kulüpleri katılımcılara Felemenkçe bilmeleri şartı getirmekte veya başörtüsü takılmasını yasaklamaktadır.

18. SPIOR bu olayları buzdağının görünen yüzü olarak tabir etmektedir. Zira kuruluşa göre Müslümanlar yetkililere güvenmedikleri ve misillemeden korktuklarından başlarına gelen olayları bildirmeye çekinmektedir. Bu çekingenliğin birinci sebebi Müslümanların ilgi çekmek istememeleri ve saldırı tarafından tekrar saldırıya uğrama korkusudur. Bu anlamda tespit edilen ikinci neden de polise yönelik önyargılardır. Ulusal polis tarafından yapılan araştırmaya göre Müslümanlar yaptıkları bildirim herhangisi bir sonucu olmadığını düşündüklerinden polise müracaat etmemektedir. Polisin şikâyetinde bulunmak isteyen Müslümanlara caydırıcı veya ayrımcı tavır sergilediği de ortaya konulmuştur.

19. Bu nedenle mevcut İslamofobik vaka bildirimlerinden yola çıkılarak, 8 ayrımcılık vakasından sadece birinin kayıtlara yansıdığı tahmin edilmektedir.

20. Hollanda ayrımcılık karşıtı büroları da 2016 yılında 4.651 bildirim kaydetmiştir. Bu bildirimlerin çoğu ırk ve etnik köken ayrımcılığını şikâyet etmekte ve bunların çoğu iş hayatında yaşanan olaylara dayanmaktadır.

21. Online şikâyet hattı MeldpuntIslamophobie de 2015 yılında toplamda Müslümanlara karşı 158 doğrulanmış şikâyet kaydetmiştir. Mağdurların %91'i kadındır. Kadınların fiziken zayıf görülmeleri ve dini mensubiyetlerini ortaya koyan başörtülerinden dolayı bu saldırılara hedef oldukları söylenebilir. Faillerin %82'si beyaz erkeklerdir. Saldırıları fiziki şiddet, taciz ve kötü muamele fiillerini ihtiva etmektedir.

22. Cami saldırıları Hollanda İslamofobisinin en önemli unsurlarından biridir. Hollanda'da da 2015 yılında 28 olan camilere yönelik saldırı sayısı 2016 yılında 72'ye çıkmıştır. Uzmanlara göre son yılda Hollanda'da bulunan 475 cami en az bir kez ırkçı-İslamofobik saldırıya uğramıştır.

23. Ne yazık ki, ne medya ne de siyasiler camilere karşı girişilen kundaklama eylemlerine tepki göstermektedir. Bu kaygı verici durum karşısında Müslüman toplumu, ibadet özgürlüğüne yönelik ırkçı saldırıları önlemeleri için Hollandalı yetkililere sık sık çağrı yapmıştır.

24. Bu anlamda olumlu bir gelişme, 28 Şubat 2016’da namaz vakti içerisinde kadın ve çocukların da olduğu sırada Molotof kokteyli atmak suretiyle gerçekleştirilen Enschede camii saldırısı faillerinin Ekim 2016’da verilen mahkeme kararıyla terörist olarak ceza almış olmalarıdır. Cami saldırılarının terör suçu sayılmasıyla bundan sonraki muhtemel saldırıların failleri üzerinde caydırıcı etki olabilecektir. Cami saldırısının “terörist” bir faaliyet olarak tavsifi, özelde cami saldırıları genelde ise İslam karşıtlığı ile hukuksal mücadelede “olumlu” bir gelişme ve “kırılma noktası” olabilir.

25. Bununla birlikte, Enschede camii saldırısı faillerinin mahkemede pişmanlık ifade etmemeleri ve Yahudi soykırımının merkezlerinden Auschwitz’e atfı yapmaları neo-nazi zihniyetin tezahürleridir. Bu durum endişe vericidir.

26. 2016 yılında cami saldırılarının sınıflandırılması neticesinde saldırılar şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- Yangın
- Grafiti
- Vandalizm/tahribat
- Mektup veya internet aracılığıyla tehdit
- Domuz kalıntılarının bırakılması vb.

27. Camii saldırılarının yanı sıra 2016 yılı Hollanda’daki Türkler ve Diyanet olmak üzere Türk kurumlarına yönelik baskıların arttığı bir yıl olmuştur. Bilhassa, FETÖ’nün de kara propagandasıyla Diyanet ve din görevlileri üzerinde baskı kurulmaya çalışılmıştır.

28. Türkler üzerinde de baskı önemli ölçüde artmıştır. Örneğin 15 Temmuz darbe teşebbüsü sırasında bir Türk Ankara’da tankın üzerinde Türk bayrağı ile çektiği fotoğrafı facebookta paylaştığı için kışkırtma ve tehdit gerekçesiyle tutuklanmıştır. Burada Hollanda’nın yanlış ve hukuk devletinin temel ilkeleriyle bağdaşmayan tutumu iyice açığa çıkmaktadır.

29. Bu vakada ve birçok olayda medyada son derece alaycı ve kışkırtıcı bir dil kullanılmıştır. Ana akım medya programları ırkçı hareketlerin liderle-

rine İslamofobik söylemlerini yaymaları için imkân sağlarken, Türk ve İslam karşıtı bir söylem benimseyerek toplumsal barışı tehdit eden bir yayın politikası izlemiş, izlemektedir.

30.Günümüzde ayrımcı ve İslamofobik nefret söylemlerinin önemli mecralarından biri de internettir. Hollanda’da internet üzerinden yapılan ayrımcılıkların bildirildiği MDI ve MIND gibi internet şikâyet hatlarına, 2015 yılında en çok Müslümanlara yapılan ayrımcılıklar bildirilmiştir. İnternetteki ayrımcı ifadeler sırasıyla Müslümanlar, Faslılar ve Türkleri hedef almıştır. MIND şikâyet hattı 2016’da 918 şikâyet ulaşmıştır. Bu rakam 2015 yılında 652, 2014 yılında ise 304 idi. 2016 yılında da İslamofobik (185) ve etnik ayrımcılık (305) en çok şikâyet edilen konular olmuştur. Bu şikâyetlerden sadece 97’si kanuna aykırı bulunarak, internet ortamından kaldırılmaları talep edilmiş, 81 vaka savcılığa havale edilmiştir.

31.Nefret söylemi ve nefret suçu da Hollanda’nın en ağır insan hakları sorunlarından. Hollanda Ceza Kanunu’nun 137c ve 137d hükümleri uyarınca bu nevi fiiller suç olarak tavsif edilmiştir. Bu maddeler bir gruba karşı ırk, din ve inanç vb. saiklerle hakaret, nefrete, ayrımcılığa kışkırtmayı yasaklamaktadır. 2014 senesinde bu suçlardan dolayı 134 vaka hakkında soruşturma açılmıştır. 2017 yılında da savcılık, polis ve anti-ayrımcılık örgütleri arasında işbirliğini güçlendirmek üzere bir protokol yapılmıştır.

32.AGİT tarafından 2015 yılına ilişkin paylaşılan rakamlara göre nefret suçlarının sayısı şu şekildedir:

- 2215 Irkçılık ve yabancı düşmanlığı
- 428 Anti-Semitizm
- 439 Müslümanlara karşı nefret
- 462 Hıristiyan ve diğer dinlerin mensuplarına karşı nefret
- 1574 LGBTlere karşı nefret
- 61 Engelli ve diğer gruplara karşı nefret
- 109 Diğer

33.Bu rakamlara göre ırkçılık, yabancı ve Müslümanlara karşı işlenen nefret suçları, Hollanda’da bu nevi suçların yarısını teşkil etmektedir. Bu endişe verici bir durumdur.

34.İşgücü piyasasında ayrımcılık 2016 yılında da önemli bir sorun olmaya devam etmiştir. Yabancı kökenliler iş ve staj yeri bulmakta zorlanmaktadır. Amsterdam çalıştayında Avrupa Birliği Adalet Divanı’nın başörtüsü kararıyla birlikte başörtülü bayanların staj ve işyeri bulmalarının daha da zorlaşacağı ifade edilmiştir. 2016 yılında işgücü piyasasında ayrımcılıkla mücadele için Utrecht ve Lahey kentleri anonim iş başvurularıyla ilgili pilot uygulamalar başlatmıştır.

35.2016 yılında da Polisin etnik profillemeye uygulaması da önemli bir insan hakları sorunu olmaya devam etmiştir. Uluslararası Hukukçular Komisyonu Hollanda Seksiyonu 2015 yılında hazırladığı raporda, polisin etnik profillemeye gittikçe sık başvurduğunu ifade etmiştir. Irk ayrımcılığının bir görünüm biçimi olan etnik profillemeye, Hollanda araştırma Enstitüsü SCP tarafından 2014 yılında yaptırıldığı bir araştırmanın da ortaya koyduğu gibi yaygın bir sorundur. Bu araştırmaya göre, polisle muhatap olan Türk ve Faslıların üçte biri kendilerinin ayrımcılığa uğramış hissetmişlerdir.

36.Avrupa Konseyi Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu Hollanda hakkında hazırladığı raporlarda, Hollanda polisinin etnik profillemeye uygulamalarından duyulan endişeyi ifade etmiştir.

37.Amsterdam çalıştayında da polisin etnik profillemeye uygulamasıyla ilgili şikâyetler dile getirilmiş; bunun kurumsal bir ayrımcılık olduğu ifade edilmiştir.

38.Hollanda’da 2016 yılında din ve vicdan hürriyetiyle ilgili önemli bir mesele de helal gıda konusu olmuştur. Hollanda’da helal hayvan kesimine kota getirilmek istenmesi ve helal kesimini yapılan etlere “hunharca katledilmiş hayvan” damgası vurulmak istenmesi, Müslümanların inançları gereği yerine getirdiği bir pratiğin adeta yargılanması ve damgalanması anlamına gelmektedir.

39. Çalışma hakkı bakımından da önemli sorunlar yaşanmaktadır. 2015 yılında yayınlanan iki rapora göre etnik azınlıktan gelen iş ve staj yeri arayan kişiler sıklıkla ayrımcılığa uğramaktadır. Sosyal Kültürel Büro SCP'nin 2016 yılında yayınladığı entegrasyon raporuna göre, sayısı 400 bini aşan Hollanda'daki Türk nüfusunun yerli Hollandalılarla kıyaslandığında işgücü piyasasında, eşitsizliğe uğramaktadır.

40. Eğitim hakkı bakımından da önemli sorunlardan biri eğitimde ayrımcılık ve bilhassa eğitimde ayrımcılığın en önemli görünüm biçimi "tefrik" (segregation) olmuştur. 2016 yılında Amsterdam Belediyesi Araştırma, Enformasyon ve İstatistik Kurumu'nun Amsterdam kentinde yaptığı bir araştırmaya göre okullarda segregasyon olgusunun yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır.

41. Çocuk hakları ve bilhassa çocuğun kimlik hakkı (right to identity) bakımından bebek kutusu uygulamaları ve çocuğun kültürel arka planını dikkate almadan verilen koruyucu aile kararları sorun olmaya devam etmiştir.

42. Mülteci hakları bakımından mültecilerin ceza evi benzeri yerlerde tutulmaları önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

43. Maalesef Hollanda hükümeti 2015-2016 yıllarında, Birleşmiş Milletler ve BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından çıkarılan talimatlara aykırı olarak, reddedilen sığınmacıların tehlikeli bölgelere sınır dışı edilmelerine devam etmiştir.

EXECUTIVE SUMMARY

1. In general legislation regarding human rights in the Netherlands are in accordance with international conventions. Given that the monist system is adopted in the Netherlands, country's legal system inherently embraces the international agreements directly in its domestic law. Thus being so, not only the right-wing parties but it was the Prime Minister Rutte of the Liberal Party (VVD) made promises prior to the 2017 elections to not let the "International Treaties be Binding in the Netherlands" which is a great cause of concern as it disrupts the normative basis of international human rights in the Netherlands. Considering the votes of the Wilders' Partij voor de Vrijheid (PVV) together with political promises such as "Banning the Headscarf and Other Islamic Symbols in Public domain", "Closing the borders to Refugees and Refugees from Muslim Countries" or "banning the Qur'an" are quite worrying developments.

2. The Netherlands is a State Party to the European Court of Human Rights. In 2016, 511 applications were filed from the Netherlands to the Court and of these applications 500 were dismissed on different grounds. Even though the Netherlands is a founding country of the European Court of Human Rights, Dutch politicians and lawyers strongly defend and support opinions of an exit from the Court.

3. In 2016, the Netherlands's most alarming human rights issue was discrimination. Although Article 1 of the Dutch Constitution explicitly regulates issues around discrimination, equal treatment, prejudice, racism, group-based enmity, hate speech and hate crimes have reached alarming rates in context of human rights in the Netherlands in 2016.

4. In the Netherlands, Islamophobia, discrimination in the labour market and ethnic profiling by the police have been the most common human rights violations. On 22 January 2016, the Dutch government announced a new National Plan of Action to combat discrimination, as discrimination reached levels that would harm social peace. The aim of this program is to bring harmony to the politics of the government.

5. Islamophobia, which is a form of racism and observed in the Netherlands continued to have major human rights issues in 2016 as well. The report on feelings of insecurity of immigrant backgrounds published in 2017 reveals that immigrant backgrounds feel less secure in comparison to the Dutch citizens, where the first group being the Surinamese and the second group the Turkish community. In addition, 34% of Turkish citizens sometimes do not feel safe in the neighborhood they live in.

6. Islamophobia is the most common form of racism in the Netherlands as well as in Western Europe. This report elaborates the theoretical foundations of what the Dutch Islamophobia. Dutch Islamophobia is based on a similar theoretical framework, but it has also some characteristics peculiar to the Dutch case. Islam was until recently a fairly unknown religion by the Dutch that has become one of the most debated subjects in the Netherlands and has been subject to public and private discussion. Despite the fact that very few people in the Netherlands have knowledge of Islam, everyone today seems to have an opinion of Islam. A grave example is one that in 2015 people were invited as a support to the PVV party through Facebook accounts using a slogan ‘Support the PVV’ called for burning down of mosques.

7. As a result of pressure and threats to Muslims in the Netherlands, Muslim organizations demanded support and security facilities in 2015. A Dutch academician Martijn de Koning stated that the Dutch Islamophobia had the following three distinctive characteristics:

- Islam is alien
- Islam is a problem and something must be done against it
- The Netherlands is trying to change the Islam itself and subject it to reform according to its own understanding.

When Islamophobia cases of 2016 are examined, it may be observed that this approach and attitude against Islam has become dominant in politics and media, triggering crimes and various human rights violations.

8. In addition, these developments were confirmed during a review commission in 2017 by participants in the Amsterdam workshop. According to

the participants Islamophobia in the Netherlands was also paralleled of what might these days be called as Turkofobia. In particular, the lack of understanding of the trauma caused by the coup attempt on 15 July 2016 remains to be an issue and has increasingly become political building up psychological pressure on the Turkish community creating a major problem.

9. In this sense, especially during the visit of the Turkish Family Minister Fatma Betül Sayan Kaya to the Netherlands on 11 March 2017 use of disproportionate force against those gathered near the Consulate General of Turkey in Rotterdam has been a major issue. The treatment by the police forces and the temporary apprehension of Kaya did not comply with diplomatic conventions, and opened wounds that may not be repaired for a long time. These unfortunate events were an assault on Turkish society's democratic rights and self-determination.

10. The Netherlands is a country that too frequently is in the news with the association of events that involve Islamophobia. In the recent years Islamophobia has been the major cause of many human rights violations and hate crimes that have been committed in the Netherlands. The main forms of manifestation of Islamophobia in the Netherlands are, among others, hate speech, arson of mosques, increasing discrimination in schools and workplaces. This is where the hate speech of politicians such as Geert Wilders plays a key role.

11. The Anti-Discrimination Act for the fight against discrimination and Islamophobia, and anti-discrimination regulations such as Directive 2000/43 / EC (Racial Discrimination Directive) and 2000/78 / EC (Framework Employment Directive) are part of the Dutch law.

12. One of the most important cases in 2015-2016 was the conviction of Wilders of the insult and racial discrimination of an ethnic group. Wilders was found guilty of hate speech on Moroccan community after the 2014 elections and a decision fell on December 2016 for the hate remark as in a call for 'Less Moroccans in the Netherlands'. Despite Wilders being found guilty, the Amsterdam Court delegation did not issue a sentence upon the Freedom Party (PVV) leader. The court ruled that a formal conviction alone would be

sufficient for such a politician. Wilders then made a video wherein he severely accused the judgment of the delegation and said that the freedom of expression of millions of Dutchmen was under threat and in fact all the Dutch people were punished by this verdict.

13. Wilders's Islamophobic organisation and propaganda are increasingly shifting the central politics to the far right as well. Judicial decision of the above mentioned sentence in December 2016 has been a significant development in stating the boundaries of a political actor who disgracefully commits hatred and hatred against Muslims for decades abusing the freedom of expression as a shield. This decision will hopefully become a precedent and enhances protection of Muslims against hate speech and defamation.

14. In this sense the "get out" remark of the Prime Minister Mark Rutte during the national elections targeting the Turkish youth as a group is relevant. The 'pleur op' remark may even be translated as "f* off" in such a way that as a public figure he excluded a significant portion of a minority group causing public distrust. This remark in relation to the comment of Mayor of Rotterdam Ahmed Aboutaleb's "democracy therapy-education" generalizing and targeting Turkish mosques and institutions on the days after the coup attempt on July 15 were generic and discriminatory that are very worrying developments for the year 2016.

15. In 2016, Muslims living in the Netherlands were exposed to discrimination that was twice as more discriminated because of their religion and beliefs.

16. A study by the UETD published in 2016 shows that one in four Muslims living in the Netherlands is exposed to verbal or physical confrontations at least once because of their appearance - often due to the headscarves of Muslim women. It is emphasized that the discriminatory discourse used by politicians play a significant role in the increase of discrimination and attacks against Muslims. SPIOR the leading-organization of Muslim institutions reported according to their discrimination survey on Muslims in Rotterdam-Rijnmond region that there were 174 discriminatory incidents during the end of 2015 and beginning of 2016 based on religion and faith against

Muslims. Half of these incidents were verbal harassment to women with headscarves in streets. 20% was discrimination in the workplace and at home. 14% of these cases also contain physical violence. In the light of these signs, it is mentioned that the fear and discrimination in the Netherlands is now in the process of turning into physical violence and aggression.

17. Ethnic and race-based discrimination according to the Dutch Institute for Human Rights is visible in all aspects of the Dutch society. For example, many gyms and sporting clubs obligate new conditions such as language demands or even ban headscarves.

18. SPIOR refers to these events as the visible part of the iceberg. According to this organization, Muslims are reluctant to report incidents because they do not trust the authorities and are afraid of retaliation. The first reason for this restraint is the will not to attract attention and the fear of being confronted again by the attacker. The second reason for this is prejudices against the police. According to research done by the national police, victims do not file complaints because they believe that there will be no result. It has also been revealed that the police deter the possible applications or act in a discriminatory manner towards Muslims who want to complain.

19. Therefore, from the current Islamophobic case reports, it is estimated that only one of the eight cases of discrimination is reflected in the records.

20. The Dutch anti-discrimination bureau also recorded 4651 case reports in 2015. Many of these statements complain about racial and ethnic discrimination, and complaints on events that took place in work life.

21. Online complaint line “Meldpunt Islamofobie” also reported in total 158 confirmed complaints of incidents against Muslims in 2015. 91% of the victims were females. Physical weaknesses of women and the visibility of the headscarves that reveal the victims’ identity, make them an easy target for attacks. 82% of the attackers are white men. Types of attacks include acts of physical violence, harassment and ill-treatment.

22. Attacks against mosques are one of the most important elements of the Dutch Islamophobia. In the Netherlands, the number of attacks against mosques, which was 28 cases in 2015, increased to 72 in 2016. According to experts, 475 mosques in the Netherlands in the last year underwent racist-Islamophobic attacks at least once.

23. Unfortunately, neither media nor politics have reacted in an adequate fashion against arsons against mosques. In response to this alarming situation, Muslim communities often called Dutch authorities to prevent racist attacks on basis of the freedom of worship.

24. A positive development in this sense is the conviction of those who attacked the mosque in Enschede that was attacked by throwing a Molotov cocktail during prayer time on 28 February 2016. At the time of attack there were women as well as children inside. The case was convicted as a terrorist attack in October 2016. This conviction may have a deterrent effect on other possible terrorist attacks in the future. That the mosque attacks are classified as “terrorist” activity is a “positive” development and a “breaking point” in the legal battle against anti-Islamism and in particular against mosques.

25. The fact that the attackers of the mosque in Enschede did not express regrets during the trials, and their references to Auschwitz – a major center of genocide on Jewish people – is an obvious manifestation of the neo-Nazi state of mind. This situation is indeed a cause of concern.

26. As a result of the classification of mosque attacks in 2016, attacks are classified as follows:

- Fire
- Graffiti
- Vandalism / damage
- Threatening by letter or internet
- Leaving swine remains etc.

27. In addition to attacks on mosques, the year 2016 was a year of increased pressure on Turkish institutions, including the Turkish community

as well as the Diyanet in The Hague. In particular, the FETÖ tried to put pressure on religious officials through black propaganda.

28. The pressure on Turks has increased considerably. An example for this was the arrest of a Turkish citizen on grounds of instigation and threats due to a shared a photograph on Facebook being on a tank with a Turkish flag during the night of the coup attempt on July 15. Here, the attitude of the Dutch authorities must be questioned as being incompatible with the basic principles of the rule of law.

29. In this case and in many others the media has used a very cynical and provocative language. While mainstream media programs have allowed the leaders of racist movements to spread Islamophobic narratives, they have followed a policy that threatens social peace by embracing an anti-Turkish and anti-Islamic discourse.

30. Today, Internet is one of the important circles of discriminatory and Islamophobic hate speech. In the Netherlands, discrimination against Muslims has been reported to the Internet complaint lines such as MDI and MIND, which are reported on the Internet. Muslims, Moroccans and Turks respectively have been the target of discriminatory expressions. MIND complaint line has received 918 complaints in 2016. This figure was 652 in 2015 and 304 in 2014. In 2016, Islamophobia (185) and ethnic discrimination (305) were the most frequently complained issues. Only 97 of these complaints were found to be in violation of the law and removed from the Internet, and 81 cases were transferred to the prosecutor's office.

31. Hate speech and hate crimes are the most serious human rights problems in the Netherlands. According to the provisions of 137c and 137d of the Dutch Criminal Code, these types of acts have been criminalized. These articles forbid insult, hatred, discrimination against groups races, religion and belief, etc. In 2014, against 134 cases legal action was taken. A protocol was also signed in 2017 to strengthen cooperation between the prosecution, police and anti-discrimination organizations.

32. According to figures shared by the OSCE for 2015, the number of hate crimes is as follows:

- 2215 Racism and xenophobia
- 428 Anti-Semitism
- 439 Hatred of Muslims
- 462 Hatred of Christians and members of other religions
- 1574 Hate against LGBTs
- 61 Hate against the disabled and other groups
- 109 Other

33. According to these figures, racism, hate crimes committed against foreigners and Muslims constitute at least half of these types of crimes in the Netherlands. This is a great cause of concern.

34. Discrimination in the labor market continued to be a major problem in 2016 as well. It is difficult for foreigners to find jobs and places for internship. At the workshop in Amsterdam, it was remarked that it would be even harder for Muslim women with a headscarf to find internships and workplaces, especially after the European Court of Justice's decision on headscarf. In 2016, Utrecht and the Hague cities launched pilot projects to combat discrimination in the labor market through the usage of anonymous business applications.

35. In 2016, ethnic profiling by the police continued to be an important human rights issue. The 2015 report of the Dutch Section of the International Commission of stated that police frequently resorted to ethnic profiling. Ethnic profiling is a form of racial discrimination, and ethnic problem is a widespread problem as reported by the Dutch Research Institute SCP in 2014. According to this research, one third of the Turks and Moroccans who were in contact with the police felt discriminated.

36. The European Council Against Racism and Intolerance has raised concerns about Dutch police's ethnic profiling practices in their reports on the Netherlands.

37. The earlier mentioned workshop in Amsterdam also raised the issue of complaints about ethnic profiling by the police; it was stated that this issue has become institutionalized.

38. Another important issue in 2016 in the Netherlands is related to the topic of halal food. The demands to bring in a quota on halal slaughtering and the demands to stamp halal food with a label saying “brutally slaughtered” means that Muslim faith practices are condemned and stigmatized that does not contribute to the freedom of religion.

39. There are also significant problems in terms of the labour rights. According to two reports published in 2015, people seeking work and internships from ethnic minorities are often discriminated. According to the integration report published by SCP in 2016 the labor market is undergoing a grave inequality when the number of Turkish population of 400 thousand in the Netherlands is compared with the native Dutch.

40. One of the most important problems in terms of the human rights concerns education; in particular, the most obvious form of discrimination in education is “segregation” in education. According to a study conducted by Amsterdam Municipal Research, Information and Statistics Institution in Amsterdam in 2016, it is determined that the number of instances of segregation is high in schools.

41. In terms rights of child children’s rights and custody decisions taken without regard to the child’s cultural background continues to be a problem, and in particular when the ‘right to identity’ of a child, the infant custody practices and protective family policies are concerned.

42. In terms of refugee rights, it remains a major problem for refugees to be held in prison like places and conditions.

43. Unfortunately, in 2015-2016, the Dutch government continued to expel refused asylum seekers into dangerous areas, contrary to the instructions issued by the United Nations and the UN Commission on Human Rights.

KORTE SAMENVATTING

1. In het algemeen zijn de mensenrechten in Nederland in overeenstemming met internationale verdragen. Aangezien in Nederland het monistische systeem werd aangenomen, is het Nederlandse rechtssysteem omarmt de internationale overeenkomsten wat betreft haar nationale wetgeving. Naast de rechtse partijen was het Premier Mark Rutte van de VVD die beloftes maakte vóór de verkiezingen van 2017 om het bindende karakter van de internationale verdragen af te zwakken, hetgeen een zorgwekkende ontwikkeling is. Dit aangezien dergelijke uitspraken de normatieve basis van de internationale mensenrechten zal verstoren. Vooral als we de politieke beloftes van de partij van Wilders' – de PVV – in acht nemen, zoals het verbieden van de hoofddoek en andere islamitische symbolen in het publiek domein, de grenzen willen sluiten tegen de vluchtelingen uit moslimlanden of om de Qor'an te willen verbieden zijn zeer zorgwekkende ontwikkelingen.

2. Nederland is een voorstander van het 'Hof van Mensenrechten'. Er werden in Nederland in 2016, 511 aanvragen ingediend bij het Hof waarvan 500 werd geweigerd. Hoewel Nederland een van de oprichters is van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, verdedigen en steunen Nederlandse politici en advocaten het gedachtegoed zich te willen scheiden van het Hof.

3. In 2016 was discriminatie de meest alarmerende mensenrechtenprobleem in Nederland. Hoewel Artikel 1 van de Nederlandse Grondwet uitdrukkelijk waarborg biedt tegen problemen omtrent discriminatie om gelijke behandeling, tegen vooroordelen op groepsgerichte vijandschap, haatzaaiing en haat delicten heeft discriminatie in 2016 een alarmerend niveau bereikt.

4. In Nederland zijn de meest voorkomende mensenrechtenschendingen islamofobie, discriminatie op de arbeidsmarkt en etnische profilering door de politie. Op 22 januari 2016 heeft de Nederlandse regering een nieuw Nationaal Actieplan aangekondigd ter bestrijding van discriminatie. Dit omdat discriminatie nieuwe hoogtes heeft bereikt die schadelijk zijn voor de maatschappelijke rust. Het doel van dit programma is om eendracht te brengen in het beleid van de Overheid.

5. Islamofobie, dat aanmerkelijk leeft in Nederland is een vorm van racisme en is in belangrijke mate een mensenrechtenproblematiek geworden. Uit een rapport over gevoelens van onzekerheid van immigranten dat in 2017 werd gepubliceerd blijkt dat burgers met een migrantenafkomst zich minder veilig voelen ten opzichte van de Nederlandse burgers, waarbij de eerste groep betreft de Surinaamse en de tweede groep de Turkse gemeenschap. 34% van de Turkse burgers voelen zich niet veilig in de wijken waar ze wonen.

6. Islamofobie is de meest voorkomende vorm van racisme zowel in Nederland als in West-Europa. In dit rapport hebben wij de theoretische grondslag van de Nederlandse islamofobie uiteengezet vervolgens hebben wij gekeken naar de unieke kenmerken de Nederlandse Islamofobie. De islam was tot voor kort een nog vrij onbekende religie in Nederland, welke nu een van de meest bediscussieerde thema's is geworden in zowel de publieke- als de privé sfeer. Ondanks het feit dat zeer weinig mensen in Nederland kennis hebben van de islam, lijkt iedereen een mening te hebben gevormd over de islam. Een voorbeeld hiervoor is een voorval van een Facebook uitnodiging in 2015 als steunbetuiging aan de PVV om moskeeën plat te branden en ramen in te gooien.

7. Als gevolg van de druk en de bedreigingen aan het adres van de moslimminderheden in Nederland, hebben moslimorganisaties in 2015 gevraagd om assistentie en bescherming. De Nederlandse academicus Martijn de Koning duidde dat de Nederlandse islamofobie de volgende drie kenmerken heeft;

- Islam is vreemd
- Islam is een probleem waartegen iets gedaan dient te worden
- Nederland probeert de islam te veranderen en te onderwerpen en te reformeren naar eigen begrippen

Wanneer gekeken wordt naar het begrip islamofobie in 2016, is op te merken dat de negatieve wijze waarop islam en moslimminderheden benaderd worden en de negatieve houding van de politiek en de media in woord en daad toenemen, die op hun beurt delicten maar ook schendingen van mensenrechten als gevolg met zich meebrengen.

8. Deze ontwikkelingen werden tevens bevestigd in 2017 tijdens een workshop in Amsterdam. Volgens de deelnemers loopt Nederlandse islamofobie parallel aan het fenomeen wat ook als Turkofobie genoemd zou kunnen worden. Het gebrek aan begrip en inzicht in de traumatische ervaring van de Turkse bevolking veroorzaakt door de coup poging van 15 juli 2016 is nog steeds een doorn in het oog dat sterk werd gepolitiseerd. Dit leidde tot een politiek-maatschappelijke onderdrukking van de Turkse gemeenschap.

9. Hierop volgend zagen we bij het bezoek van Fatma Betül Sayan Kaya, de Turkse Minister van Familiezaken, dat er een onevenredig hoeveelheid geweld werd toegepast tegen de protesteerders die zich hadden verzameld bij het Consulaat-Generaal van de Republiek Turkije in Rotterdam. De handelwijze van de politie en de wijze waarop de Minister werd tegengehouden voldeed niet aan de Internationale diplomatieke afspraken en heeft tot veel onrust geleid – een vertrouwensbreuk dat op korte termijn niet lijkt goed te komen. Deze betreurenswaardige gebeurtenissen werden opgevat als een aanval op de democratische rechten en het zelfbeschikkingsrecht van de Turkse gemeenschap.

10. Nederland is vaak in het nieuws en wordt te vaak geassocieerd met islamofobie. Dit fenomeen is ontstaan door de stijging van islamofobe incidenten en mensenrechtenschendingen. De belangrijkste vormen van islamofobie die plaatsvinden in Nederland zijn: haatzaaiing, brandstichting van gebedshuizen, toenemende discriminatie op scholen en werkplekken. Dit is waar haatzaaiing van politici zoals Geert Wilders een bepalende rol speelt.

11. De antidiscriminatiewet voor de bestrijding van discriminatie, islamofobie en antidiscriminatie voorschriften zoals richtlijn 2000/43/ EG (het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming) en 2000/78/ EG (algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep) maken deel uit van de Nederlandse wet.

12. Een van de belangrijkste rechtszaken in 2015-2016 was het proces van Wilders naar aanleiding van belediging en discriminatie van de etnische groepen zoals de Marokkaanse minderheden. Wilders werd schuldig bevonden wegens haatzaaiing na de verkiezingen van 2014. December 2016 werd

hij veroordeeld wegens de “minder-minder” uitspraak. Ondanks dat Wilders schuldig werd bevonden, is door het Hof geen straf opgelegd. De rechtbank besloot dat het vonnis voldoende kwelling zou zijn voor een politicus. Daarop maakte Wilders een video waarin hij de beslissing van het Hof afviel en betogde dat de vrijheid van miljoenen Nederlanders om hen mening te uiten met deze veroordeling bestraft was.

13. Wilders’ zijn islamofobe propaganda drijft de centrale politiek ook steeds meer naar rechts. Wel is de veroordeling van Wilders een belangrijke ontwikkeling in het stellen van grenzen tegen haatzaaiing die misbruik maken van het recht op vrijheid van meningsuiting. Dit besluit nu behorend tot de jurisprudentie ter bescherming van de rechten van de moslimminderheden kan niet genegeerd worden.

14. In deze zin is de “pleur zelf op” opmerking van premier Mark Rutte zeer zorgwekkend, waarbij het belangrijkste publiek figuur in het land zich richt op het uitsluiten van jonge minderheidsgroep. De premier raakte met deze opmerking de Turkse-Nederlandse jongeren en zorgde juist voor meer uitsluiting en wantrouwen. Ook Ahmed Aboutaleb burgemeester van Rotterdam kwam in opspraak met zijn generaliserend en discriminerend opmerking van een “democratische opvoeding” aan moskeebesturen. Ook deze opmerking behoort tot zorgwekkende ontwikkelingen in het jaar 2016 dat bepaalde geloofsinstellingen in het land uitsluit, distantieert en isoleert.

15. In 2016 werden moslims tot tweemaal toe vaker blootgesteld aan discriminatie in Nederland op basis van hen religie en overtuiging.

16. Uit een studie van de UETD die in 2016 werd gepubliceerd, blijkt dat één op de vier moslims in Nederland, minimaal een keer bloot werd gesteld aan verbale of fysieke discriminatie op basis van uiterlijk; met name moslima’s met een hoofddoek waren de grootste groep slachtoffers. Het discriminerende discours van politici speelt een belangrijke rol in de toename van discriminatie en de toename van de aanvallen tegen de moslimminderheden. SPIOR de koepelorganisatie voor mosliminstellingen meldde volgens het eigen discriminatieonderzoek in de regio Rotterdam-Rijnmond dat er eind 2015 en begin 2016, 174 meldingen van discriminatie waren gewe-

est wegens het islamitische geloof. De helft van deze incidenten bestond uit mondelinge intimidatie tegen vrouwen met hoofddoeken op straat. 20% was discriminatie op de werkplek en thuis. 14% van deze gevallen bestond uit fysiek geweld. In het licht van deze statistieken wordt vermeld dat er degelijk vrees bestaat dat discriminatie in Nederland kan omslaan tot fysiek geweld en agressie.

17. Volgens het Nederlands Instituut voor de Rechten van de Mens is discriminatie op basis van etniciteit en rassendiscriminatie zichtbaar in alle lagen van de Nederlandse samenleving. Een voorbeeld is dat veel sportscholen komen met nieuwe voorwaarden zoals het verplichten van kennis van de Nederlandse taal of het verbieden van het dragen van een hoofddoek.

18. SPIOR verwijst naar deze gebeurtenissen binnen de samenleving als slechts het topje van de ijsberg. Volgens deze organisatie zijn moslims vooral terughoudend in het melden van incidenten omdat er gebrek is aan vertrouwen in de autoriteiten. De slachtoffers zijn namelijk bang voor vergelding na opnieuw geconfronteerd te worden met de belager. Een tweede reden dat genoemd wordt is het vooroordeel jegens de politie. Volgens onderzoek door de Nationale Politie willen slachtoffers geen klacht indienen omdat ze ervan uitgaan dat er toch niets mee wordt gedaan. Er is tevens blijk van discriminerende houding van de politie tegenover moslims die melding willen doen.

19. Uit huidige onderzoeksrapporten blijkt dat slechts één op de acht gevallen van discriminatie slecht wordt weergegeven in de statistieken. De rest van de incidenten zijn met andere woorden niet kenbaar in de rapporten.

20. Het Nederlandse antidiscriminatiebureau heeft in 2015, 4651 meldingen opgenomen. Veel van deze meldingen waren klachten over etnische en rasgebonden discriminatie waarvan de meeste plaatsvonden over de werkloer.

21. De online klachtenlijn “Meldpunt Islamofobie” meldde dat er in 2015 in totaal 158 klachten waren tegen moslims. 91% van de slachtoffers waren vrouwen. Vooral de fysieke gesteldheid van vrouwen en de zichtbaarheid van de hoofddoek waren factoren dat ze een soft-target waren voor de

aanvallers. Daarbij zijn 82% van de aanvallers witte mannen die lichamelijk geweld pleegden, intimideerden en mishandelden.

22. Aanvallen op moskeeën is het meest kenmerkend aan de Nederlandse islamofobie. In Nederland is het aantal van de gevallen gestegen van 28 in 2015 naar 72 in 2016. Volgens experts hebben maar liefst 475 moskeeën in Nederland een islamofobe aanval meegemaakt.

23. Jammer genoeg laten de media en de politiek weinig van zich horen als het gaat om brandstichtingen en aanvallen op moskeeën. Als reactie hebben moslimgemeenschappen een beroep gedaan op de Nederlandse autoriteiten tegen deze alarmerende toestand van racistische daden. Dit ter bescherming van de rechten op vrijheid van aanbidding.

24. Een positieve ontwikkeling is de veroordeling van de daders die de moskee in Enschede op 26 februari met molotovcocktails bekogelden. De rechtbank veroordeelde deze aanval als een terroristische daad. De aanval vond plaats op een moment dat het gebed aan de gang was. Daarbij waren er in de moskee vrouwen en kinderen aanwezig. Deze zaak werd veroordeeld als een terroristische daad in oktober 2016. Deze veroordeling kan een preventief effect hebben op potentiële daders wegens de associatie met terrorisme. Dat deze aanvallen op moskeeën geclassificeerd werden als een terroristische daad is een ‘positieve’ ontwikkeling te noemen en een keerpunt in de wettelijke strijd tegen islamofobie en aanvallen op gebedshuizen.

25. De veroordeling in Enschede heeft de misdadigers niet ertoe bewogen om spijt te betuigen. In tegendeel maakten de daders juist verwijzingen naar Auschwitz – centrum van genocide op het Joodse volk – welke een duidelijke manifestatie is van de aanwezigheid van neonazistische gedachtegoed. Deze situatie is ernstig zorgwekkend.

26. De moskee-aanvallen in 2016 kunnen als volgt worden ingedeeld:

- Brand
- Graffiti
- Vandalisme/ schade

- Bedreigen d.m.v. brief of sociale media
- Bevuilen dierenresten zoals varkenskoppen, etc.

27. Naast aanvallen op de moskeeën, was het jaar 2016 een jaar van een toenemende politieke druk op in het bijzonder de Turkse instellingen, waaronder de Turkse-Nederlandse gemeenschap. Dit evenals de druk op Diyanet in Den Haag. In het bijzonder waren het de Gulenisten die via verschillende communicatiekanalen druk uitoefenden op de imams van Diyanet door middel van zwarte propaganda.

28. De sociale en politieke druk op de Turkse minderheden in Nederland is aanzienlijk toegenomen. Een voorbeeld hiervoor is de aanhouding van een Turkse burger die een foto deelde op Facebook terwijl die op een tank staat met de Turkse vlag tijdens de couppoging op 15 juli. Hier dient het handelen van de Nederlandse autoriteiten bevestigd moeten worden als onverenigbaar met de basisbeginselen van de rechtsstaat.

29. Zowel in dit als in vele andere gevallen wenden de media cynische en provocerende taal aan. Terwijl de mainstream media een platform bieden aan politieke actoren racistische ideologieën te verspreiden, zijn deze mededragers van een beleid dat het maatschappelijke vrede in gevaar brengen door een anti-islamitisch discours te varen.

30. Internet is een belangrijk medium waar discriminerende en islamofobe haatspraak wordt gecirculeerd. In Nederland wordt discriminatie tegen moslims gemeld via de internetklachtlijnen zoals MDI en MIND. De discriminerende uitingen op het internet zijn gericht op respectievelijk de moslims, de Marokkaanse minderheden en de Turkse minderheden. MIND-klachtlijn heeft in 2016, 918 klachten doorgekregen. Dit aantal was 652 in 2015 en 304 in 2014. In 2016 waren de islamofobie (185) en etnische discriminatie (305) de meest vermelde kwesties. Slechts 97 van deze klachten bleken in strijd te zijn met de wetgeving en werden de daders verzocht deze van het internet af te halen en 81 zaken werden doorverwezen naar het Officier van Justitie.

31. Haatspraak en misdrijven wegens haat zijn de meest ernstige mensenrechten overtredingen in Nederland. Volgens bepalingen 137c en 137d

van het Wetboek van Strafrecht zijn deze daden strafbaar. Het zijn deze artikelen die belediging, haat, discriminatie tegen etnische groepen, religie en overtuiging verbieden. In 2014 werden tegen 134 zaken juridische stappen gezet. In 2017 werd ook een protocol getekend om de samenwerking tussen Officier van Justitie, de politie en de anti-discriminatieorganisaties te versterken.

32. Volgens cijfers over 2015 die door de OVSE zijn gedeeld, is het aantal haatmisdrijven als volgt:

- 2215 Racisme en Vreemdelingenhaat
- 428 Antisemitisme
- 439 Haat op moslims
- 462 Haat op christenen en leden van andere religies
- 1574 Haat tegen LGBT's
- 61 Haat tegen gehandicapten en andere groepen
- 109 Andere

33. Volgens deze cijfers vormen racisme, haatmisdrijven tegen buitenlanders en moslims de helft van deze misdaden in Nederland. Dit is een zorgwekkende situatie.

34. Ook in 2016 was discriminatie op de arbeidsmarkt een groot probleem. Het is moeilijk voor buitenlanders om banen en stageplaatsen te vinden. Op de workshop in Amsterdam werd aangeduid dat het nog moeilijker zou worden voor moslima's met een hoofddoek stages en werkplekken te vinden, vooral nu met het hoofddoek-besluit van het Europees Hof van Justitie. In 2016 hebben de steden Utrecht en Den Haag pilotprojecten gelanceerd om discriminatie op de arbeidsmarkt te bestrijden door gebruik te maken van anonieme sollicitaties.

35. In 2016 is etnisch profileren door de politie nog steeds een belangrijk aandachtspunt van mensenrechten. In het rapport van de Nederlandse afdeling van de internationale commissie van advocaten in 2015 werd verklaard dat de politie zich te vaak schuldig maakt aan etnisch profileren. Et-

nische profilering is een vorm van rassendiscriminatie en is een wijdverspreid probleem, zoals bekend werd gemaakt door het Nederlands Onderzoeksinstituut SCP in 2014. Volgens dit onderzoek voelde een derde van de Turken en Marokkanen die in contact kwamen met de politie zich gediscrimineerd.

36. De Europese Raad tegen racisme en onverdraagzaamheid uitte haar bezorgdheid betreffende etnische profileringspraktijken van de Nederlandse politie.

37. Tevens werd tijdens de workshop in Amsterdam de kwestie van etnische profilering van de Nederlandse politie aan de kaak gesteld; zorgen werden geuit dat etnisch profileren langzaam maar zeker geïnstitutionaliseerd is geraakt.

38. Een ander belangrijk stigma heeft te maken met het onderwerp “halal vlees”. Er werd door de politiek de eis geponeerd om een quotum in te voeren op halal geslacht vlees waarop “barbaars geslacht” stempel op zou moeten. Dergelijke uitspraken op moslim-geloofspraktijken geven blijk van veroordeling en stigmatisering, dat niet bijdraagt aan de vrijheid van godsdienst.

39. Er zijn ook grote problemen met betrekking tot arbeidsrechten. Volgens twee rapporten gepubliceerd in 2015 worden mensen uit etnische minderheden op zoek naar werk en stages vaak gediscrimineerd. Volgens het integratieverslag dat SCP in 2016 publiceerde, is er in de arbeidsmarkt in ernstige mate ongelijke behandeling wanneer het aantal Turkse-Nederlanders van 400.000 vergeleken wordt met autochtone Nederlanders.

40. Een ander belangrijk probleem betreft het onderwijs. Het meest voor de hand liggende vorm van discriminatie in het onderwijs is “segregatie”. Volgens een studie uitgevoerd door Amsterdamse Gemeentelijke Onderzoek, Informatie en Statistiekinstelling te Amsterdam in 2016, is vastgesteld dat er in scholen degelijk sprake is van segregatie.

41. Wat de rechten van adoptiekinderen betreft, worden nog steeds beslissingen genomen zonder de culturele achtergrond van het kind in acht te nemen. Dit met name als het gaat om het recht van een kind op eigen identiteit, kinderopvang en het gezinsbeleid.

42. Wat vluchtelingenrechten betreft, blijft het een belangrijk probleem dat vluchtelingen nog steeds in gevangenissen worden opgevangen.

43. Gedurende de periode 2015-2016 is de Nederlandse regering helaas doorgedaan met het uitzetten van asielzoekers naar gevaarlijke gebieden. Dit tegen de wensen en instructies van de Verenigde Naties en de VN-Commissie voor de rechten van de mens.

IX.Kaynakça

Amnesty International, Netherlands 2016/2017 <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/netherlands/report-netherlands/>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

Amnesty International Report 2016/2017. (2017). Londra.

“Amnesty uitzorgenovermensenrechten in jaarboek”, nrc.nl, 24/02/16.

“Angst leidt tot inperkingmensenrechten”, Trouw, 27.01.2016.

AnatolianAgency, “DutchPolicewithdogsdisperseTurkishprotesters”,https://www.youtube.com/watch?v=_aAVzkDIWsM, son erişim tarihi 19 Temmuz 2017.

Aslan, M. PostmortaleOrgaandonatie in Nederland VanuitIslamitischePerspectief, -yayınlanmamış master tezi-, IUR 2017.

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, <http://avrupa.info.tr/tr/ab-ve-sivil-toplum/haklar-bildirgesi.html>

Baudet, T. (2010). “Hat Europees Hof voor de Rechten van den Mensvormteernstigeinbreukop de democratie“, NRC Handelsblad.

Bill Regarding return and detention of aliens (2015-2016), 34309/2.

Bovend’cert, P.P. T. and Kortmann, C.A.J.M. (2012). Constitutional Law in the Netherlands, Wolters Kluwer, (2nd ed.).

Bozbayındır, A. E. “Ayrımcılık hukuku değil, ‘hukukla ayrımcılık’, 21.03.2017, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/-ayrimcilik-hukuku-degil-hukukla-ayrimcilik/776023>, son erişim tarihi 17 Temmuz 2017.

Canatan, K., <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/tenkit-ve-terorizm-sarkacinda-islamofobi/729747?amp=1>

Commision on British Muslims and Islamophobia (1997), Islamophobia: A Challenge for Us Al. London: Runnymede Trust.

“De grenzen sluitenismensenrechtenschenden”, Volkskrant, 27.01.16.

De partijprogramma’s voor de verkiezingen 2017 rechtsstatelijk? (14 Şubat

2017), <http://www.nederlandrechtsstaat.nl/public/nlrs/media/file/rapport%20rechtsstaat%20DEF.PDF>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

Dutch Section of the International Commission of Jurists. (July 2015). Joint parallel report to the nineteenth to twenty-first Periodic Reports of the Netherlands on the International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination (CERD), The Netherlands.

Een Lang Tekort, SCP, Den Haag 2016.

ECHR, Press Country Profile: The Netherlands, Last updated: April 2017, http://www.echr.coe.int/Documents/CP_Netherlands_ENG.pdf last accessed on 9 July 2017.

“Echt, in Nederlandmoet je nietzijn”, 11/02/16, Trouw.

European Union Agency for Fundamental Rights (2017). Second European Union Minorities and Discrimination Survey, Muslims-Selected Findings, Luxembourg, s. 51 vd. <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/eumidis-ii-muslims-selected-findings>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

Fortuyn, P. (1997). Tegen de islamisering van onzecultur: Nederlandse-identiteit als fundament, Utrecht: A. W. Bruna, passim.

GezondheidsmonitorJeugd 2015 GGD'enenRIVM, GezondheidsmonitorGGD'en, CBS en RIVM, voorheenLokaleenNationale Monitor Jeugdgezondheid.

Gielen, A. J., van Wonderen R. & Hermens, N. (2012). Ongelijkwaardigheid, resultaten van eenverkenningonderzoek in de regio Utrecht, Utrecht: A.G. Advises & Verwey-Jonker Instituut.

Green, T. H. (2015). the Fear of Islam: An Introduction to Islamophobia in the West, Minneapolis: Fortress Press, s. 36 vd.

Hanschoten, G. & Yar, H. (2011).

Hıdır, Ö., Yeni Şafak, <http://www.yenisafak.com/hayat/fobinin-terore-donusumu-ingilterede-cami-saldirilari-2740457>, erişim tarihi 05.07.2017.

Hıdır, Ö. “Avrupa'nın Diyanet İmamları İle Sınavi”, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/avrupanin-diyamet-imamlari-ile-sinavi/681012>.

“HRW-baas bekritiseert vluchtelingenbeleid”, NRC Handelsblad, 28 JANU-
ARI 2016.

Huijnk, W., & Andriessen, I. (eds.) (2016). Integratie in zicht: De integratie
van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken. Den Haag: Social Cul-
tureel Planbureau.

“Kans op armoedehet grootst tussen 55 en 65 jaar”, CBS, Den Haag 2016.

Kloosterman, R. ve Moons, E. (Nisan 2017). Centraal Bureau voor de Statistiek,
Socialeconomische trends, Veiligheidsbeleving van herkomstgroepen Veiligheids-
beleving, s. 5-9. https://www.cbs.nl/-/media/_pdf/2017/17/veiligheidsbeleving-van-herkomstgroepen.pdf, son erişim tarihi 7 Ekim 2017.

Kortmann, C.A.J.M. (2001). Constitutioneel Recht, Kluwer.

Mboen de stagemarkt, wat is de rol van discriminatie?, Kennisplatform Integratie & Samenleving, Maart 2016.

Meld Islamofobie, Jaarrapport 2015, s. 6, <https://www.meldislamofobie.org/wp-content/uploads/2016/04/Meld-Islamofobie-jaarrapport-2015-definitief.pdf>, son erişim tarihi 7 Ekim 2017.

Mensenrechten in Nederland 2016 - Jaarlijkse Rapportage, s. 25-32, 134.
file:///C:/Users/hidir/Downloads/Rapportage%20Mensenrechten%20in%20Nederland%20armoede,%20sociale%20uitsluiting%20en%20mensenrechten%20(2).pdf

Mensenrechten in Nederland Jaarlijkse rapportage van het College voor de
Rechten van de Mens (2015).

“Mensenrechtenorganisaties bezorgd over ‚plan-Samsom‘”, nrc.nl 29 2016.

Mincke, W. (2002). Einführung in das niederländische Recht, München:
Verlag C. H. Beck.

MiND, (4 Nisan 2017). Jaarverslag 2016, s. 9, <https://www.mindnederland.nl/wp-content/uploads/2017/04/170404-Jaarverslag-2016-MiND.pdf>,
son erişim tarihi 16 Temmuz 2017.

Ministry of the Interior and Kingdom Relations (2014). National Action Plan
on Human Rights: The Protection and promotion of human rights within the Netherlands.

“Moet de jufhaarhoofddoekaf? Reacties van lezers”, 13.04.16, <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/04/13/brieven-hoofddoek-1611633-a1240019>

“Nieuwearrestaties in molotovzaakmoskee”, nrc.nl, son erişim tarihi 13 Nisan 2016.

Nievers, E. & Andriessen, I. (red.) (2010). Discriminatiemonitor niet-westerse migranten op de arbeidsmarkt. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Noor, S. (2016). Vrouwelijke ISIS-gangers: waaromgaanze?

Oomen, B. M. (2016). “A Serious case of Strasbourg-bashing? An evaluation of the debates on the legitimacy of the European Court of Human Rights in the Netherlands”, 20 *The International Journal of Human Rights*.

Oomen, B. (2014). *Rights for Others: The Slow Home-Coming of Human Rights in the Netherlands*, Cambridge: Cambridge University Press, passim.

“Open brief Turkseorganisaties: Aboutalebmoetverbinden”, <https://drimble.nl/dossiers/multicultureel/turkije/38019539/open-brief-turkse-organisaties-aboutaleb-moet-verbinden.html>

Op Schiphol werdik als enigegecontroleerd”, *Volkskrant*, 02.02.16.

Pieters, J., “Threatening Letter Left at Hague Mosque”, <http://nltimes.nl/2017/06/26/threatening-letter-left-hague-mosque-dont-forget-youre-vulnerable>, son erişim tarihi 15 Temmuz 2017.

Pieters, J., “Expert Forensics Witness Has History of Backing Cops in Violence Cases: Report” 29 March 2017 <https://nltimes.nl/2017/03/29/expert-forensics-witness-history-backing-cops-violence-cases-report>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

Quirine, E. (2010). “Has the Genie Been Let Out of the Bottle? Ethnic Profiling in the Netherlands”, *The Journal of the Law and Social Justice*, 5/2, s. 1-21.

Reaction Geert Wilders to conviction https://www.youtube.com/watch?v=8_Vn_uHZvRw, son erişim tarihi 11.07.2017.

“Samsom en Rutte: migrantenterugsturennaarTurkije”, nrc.nl 28 JANUARI 2016.

Segregatie in het Amsterdamse onderwijs (November 2015). Gemeente Amsterdam Onderzoek, Informatie en Statistiek.

Sociaal Cultureel Planbureau (2014). *Ervare discriminatie in Nederland*, The Hague: Sociaal Cultureel Planbureau.

“Stop eindelijk eens met dat framen van de Turkse president”, <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/23/stop-eindelijk-eens-met-dat-framen-van-de-turkse-president-4362729-a1523075>

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı, “Avrupa’da Türkiye Kökenlilere Yönelik Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı İçerikli Eylemler”, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/yabanci_dusmanligi_iceren_eylemler.pdf, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

“Tegenhoudenvluchtelingen in strijd met internationaal recht”, *Volkskrant*, 27.01.16.

The Guardian, Geert Wilders found guilty of inciting discrimination, 9 Aralık 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/09/geert-wilders-found-guilty-in-hate-speech-trial-but-no-sentence-imposed-on>, erişim tarihi 11.07.2017

The Guardian, “Mass Arrests in the Hague as clashes over death in police custody continue” 3 July 2015 <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/03/the-hague-arrests-protest-death-police-custody-mitch-henriquez>, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

Umar, E., “Juf, doe je hoofdoekaf”, *nrc.next*, 12.04.16.

UN Committee on the Rights of the Child (8 Haziran 2015). ‘Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of the Netherlands’, UN doc. CRC/C/NL/CO/4.

UN Economic and Social Council (19 November 2010). E/C.12/NL/CO/4-5. Concluding Observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights on the Netherlands.

UN High Commissioner for Human Rights Mandate of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Reference: AL G/SO 214 (53-24) NLD 2/2012, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/yabanci_dusmanligi_iceren_eylemler.pdf, son erişim tarihi 9 Ekim 2017.

Unicef (2015). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, [http:// www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html](http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html)

US Department of State, The Netherlands 2016 Human Rights Report.

“Van alle kanten kritiekop plan-Samsom”, 28/01/16 13:52, Trouw.

Van der Leunand J. P. and van der Woude M.A.H. (2011). “Ethnicprofiling in the Netherlands? A reflection on expanding preventive powers, ethnic profiling and a changing social and political context”, 21, *Policing & Society: an International Journal of Research and Policy*, 21/4, Kasım, 444-455.

Van der Valk, I. (2017). “Islamophobia in Netherlands: National Report 2016” in Enes Bayraklı ve Farid Hafez (eds) *European Islamophobia Report 2016* (Istanbul: SETA).

Van der Valk, I. (2015). *DutchIslamophobia*, Wien: LIT Verlag.

Van der Valk, I. *MonitorMoslemDiscriminatie*, Derde rapportage, Maart 2017, <http://imes.uva.nl/shared/subsites/institute-for-migration-ethnic-studies/nl/nieuws/2017/03/derde-monitor-moslim-discriminatie.html>, son erişim tarihi 7 Ekim 2017.

Van der Valk, I. (2012). *Islamophobia in the Netherlands*, Amsterdam: University Press.

Verkaaik, O. and Tamimi Arab, P. (2016). “Managing Mosques in the Netherlands: Constitutional versus Culturalist Secularism”, *Journal of Muslims in Europe*, vol. 5, ss. 251-268, s. 259 vd.

Vlaardringerbroek, P. (2016). “Family Law” in Jeroen Chorus, Ewoud-Hondius and WimVoermans (eds), *Introduction to Dutch Law*, Wolters Kluwer, s. 59, 83.

“Vluchtelingen in getallen”, *VluchtelingenWerkNederland, JaarlijksRaport 2015*, file:///C:/Users/ohidi/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/P7CHOI53/VLUCHTELINGEN%20IN%20GETALLEN%202015%20definitiefst%2000%2002092015.pdf

Waldron, J. (2014). *The Harm in Hate Speech*, Cambridge: Harvard University Press, passim.

“WeerwreveltussenTurkenenAboutaleb”, <https://www.trouw.nl/home/weer-wrevel-tussen-turken-en-aboutaleb~a2879145/>

Wildeboer-Schut J.M. en S.Hoff (2016).

“WRR-Policy Brief 4. Geentijdverliezen: van opvangnaarintegratie van asielmigranten”, file:///C:/Users/ohidi/AppData/Local/Microsoft/Windows/INet-Cache/IE/15DZ9N02/2015-15-12_WRR_Policy_Brief_-_geen_tijd_te_verliezen_DEF_-_WEB.pdf

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<http://www.ad.nl/buitenland/turkije-boos-over-uitspraken-rutte-in-zomergasten~a69eff49/>

<http://www.ad.nl/rotterdam/discriminatie-moslims-rotterdam-hardnekkig~a89fe179/>

<http://www.ad.nl/nieuws/prominent-gulen-beschuldigt-turkse-imams-van-haatzaaien~aded919e/>

<https://www.amnesty.org.uk/files/201702/POL1048002017ENGLISH.PDF?x-MHdSpNajBUNbiuvtMCJvJrnGuLiZnFU>, son erişim tarihi 7 Ekim 2017

<https://cip.nl/59814-co-schrap-vraaggesprek-met-moslima-anne-dijk>

<https://drimble.nl/dossiers/multicultureel/turkije/38019539/open-brief-turkse-organisaties-aboutaleb-moet-verbinden.html>

<http://www.dunyabulteni.net/haberler/355635/hollanda-helal-kesim-sartlari-ni-zorlastiriyor>

<http://gocvakfi.org/hollandadaki-cami-saldirilari/>, son erişim tarihi 15 Temmuz 2017.

<http://hatecrime.osce.org/netherlands>, son erişim tarihi 15 Temmuz 2017.

<http://nos.nl/artikel/2135281-moslims-vaker-slachtoffer-van-discriminatie-van-wege-hun-geloof.html>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/02/17/kabinet-scherpt-regels-rond-ritueel-slachten-aan-a1409261>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/15/wie-ccn-mens-redt-redt-de-mensheid-4296758-a1521632>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/02/migratie-stoppen-kan-niet-managen-is-slimmer-4090950-a1519435>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/01/meer-wereldbewoners-meer-migratie-4088320-a1519009>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/01/rotterdams-filantroop-voor-syriërs-4070369-a1519175>

<http://radar.nl/file/2826231/Factsheet+Discriminatie+2016+ADV%27s+LVt-D+def+mrt+2017.pdf>, son erişim tarihi 7 Ekim 2017.

<http://sonhaber.eu/gundem/savciliktan-wildersin-irkci-soylemine-komik-ceza/>

http://uetd.org/wpcontent/uploads/UETD_2017-Syasa1-Kat%C4%B1%C4%B1m-Raporu.pdf

<https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:R-BOVE:2016:4137&showbutton=true&keyword=moskee+enschede>, son erişim tarihi: 17 Temmuz 2017.

<http://www.ad.nl/rotterdam/discriminatie-moslams-rotterdam-hardnekkig~a89fe179/>

<http://www.elsevierweekblad.nl/nederland/blog/2015/03/d66-zegt-progressief-te-zijn-maar-is-merkbaar-rechtser-geworden-1728027W/>

<http://www.hurriyet.com.tr/hollanda-basbakani-rutte-turk-gencine-neden-defol-git-dedigini-acikladi-40469198>.

<http://nos.nl/artikel/2135281-moslams-vaker-slachtoffer-van-discriminatie-van-wege-hun-geloof.html>

<http://nos.nl/artikel/2087453-kabinet-stelt-strengere-regels-voor-ritueel-slachten.html>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/06/mensenrechtenchef-vn-haalt-hard-uit-naar-wilders-en-trump-4155303-a1519920>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/06/schippers-roept-op-tot-coalitie-tegen-intolerantie-4155443-a1519931>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/09/16/politieke-taal-steeeds-rechtser-4325206-a1521966>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/03/30/islamitisch-kind-beter-af-op-islamitische-school-1603796-a676639>, erişim tarihi 6 Haziran 2017.

<https://www.trouw.nl/democratie/-houd-eens-op-met-die-erdoganofobie~abb3635d/>

<https://www.trouw.nl/home/moslims-vaker-gediscrimineerd-dan-instanties-signaleren~aa797f23/>

<https://www.trouw.nl/home/weer-wrevel-tussen-turken-en-aboutaleb~a2879145/>

<https://www.trouw.nl/home/meer-meldingen-van-discriminatie-tegen-moslims~a4304046/>, son erişim tarihi 5 Temmuz 2017.

<https://www.trouw.nl/home/record-in-november-veel-vluchtelingen-krijgen-ccn-huis~a80c3d72/>

<https://www.trouw.nl/home/inspectie-overheidspersoneel-werkt-vaak-onveilig~ad166f87/>, erişim tarihi 06 Temmuz 2017.

<https://www.trouw.nl/home/asscher-moet-beter-scoren-met-inburgering~afafe3df/>, erişim tarihi 5 Haziran 2016.

<https://www.trouw.nl/home/om-brandbom-op-moskee-enschede-is-ccn-terroristische-daad~abd9f07c/>.

<https://www.trouw.nl/home/sgp-wil-af-van-gebedsoproep-moskee~a1224300/>, son erişim tarihi: 14 Ekim 2016.

<http://www.turkinfo.nl/irkci-wilders-in-cezasi-kesildi-suclu-ama-cezayok/17865/>

http://uetd.org/wp-content/uploads/UETD_2017-Siyasal-Kat%C4%B1m-Raporu.pdf

<http://www.volkskrant.nl/binnenland/-als-antilliaan-moet-ik-mij-altijd-bewijzen~a4434349/>

<http://www.volkskrant.nl/binnenland/overheid-schraapt-allochtoon-per-direct-uit-vocabulaire~a4406224/>

<http://www.volkskrant.nl/politiek/vrijheid-van-meningsuiting-waar-licht-de-grens~a4434754/>

<http://www.volkskrant.nl/binnenland/gemeente-amsterdam-betaalt-godsdienstes-moslimkinderen~a4431457/>

<http://www.volkskrant.nl/opinie/stop-de-heimelijke-etnische-registratie-van-nederlanders~a4420986/>

<http://www.volkskrant.nl/binnenland/-fors-signaal-ankara-haalt-omstreden-diyanet-voorzitter-terug-naar-turkije~a4437916/>

<http://www.volkskrant.nl/binnenland/groningse-burgemeester-criminele-asielzoekers-sneller-uitzetten~a4415745/>

<http://www.volkskrant.nl/binnenland/na-de-tanks-in-ankara-in-de-cel-in-rotterdam~a4441445/>

<http://www.volkskrant.nl/binnenland/raad-van-europa-wil-opheldering-over-nederlandse-terreurwet~a4424172/>

<https://wnl.tv/2017/06/25/co-presentator-wil-leven-land-moslims-meerderheid/>

2016 YILI HOLLANDA İNSAN HAKLARI RAPORU

2016 Yılı Hollanda İnsan Hakları Raporu'yla yeniden kamuoyunun karşısındayız. Son iki yılı değerlendirdiğimizde, bazı olumlu gelişmeler olmakla birlikte genelde Avrupa'da özelde ise Hollanda'da insan hakları sorun olmaya devam ediyor. Raporun içeriğinden de göreceğiniz üzere başta ırkçılık ve İslamofobi olmak üzere, medeni ve siyasal haklar, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar alanında insan hakları ihlalleri sürmektedir. Bu yılın ilk aylarında Hollanda ile yaşadığımız kriz, iki ülke arasında gerilimleri artırmakla kalmadı, hak ihlallerine de yol açtı.

Halkalı Cad. Halkalı, 34303 Küçükçekmece / İSTANBUL

Telefon: 0 212 692 96 00

Faks: 0 212 693 82 29

www.izu.edu.tr

 facebook.com/izuniversite

 twitter.com/izuniversite

 youtube.com/izuniversite